

broj 160 cijena 20 d

LAD

SVJETSKI
KRIMINALISTIČKI
BESTSELERI

Attilio Veraldi:

**KAD
KUM PLAĆA**

Attilio Veraldi Kad kum plaća

Trag 160

Na području popularne kulture Italija je cijelom svijetu kao svoj doprinos dala operu, špagete, latinskog ljubavnika, »O sole mio«, espresso kavu, venecijanske gondole i — mafiju! Svi su ti pojmovi — i još neki — odavna prihvaćeni i ugrađeni u kolektivnu podsvijest ne samo kao zaštitni znakovi Apeninskog poluotoka nego i kao samostalne, univerzalne jedinice značenja. Pri susretu s pojedincima od njih, na bilo kojoj strani svijeta, njihove simboličke moći naprosto isijavaju mnogobrojnim jednostavnim ili složenim asocijacijama. Ponekad su te asocijacije svedene na puke, banalne klišeje, onako kako ih je mogla stvoriti slabije razvijena duhovnost, a ponekad su duboko smisaone i znakovite, prema potrebama zrelijega pogleda na svijet. Ovdje sam, naravno, samo hirovito i pomalo šaljivo nabrojio određene simboličke predstave kojima se kolektivna podsvijest služi za predočivanje pojedine zemlje i nacije, ali nema sumnje da one zaista postoje. Neke su odlike nacionalnog mentaliteta toliko tipične i tradicionalne da strancima nipošto ne smijemo zamjeriti kad ih uzimaju kao njegov zaštitni znak. Što je najbolje, pojedine se nacije i trude da stanovite fenomene zadrže trajno u svom vlasništvu, dakako ne samo simboličkom. To je slučaj s talijanskom »mafijom«, koja predstavlja jedan od najsnažnijih mitova što je s Apeninskog poluotoka krenuo u svijet, ali do danas nije ništa izgubio od izvorne punoće i snage. .. Na primjeru ovoga krimića, »KAD KUM PLAĆA«, možemo sada prozboriti riječdvije o tom tipično talijanskom doprinosu svjetskoj popularnoj kulturi.

Kad kažem »popularnoj kulturi«, onda to znači da se ovdje ne možemo baviti društvenim, ekonomskim i političkim pretpostavkama fenomena poznatog pod skupnim imenom mafija. O tome kako se taj fenomen razvijao — ničući, najprije, na siromašnom talijanskom Jugu kao svojevrsni oblik narodnog organiziranja protiv službenih vlasti; preko njegova iskrivljavanja u tajnu, profilersku i zlokobnu organizaciju koja je u svoje mreže postupno zaplela gotpvo čitav društveno-politički i ekonomski život jednoga dijela Italije; pa do izvoza mafijaškoga principa organiziranja u SAD, u vrijeme velikog egzodusa na Novi kontinent — o tome se mnogo pisalo. Poznato je da su na talijanskom Jugu odvajkada postojale grupe i društva koja

su na specifičan način njegovala duhovne tradicije kraja, od pojma časti do zakona šutnje, a isto je tako poznato kako se sve to vremenom pretvorilo u golemu nacionalnu spletku, u kojoj su izvorni principi pali u zasjenak pred terorom i profitom. Iseljavanjem velikog broja Talijana u SAD prirodno je došlo i do transplantacije zakona rodnoga kraja na novi teritorij. To je bio jedini način da nekako sačuvaju etnički i nacionalni identitet, kao i da oblikuju svojevrsnu usporednu vlast na utuk sistemu. Povjesničari i analitičari fenomena mafije, nekadašnji i sadašnji, rasvijetlili su do nekih granica sistem i smisao te tajne organizacije, ali kako je ona zasnovana na složenim obavezama, ni danas se praktički još točno ne zna što je u svemu tome mit, a što povijest, što je istina, a što mitomanija. Stoga, s onu stranu bilo kakve povjesničarske točnosti, a na primjeru samo jednog krimića, možemo rekapitulirati kako je i zašto došlo do takvog poremećenja. Naime, tajne organizacije grade svoju snagu dobrim dijelom upravo na mitologiji, a u našem je vremenu to omogućeno upravo njenim širenjem kroz mrežu masovnih komunikacija. Ta mreža je rodno mjesto popularne kulture, pa možemo reći da sadašnja mafija svoj autoritet značajno zasniva upravo na slici što su je o njoj stvorili kriminalistički romani i filmovi!

To povratno djelovanje između stvarnosti i fikcije nikada se i nigdje nije tako upečatljivo i korisno objelodanilo kao možda na primjeru suodnosa mafije i popularne kulture! Ne kažem da tajne organizacije i moćna podzemna udruženja nisu i prije, tokom povijesti, jednako dobro postojali i djelovali, a da se nisu oslanjali na novine, krimiće, film i televiziju ... Točno je da jesu, ali nijedna takva organizacija nije imala, toliku planetarnu moć i tolike profite kakve ima mafija, nijedna nije bila toliko armijski brojna i utjecajna, nijedna nije bila tako duboko usađena u prosječnu svijest golemog broja ljudi itd. Ovo što se dogodilo između mafije i suvremene popularne kulture jedinstven je slučaj planetarne simbioze: najprije je mafija, u svom »romantičnom« obliku, poslužila masovnim medijima kao građa, da bi se ona sama kasnije okoristila mitom što su ga ti mediji o njoj stvorili! Jedan sličan primjer u manjem omjeru imamo u slučaju zapadnjačkih (vestern) odmetnika, lualica, kauboja, revolveraša i bandita, koji su krajem prošlog stoljeća došli s novinama i piscima biografija i romančića u svescima u jednak odnos kao mafija danas s

filmom i televizijom. Prvi autori vestern-priča, odnosno biografija glasovitih odmetnika, bili su lutajućci pisci, skribenti i novinari, koji su materijale crpli na licu mjesta ili iz priča, češće iz desete nego iz treće ruke. Njihovi na brzinu sklepani proizvodi zatim su kolali Divljim zapadom, šireći mit o odmetnicima, koji su se, najčešće potom nastojali prilagoditi svojoj legendi. Slična se stvar događa posljednjih pedesetak godina između mafije i modernih masovnih medija: to je suradničko-ljubavni odnos razvijen na planetarnom planu.

»KAD KUM PLACA« Attilija Veraldija nije baš ogledan krimić iz serije mafijaške mitologije (utoliko što u nekim stvarima narušava konstrukciju žanra), ali ipak zadovoljava igranjem na poznate karte. Ovaj put mafija je na svom pravom mjestu, tamo gdje povijesno pripada, točno u Napulju. Tu su dvije suparničke »obitelji«, svaka sa svojim »kumom«, svaka sa svojim nasilnicima, a tu su i obavezni obiteljski odvjetnik, žene i kćeri, tu su luksuzne vile, atentati, bombe, tu je i poslovično spora policija koja svugdje stiže posljednja. Dakle, postavljena je klasična shema iz mafijaške mitologije, jedino što tip koji je bačen u kresivo među dvjema obiteljima nije nikakva junačina, nije ni mafijaš od kalibra koji se bori za svoj račun, a nije ni oštroumni policajac. To je u ovom slučaju odvjetnik jedne obitelji, nimalo herojski tip, koji želi nešto ušćariti u općem razračunavanju, ali koji tek juri naokolo i broji leševe. Pa ipak, kao što rekoh, i ovakav se krimić igra vatrom jedne velike mitologije: živopisnost karaktera i bezbrojni zapleti, nesmiljenost obračuna s obaveznim sređivanjem računa na kraju čine od ovoga romančića dosta privlačno štivo. Nije slučajno što je po njemu snimljen i popularan film, u režiji Sergija Corbuccija, s Ninom Manfredijem u ulozi odvjetnika i s Ugom Tognazzijem kao inspektorom. Dakle, sam roman nije bio dovoljan: kad očito pogoduje ekranizaciji, znači da udovoljava i talijanskom pogledu na mafiju, na taj njihov veliki doprinos popularnoj kulturi!

Igor MANDIĆ

Uvijek bi me steglo oko srca kad bih zakoračio u te tri bijedne sobice koje su mi se svaki put činile sve ružnije a pokušstvo dotrajaliije, ako je to uopće bilo moguće.

Bio je to ured gotovo najbogatijeg čovjeka u Napulju, Michela Milettija. Vodio sam neke njegove poslove i krojio — jer bio je to zaista krojački rad — svake godine izjavu o prihodima, suviše tijesno odijelo za tog bogatuna; dakle, poznavao sam prilično dobro njegovu garderobu: import-export, nikad mi nije bilo jasno čega, opskrba brodova, pomorska agencija, poduzetnički radovi i ostalo. Sve u te tri sobe u Via Marina.

Prva je soba, osim kao predsoblje, služila i kao ured tajnika Marulla. Zvali su ga Marullo, bez krsnog imena, možda i zato što ga nisu ni smatrali krštenim čeljadetom, barem ne Miletti. I doista, onako suhonjav i sitan, ljuskaste kože, pogrbljen, uveo, više je bio nalik na ljuskara nego na čovjeka.

Uđoh, dakle, u tu sobu i zapitah Marulla, pogrbljenog nad pisaćim stolom:

— Don Michele?

Nije odgovorio. Ljutito me pogledao i nezadovoljno pokazao glavom prema vratima nasuprot meni. Jedino po čemu se razlikovao od ljuskara bila je glava, velika, veća od trupa i grbe zajedno.

Zaputih se u drugu sobu koja je služila kao salon: stolić, dva slamnata stolca i divan što je nekad bio crn. Crveno svjetlo nad vratima što su vodila u Milettijev ured bilo je upaljeno te sjedoh na divan.

Telefon i taj svojevrsni semafor bili su jedini don Milettijevi ustupci modernim vremenima. Nad vratima je uvijek gorjelo crveno svjetlo, jer starac nije nikad želio biti ometan, pogotovu ne onda kad je bio sam.

Tog popodneva, međutim, nije bio sam. Nakon dobrih dvadeset minuta vrata se otvoriše i iz sobe iziđe natraške i klanjajući se onizak čovjek u godinama, koji je u ruci držao kapu od teške vunene tkanine. Posljednji se put pokloni tako nespretno da je zamalo udario u vrata kroz koja je izišao.

Iz sobe se začu dubok Milettijev glas:

— Dođite, odvjetniče.

Iako u šezdeset devetoj godini, još je palio cigaretu svakih pet minuta. To što me nazvao odvjetnikom uobičajeno je u Napulju i obično ništa ne znači. U ovom trenutku međutim moglo se to smatrati nekom vrstom unapređenja s obzirom na dužnosti i poslove koje mi je povjeravao. Odložih na stolić novine stare nekoliko tjedana i stupih u Miletijev ured.

— Vrata, odvjetniče ...

Vratih se i zatvorih vrata, a zatim sjedoh pred stari tamni radni stol. Soba je inače bila gotovo bez namještaja, poput samostanske ćelije. Dva slamnata stolca, vjerojatno donesena iz salona, renesansni drveni naslonjač apsurdne crvene boje kao i zidne tapete, te sivi metalni ormar moderna oblika u kutu.

Sjedio je za pisaćim stolom u očito neudobnu položaju jer mu noge nisu sezale do poda. Pa ipak to nimalo nije umanjivalo njegovo dostojanstvo ni strogost.

Bio je neobično mršav i vitak za svoje godine. Ni traga trbuščiću, ni jedne jedine bore oko očiju, ništa što bi upozoravalo na njegove godine. Samo je čudni drhtavi podvoljak privlačio pogled sugovornika i na trenutak ga odvodio od ledena pogleda prodornih modrih očiju. Trostruki podbradak, kao trostruki samostalni život, jednako tako izuzetan u svojoj raskoši kao i suhonjavost tog čovječuljka visokog tek metar i šezdeset.

— Znao sam da ste ondje. Obično ste točni. Bio je ono Catello, čuvar moje vile, gore u Faitu. Bio je ovdje zbog istog razloga radi kojega sam pozvao i vas. Telefonirao mi je tog jutro, ne u ured nego u bar u kojemu obično provodim prvi dio svoga radnog dana. Ondje se sastajem s poduzetnicima — onima koji izmišljaju poslove — i sitnim klijentima.

— Evo tog razloga.

Izvadi iz džepa sivog odijela — istoga i zimi i ljeti — komadić papira i pruži mi ga.

Bila je to polovica listovnog papira brižljivo odrezana, s vidljivim tragom nokta uz rub, u stilu štednje što je vladala u kući i poduzeću Miletta. Na papiru je nesigurnim i djetinjastim rukopisom bilo napisano: »Umrkla bih od jada i gađenja da još trenutak ostanem u ovoj kući. Nemoj me tražiti, zaboravi me i budi zaboravljen. G.« Slovo »G« bilo je gotovo nečitljivo.

Šutke mu vratih papir u očekivanju objašnjenja. Otkako sam stupio u sobu nisam otvorio usta.

Činilo se da je razočaran. Ono što je za njega bilo poput groma iz vedra neba, mene se očito nije dojmilo.

— Ništa ne kažete?

— A što bih trebao reći, don Michele?

Slučajnost ili ne, ali kad bi mi se obratio svaki bi mi put porastao tlak i počelo zujati u lijevom uhu. Što se tiče zujanja koje se pojavljuje već godinu dana, neki stručnjakina, liječnik, utvrdio je — da bi opravdao račun — kako je riječ o kataru usne cijevi. Nije mu ni na um palo da izliječi katar.

— Pretpostavljam da je pismo pisala vaša kćerka. — Sadašnja žena, pošto je dvaput ostao udovac i jednom se razveo, zvala se Tina. — Kad ste primili pismo?

— Nisam ga primio, našao sam ga. — Glas mu je drhtao, a to je značilo da je vrlo nervozan, a kad je bio nervozan, nije se moglo razgovarati s njim. Iako mi je bio antipatičan, imao je dobrih osobina: bio je moj jedini ozbiljni klijent.

— Našao sam ga jučer navečer kad sam se vratio kući — nastavi.

— Na pisaćem stolu u radnoj sobi. Nije pismo stavila čak ni u omotnicu, do bijesa, tako da svi sve znaju. Idillia, na primjer.

Idillia je bila služavka-dadilja. Sudeći po imenu, bila je Venecijanka. Oduvijek je bila s njim a još i danas teško su se sporazumijevali.

— To je najmanje zlo — napomenuh.

— Da, najmanje — ponovi. — Giulia nije došla ni na večeru.

Nikad dotad kad je sa mnom govorio o svojoj kćerki, nije ju nazivao imenom, uvijek je to bila »moja kćerka«.

— Vaša kćerka? — ponovih kako bih doveo stvari u red.

— Da, moja kćerka.

Rodila se kad je već bio u godinama. Majka je umrla pri porodu. Vjerojatno je svojom sebičnom i despotskom naravi zagorčavao kćerki život.

— Jeste li obavijestili policiju?

Pogledao me kao da je ugledao žohara. Podvoljak mu je bio u potpunoj aktivnosti: titrao je poput trostruke membrane. Da sam bio manji, jednostavno bi me zgnječio nogom.

— Odvjetniče, nemojte da izgubim strpljenje — reče na kraju primirivši se. — Zašto bih javio policiji? Prljavo se rublje pere u krugu obitelji, a ovo se može smatrati čak »velikim vešom«. Zajedno je s njom nestala i mapa s dokumentima. Znae na što mislim.

— Dvostruki ugovor za izvođenje kanalizacije?

Dvostruki, jer je onaj na natječaju općine za dvije milijarde, dakako, dobiven. Za drugi sam ja vodio pregovore pa sam očekivao lijepu naknadu i već sam imao planove kako da uložim novac.

— Da, taj.

— Kad je nestao? — Osjećao sam u zraku miris opasnosti. Bili su to, kako da kažem, vrlo osjetljivi dokumenti, a njihov nestanak pogađao je i mene.

— Kad i moja kćerka. Istodobno. Kad sam našao na pisaćem stolu njezino pismo, pogledao sam u ladicu. Pismo je naime napisala na mojemu pisaćem papiru, morala je dakle otvoriti ladicu. Sve je bilo u neredu, čak je bilo otvoreno i dvostruko dno. Iz te ladice nestala je mapa s dokumentima. Jučer ujutro bila je još ondje, provjerio sam.

— Dakle, ona je uzela mapu? Ali zašto? Pa ona i ne zna što znače ti dokumenti.

— Ipak zna. — A zatim doda kao da mu je iznenada nešto palo na um. — Iovine, budite ljubazni, pogledajte što radi ona škrpina Marullo.

Otvorih vrata što su vodila u mali salon i pogledah. Prostorija je bila prazna, ali su vrata prema predsoblju bila otvorena. Provirih. Marullo je još sjedio na svomu mjestu nagnut nad papirima pisaćeg stola u neredu. Nije se maknuo odatle; možda se i rodio u tom položaju. Zatvorih vrata i vratih se u Miletijevu sobu.

Stajao je pred prozorom. Prozorska daska dopirala mu je do pola grudi. Gledao je van kao da provjerava da se netko nije popeo s vanjske strane zgrade na četvrti kat te prisluškuje pod prozorom.

— Sjedi kao prikovan na stolcu — izvijestih. Okrenuo se, ali mu je slabo svjetlo sunca što se probilo kroz oblake sjalo iza leđa, te mu nisam mogao razabrati lice. Po glasu shvatih da je zabrinut i zamišljen:

— Taj Marullo je već trideset godina kod mene, a uopće ga ne poznam. Vjerojatno me mrzi, iako to nikad nije pokazao. Ili pak starim te počinjem pretjerivati.

Vrati se u polutamu sobe i ugasi cigaretu u pepeljari na stolu. Sad sam mu mogao vidjeti lice: bilo je bezizražajno kao granitni blok.

Nisam shvaćao vezu između grbavca i nestanka kćerke i dokumenta.

— Pa Marullo ne zna za te ugovore — rekoh. — Bio je to posao koji smo obavili izvan ovoga ureda.

Stajao je oslonivši se rukama o stol. Unatoč niskom rastu, ulijevao je poštovanje. Zatim se trgne i pripali cigaretu.

— Samo se jedan ugovor tiče Kufe, ne zaboravite, onaj na dvije milijarde. U drugom se ne spominje ni poduzeće ni Casali.

Nicola Casali bio je njegov ortak u ovoj fantomskoj »Kooperativi udruženih financijaša« i krinka za cijeli niz poslova od kojih sam znao tek za poneki.

— Za taj ugovor znamo samo nas trojica. Ja, vi i činovnik koji je pokupio predujam.

— Zašto mi to govorite? Je li nas sad više? Zar se pojavio i četvrti? Mislite li možda na Marulla?

— Četvrti. Ne, ne mislim na Marulla. On o tomu ne zna ništa. Samo ima uvijek načuljene uši pa nisam htio da ,i ovo čuje. Mislio sam na kćerku i njezine prijetnje. Rekao sam vam, sve je shvatila.

— Kakve prijetnje? U pismu nema prijetnji.

— Telefonirala mi je jutros.

— Znači, nije nestala.

— Telefonirala mi je jutros — ponovi ošinuivši me pogledom — da mi kaže kako nisam ni dobar otac ni pošten čovjek.

Djevojci očito nije nedostajalo ni karaktera ni intuicije. Sve u svemu, potpuno sam se slagao s njom, ali sam se i ja uznemirio; onaj lijepi dvorac što sam ga gradio s gotovinom na vidiku sad se rušio zbog jedne balavice. Zbogom postoci!

— Odakle je zvala? Je li vam rekla? — To me doista zanimalo.

— Da, gospodine, rekla mi je. Bez ustručavanja i bez stida, kao da je strankinja. Telefonirala je iz Faita. To je hvala za sve što sam uradio za nju. Pobjegla je gore, ali je rekla da će se kratko zadržati, da odlazi i da je više nikad neću vidjeti. Poslala je Catella da uzme njezine stvari. Zbog toga je i bio ovdje maloprije. Razumijete li? Kao da nema ničega prirodnijeg nego pobjeći iz kuće i onda poslati po zaboravljene krpe, a zatim telefonirati i prijetiti.

— O kakvim prijetnjama govorite?

Bio je škrt na riječima: malo riječi koje sve kazuju. Ovaj put kao da je zaista bio potresen, jer još ništa nisam uspio saznati.

— Rekla je da će me poslati na robiju, da sam za nju mrtav i... — zastao je na trenutak — da joj se gadim. Uostalom, to je napisala i u pismu. Zatim je dodala da ništa ne poduzimam, jer ako je pokušam vratiti silom, grubo će mi se osvetiti. Uglavnom, nije još odlučila bi li me poslala na robiju ili me prepustila ne znam više komu.

— Casaliju?

— A komu drugomu?

— Znači, shvatila je važnost tih papira. Čudno.

— Iovine, ondje su naznačena imena, datumi i iznosi. Zar je teško shvatiti da je taj drugi ugovor jedini valjan i da je iz njega isključen Casali? To može shvatiti čak i djevojčica.

— Možda. — Nisam baš bio uvjeren u to.

— Zašto vam je to čudno?

— Ne znam, djevojčici tih godina ne padaju na um slične misli.

— Danas su djevojčice njezinih godina već zrele žene.

— Da, ali ne toliko da bi iz nekih pisama i fotokopija mogle shvatiti da je riječ o darovanom ugovoru i da je iz njega isključen vaš ortak. Što ona uopće zna o vašim odnosima s Casalijem? Osim toga, kako može znati da ovi radovi neće nikad biti izvedeni, ali će zato biti isplaćeni do posljednje lire.

— Znači, mislite da ju je netko o svemu obavijestio i nahuškao protiv mene?

— To je samo pretpostavka.

— Ali tko bi to mogao biti? Mogao bi to biti samo Casali, a njega moja kćerka nikad u životu nije ni vidjela.

— To ne znači ništa. Razmišljao je.

— Ne, što više razmišljam, čini mi se sve apsurdnije. Moja kćerka s Nicolom Casalijem!

— Pa ipak je bila sposobna zaprijetiti vam robijom. Svakako, ako nisam suviše indiskretan, recite mi što se dogodilo između vas i vaše kćerke, što ju je potaklo na to da učini sve ovo?

— Niste indiskretni, jer se sve to tiče i vas. Posredno, ali ipak.

— Kako?

— Sjećate li se Pina Gargiula? Drugi razlog mi ne pada na um. Zašto bi se inače tako iznenada pobunila?

Osjetio sam potrebu da zapušim. Razmišljao sam. Pino Gargiulo ubrajao se u onu vrstu momaka obraslih u kosu i bradu, bezveznjak koji se i zimi odijeva u jeans i kojega je don Michele zamrzio otkako je otkrio da je njegova »djevojčica«, koja se također počela odijevati u jeans, sklonija izlaziti s njim nego s ostalima iz skupine. Starcu nisu nedostajali pomoćnici i doušnici, ali svi su, da tako kažemo, imali tešku ruku, a za taj posao trebao je netko drugačiji i tako se obratio meni kad je odlučio stupiti u akciju. Kako je bio posrijedi moj jedini ozbiljni klijent, nisam ga mogao odbiti. Trebala je to biti prva i posljednja usluga te vrste; imao sam trgovačko zastupstvo i bavio sam se ozbiljnim poslovima. S Miletijem sam sve dotad imao samo službene veze i nisam želio postati razbijač i potrčko u njegovoj službi. Život mi je krenuo drugim smjerom i želio sam da i ostane tako.

— U to sam se upleo sasvim slučajno.

— Pa ipak ste odstranili mladića. To je činjenica. Dogodilo se to ovako: taj Pino Gargiulo imao je na duši neku staru prijavu da je radio s »travom«, kako mladež naziva drogu; sitnica dovoljna da ga upropasti za cijeli život. Komesar Lentizzi, obiteljski prijatelj, odmah je pristao na to da tužbu izvadi iz prašine, da pozove mladića u komesarijat i da mu zaprijeti. Dan poslije toga na pozornici sam se pojavio ja, glumeći slučajni susret. Predložio sam mu da ću sve srediti ako zauzvrat pusti djevojku na miru. Dakako, sve sam pomalo preuveličao, i on je pristao. Nipošto nisam mogao shvatiti zašto bi takva sitnica izazvala takve posljedice i ugrozila posao koji smo proučili i brižno pripremili. To i rekoh don Miletiju.

— Ponašanje vaše kćerke čini mi se pomalo pretjerano. Sve se to dogodilo prije više od mjesec dana. Osim toga, nije to prvi put da uklanjate nekoga njezinog prijatelja.

Nije mu se svidjelo što mu to kažem, a meni se pak nije svidjelo što me podsjeća na nešto na što me prisilio. Osim toga, nije bila riječ o mojoj kćerki, nego o prvomu velikom poslu u mojem životu. Što se mene tiče, djevojka je mogla otići do vraga, a Michele Miletta iskrvariti zbog povrijeđene ljubavi i očinskog ponosa.

Kao i obično, odgovorio sam okolišajući. Uzvrpoljio se na stolcu a zatim progrgljao:

— Odvjetniče, hoćemo li cijelo poslijepodne provesti raspravljajući zašto i kako je ta besramnica uradila to što je uradila? — U normalnim okolnostima nikad se ne bi tako izrazio o kćerki pred nekim strancem. A ja sam bio stranac, iako me onom rečenicom o prljavom rublju uvrstio u obitelj. — Tko zna, možda je bila više vezana za mladića nego što smo mogli i zamisliti.

— Ništa nisam zamišljao, don Michele. Htio bih da bude jednom zauvijek jasno da sam se u to umiješao jer ste me vi zamolili. Ništa nisam zamišljao ni prije ni poslije toga. Nisam skrbnik vaše kćerke. — Nije odgovorio. U drugim prilikama bio bi me smrvio. — Osim toga, sve se to dogodilo prije mjesec dana, pa je ovo doista zakašnjela reakcija — dodah i zabilježih jedan bod u svoju korist.

— Možda je tek sad počela razmišljati o tomu. U svakom slučaju, ponovo vam kažem, zar ćemo cijelo poslijepodne provesti razmišljajući i baveći se tričarijama? Ne smijemo gubiti vrijeme. Moramo se dokopati tih dokumenata prije nego što načini neku glupost.

Dakle, zato me pozvao. Neprestano se moram boriti da od mene ne načini svog potrčka.

— Nismo se razumjeli, don Michele. Ja sam komercijalist, a ne pas čuvar. Predlažete mi da odem k vašoj kćerki i uvjerim je, na lijep ili ružan način, da...

— Na lijep način, na lijep ...

— ... dobro, na lijep način ... da mi preda tu prokletu mapu s dokumentima, je li? Ponavljam, nismo se razumjeli.

Smrknu se.

— A ja ponavljam, ne smijemo gubiti vrijeme. — I pogleda me svojim modrim laserskim pogledom.

Zna postići što želi ta stara mrcina. Pogledom, prijetnjom, bilo čim. Moj jedini ozbiljni klijent s mjenicom u ruci na kojoj je moj potpis i koja se obnavlja pri svakom novom zaduženju što mi ga povjeri, htio ja to ili ne htio.

— Osim toga, vaša kćerka me ne trpi. — Rekavši to, izgubih i ono malo prednosti koju sam malo prije stekao. Bilo je to prvo

popuštanje, ili možda potpuna predaja. Sve je ovisilo o njegovu tumačenju. Ponekad je znao biti čak i velikodušan.

— Zašto vas ne bi trpjela? Ona ništa ne zna o vašoj vezi s Pinom. Zna samo da vodite moje poslove. Ne, gospodine, smatra vas neutralnom osobom, a ne »grdobinom«, kako naziva one koji mi katkad učine neku uslugu.

Laserska se zraka njegovih očiju ugasila, ali opekline je ostala. Pokuša ublažiti bol.

— Napokon, nikad ne tražim uslugu bez nagrade. Istina, dovoljan je već i postotak u poslu s kanalizacijom, ali u tim stvarima nisam formalist. Ako vam pođe za rukom da spasite taj posao, to jest da zaštitite i svoj interes, dat ću vam, osim dogovorenog postotka, još lijep snop novčanica.

Urazumio me s malo riječi, jer doista, posrijedi je bio i moj interes.

— Dogovoreno. — Nisam se više nimalo stidio.

— Ali morate požuriti. Pođite odmah.

— Dobro.

Kad sam prolazio salonom, na divanu je sjedio jedan od njegovih podanika, Improta, mračan tip svijetlih očiju i luda pogleda. Gledao me ne videći me, to jest, nije me prepoznao.

U predsoblju je Marullo još i sad bio u istom položaju, pognut nad papirima. Možda je bio i mrtav.

2

Cesta za Faito prolazila je između visokih kućerina krajnjeg predgrađa Castellammarea. Ponovo je počela padati kiša i cijela Campania izgledala je poplavljena. Uz metalni odsjaj neba lokve uz rub asfalta protezale su se poput sjajnih vrpca i upravo su me te vrpce što su zamijenile redove kuća upozorile da cesta skreće desno prema zapadu.

Zavoj nije bio oštar kako mi se učinilo, ali je došao iznenada. Naglo sam zakočio jer nisam ni zapazio da jurim više od sto kilometara po toj mokroj cesti. Mislio sam o Miletijima, ocu i kćerki. Naglo sam skrenuo, desnim prednjim kotačem uletio u lokvu, a potom se, kližući, našao na sredini ceste. Mogao sam se i ubiti, pomislih. K vragu i Miletii!

Bio je kraj ravnoj cesti. Počela je krivudati te se činilo da je i uža. Jaka kiša punila je duboke rupe na cesti. Prozore sam zatvorio zbog neprestanog zujanja u uhu, te se prednje staklo počelo magliti. Spustih prozor do mene, a zujanje u uhu naglo se pojača. Još dva okreta i ugledah u dubini cijeli Castellammare: svijetli luk uz sivo more zaljeva.

Kad sam stigao u Faito, već se bio spustio mrak, a mali restoran na trgu pred stanicom uspinjače bio je zatvoren. Zaustavih automobil i ogledah se. Činilo se da je Faito potpuno pust, napušten na brzinu.

Odustao sam od namjere da telefoniram iz restorana. Giulia bi, saznavši za moj dolazak, možda zatvorila vrata i prozore umjesto da me primi i zaštititi od kiše. Nisam vjerovao starčevim riječima, jer i mudraci mogu pogriješiti: djevojci sam zacijelo bio mrzak. Bolje da se pojavim nenajavljen.

Pokrenuh motor i nastavih jedinom ulicom. Nije bilo izbora osim povratka. Uz cestu su se nazirale sjene vila i obiteljskih kućica. Sezona još nije bila počela.

Vila Elena nalazila se na kraju ovoga pomalo izdvojenog hodnika, na mjestu s kojega se pružao najljepši vidik. Bila je građena poput ljetnikovca u švicarsko-norveškom stilu, od lažnog drveta i pravog cementa. Uz nju se, kao psić uz majku, stisnula isto takva, ali mnogo manja kuća čuvara. Vila je imala ime po pretposljednjoj Miletijevoj ženi, onoj s kojom se razveo.

Ostavio sam vozilo tridesetak metara od kuće, u početku vrta. Potrčao sam. Nakon desetak metara bio sam potpuno moker. U mraku iznenada zasja svjetlo. Zastadoh. Tri reda prozora osvijetliše se jedan za drugim kao da je netko penjući se iz kata na kat palio svjetla u kući.

Ponovo potrčah. Ulazna su vrata bila na kraju maloga drvenog stubišta što se završavalo terasom koja se protezala oko cijele kuće. Tek što sam zakoračio na prvu stubu, začuh korake na balkonu. Netko je trčao lijevo od mene.

Jurnuh stubama i potrčah u tom smjeru, optrčah oko ugla balkona i vidjeh pred sobom na tratini iza kuće automobil s upaljenim svjetlima. Po zvuku motora shvatih da je to automobil marke mini morris. Potrčah prema stražnjim stubama što su povezivale balkon s tratinom, ali sam stigao kasno. Vozilo je već bilo krenulo. Vozaču minija očito se žurilo.

Vratih se, obidoh jedan a zatim drugi ugao balkona i nađoh se pred glavnim ulazom u kuću. Vrata su bila pritvorena a malo predsoblje osvijetljeno. Gurnuh vratnice i uđoh te glasno povikah:

— Giulia!

Učini mi se da je kuća pusta, napuštena kao i cijeli gradić. Hitra sjena što sam je nazreo na balkonu bio je posljednji posjetilac ljetnikovca koji je u rastresenosti i žurbi ostavio upaljena svjetla. Ponovo pozvah Giuliu, ali ne dobih odgovora.

Uđoh zatim u osvijetljenu dnevnu sobu što se nalazila desno od ulaza.

Bila je to prostrana pravokutna prostorija sa dva prozora. Nalikovala je na staklenik, toliko je bilo cvijeća na zidnim tapetama, na zastorima, na tkanini što je prekrivala divane i naslonjače te jastucima razbacanima po podu. Bilo je čak i umjetnog cvijeća u vazi na stolu. Među tim cvijećem u kutu između dva divana i mnogobrojnih jastuka ležalo je tijelo onoga koji je pretposljednji posjetio ljetnikovac.

Lice mu je bilo mlado i mirno, kosa uredno počešljana, kapci spušteni, ruke položene uz tijelo. Bio je to Pino Gargiulo. Doimao se kao da spava mirnim i dubokim snom.

Nagnuh se nad njega i tek tad ugledah duboki crveni rez na njegovu grlu i veliku lokvu krvi pod njim.

Gornji kat bio je jednako pust i osvjetljen.

Sobe su bile u potpunom redu. Samo su u Giulijinoj spavaćoj sobi vrata ormara bila otvorena a haljine ispreturane. Nervozna ruka bezobzirno je prekapala po njima. Na haljini boje konoplje bile su crvene mrlje u visini bokova.

Skinuh haljinu s vješalice i približih je svjetiljci. Mrlje su bile suhe i vjerojatno su potjecale od krvi. Objesih haljinu na njezino mjesto, još jednom se ogledah po sobi i izidoh.

U dnu hodnika vrata kupaonice bila su poluotvorena. Gurnuh vrata, provirih i naglo se povukoh.

Još je netko bio u kući. Bila je to žena. Ležala je u kadi punoj vode.

Nije kriknula kad sam provirio. Gurnuh vrata do kraja.

Bila je to skromna kupaonica s obzirom na ostali dio kuće; pločice, kada i umivaonik bijeli, isto tako i svjetiljka iznad zrcala. Odnekud je puhao hladni vjetar. Vidjeh da je prozor nasuprot vratima otvoren.

Zatvorih prozorčić. Kad sam se okrenuo, ugledao sam mirno i nepokretno lice žene. Bilo je crveno i natečeno, široko rastvorenih staklenih očiju koje samo što nisu iskočile iz očnih šupljina. Ostali dio tijela bio je pokriven vodom i pjenom za kupanje. Nije bilo tragova krvi. Stavih prst u vodu: bila je hladna.

Bila je to Tina Miletti, četvrta i posljednja žena don Michela koji je, eto, treći put ostao udovac. I baš sam ga ja morao obavijestiti o tomu.

Siđoh na donji kat. Kuhinja je bila u savršenom redu, kao da nikad nitko nije ni ušao u nju.

Potražih čašu, napunih je vodom i pohlepno ispih baš kao da sam žedan.

Morao sam telefonirati, nisam smio više odgađati.

Aparat je bio na stoliću pred kuhinjom. Okrenuh broj i umorno se spustih u naslonjač pokraj stolića.

Miletti odmah odgovori. Kao da je stajao uz telefon s rukom na slušalici u očekivanju poziva.

— Don Michele, ovdje lovine.

— Gdje ste, odvjetniče — naglo će on. — Satima čekam ovdje u uredu, a već sam davno trebao biti kod kuće na večeri. Što se dogodilo? Jeste li našli moju kćerku?

Rekoh mu što sam našao umjesto kćerke, nastojeći to izraziti što je moguće blažim riječima.

Nekoliko me puta prekinuo pitanjima po kojima sam zaključio da nije još shvatio o čemu govorim.

— Našli ste je? Kako, našli? Gdje?

— U kadi, udavljenu.

— Tinu? Ali ona je u Rimu. Zatim je shvatio i naglo zašutio. Ljuljao sam se u naslonjaču, bio sam potpuno moker.

— Don Michele?

— Shvatio sam, shvatio. Kako se to dogodilo?

— Ne znam. Možda se onesvijestila i...

— A peć?

— Nisam osjetio miris plina. Osim toga, i prozor je bio otvoren.

— Don Michele, treba obavijestiti policiju, ne smijemo odgađati. Oni će sve razjasniti.

Nije me čuo, zacijelo se zadubio u razmišljanje.

— Kako je moguće? Pa prije tri dana otišla je u Rim. Njenoj je majci rođendan. Tako je barem rekla. Čak sam je molio da odvede i Giuliju. — Nije shvatio ili nije vjerovao da je njegova žena mrtva. — Ali njezina majka ne voli Giuliju pa joj nije htjela pokvariti slavlje. Istina je pak da se Tina i Giulia ne slažu mnogo. Nisu se slagale — ispravi se.

Da ga nisam prekinuo i dalje bi tako razmišljao naglas.

Saopćih mu potom o drugomu svom otkriću, i to otvoreno i jasno. Starac odjednom poviče.

— Što je ondje radio s Tinom? — Kao da je to od svega najvažnije.

— Zaista ne znam, don Michele.

— U dnevnoj sobi, rekoste, priklan? Kao janje, ali nisam to izrekao glasno.

— A Giuliji ni traga?

Zapitah ga vozi li njegova kćerka mini, i je li toga dana bila odjevena u hlače. Ako jest, onda je sjena za kojom sam trčao oko kuće bila njezina.

— Da, vozi minija, ali kako je bila odjevena, ne znam. Uostalom, često je nosila hlače.

— Treba pozvati policiju, don Michele.

— Čim stignem. Krećem odmah. — Bio je zaista neobično zbunjen i uznemiren.

— Kako, čekati dok dođete?

— Hoću da vidim te ondje prije nego ih dodirnu. Sažalio mi se.

— Ali to je nemoguće, don Michele. Osim toga, bolje da je ne vidite u tom stanju.

— Jeste li sigurni da je to Tina, moja žena?

— Jesam, don Michele.

Popustio je. Zaista je bio sasvim zbunjen.

— Činite što vas je volja, telefonirajte policiji, obavijestite Catella, kako hoćete! Odmah dolazim.

Upravo sam htio spustiti slušalicu kad je dodao:

— Je li onaj drugi doista Pino? — Počeo je u sve sumnjati ili je možda bila posrijedi samo luđačka nada. Nazvao ga je imenom.

Umirih ga, ako se tako može reći, i spustih slušalicu.

Sad moram obaviti još jedan telefonski razgovor. Lakši, nadao sam se. Nisam znao broj te sam ga potražio u telefonskoj knjizi što se nalazila na stoliću.

Odgovori mi naprasit, neugodan glas.

— Fiorentini, komesarijat, peti odsjek.

— Molio bih komesara Lentizzija.

— Nije ovdje. Tko govori?

— Hoće li se vraćati?

— Ne. Tko govori?

— Ali, u ovo vrijeme obično je ondje.

— Tko govori?

— Prijatelj Lentizzija. — Nisam mogao ne odgovoriti, ali sam smatrao da je bolje prešutjeti ime.

— Spojit ću vas s vicekomesarom. — I uradi to odmah, ne sačekavši moj odgovor.

— Halo, tko govori? — Još jedan neugodan glas.

— Prijatelj komesara Lentizzija. Htio sam razgovarati s njim.

— Zašto su vas spojili sa mnom?

— Ne znam, telefonist ...

— Komesar nije ovdje. A tko ste vi?

— Rekao sam vam, komesarov prijatelj.

— Nazovite poslije. Izišao je, ali će se vratiti. A ime?

— Lentizzi. Komesar Lentizzi.

— Ne, vaše ime? Kako se vi zovete?

— Ah, Alessandro Iovine. — Sad sam mu mogao reći i ostalo. — Javljam se zbog jedne prijave.

— Morate doći osobno. Prijavljuje se osobno i pismeno. O čemu je riječ?

Možda je ipak onaj prvi telefonski razgovor bio lakši. Nikad nisam prijavljivao zločin, ni pismeno, ni telefonom, i počeo sam strahovati da je to vrlo zamršen posao.

— Ovdje je dvoje mrtvih. Mrtvaca.

— Mrtvaca? Ubojstvo?

— Jedno.

— Što jedno?

— Čini se da je samo jedan ubijen.

— Čini se, kako čini se? Je li ubijen ili nije?

— Da, prerezali su mu vrat.

— Onda treba odmah javiti dežurnoj ekipi. Gdje se to dogodilo? — Počelo ga je zanimati.

— Ovdje, u Faitu, odakle i zovem.

— Faito? Iznad Castellammare di Stabia? — Bio je radoznao i začuđen.

— I zovete Napulj? Morali ste se obratiti dolje u Castellammare.

— Pismeno? — Ali nisam se usudio to izreći.

Napokon je pristao da sve zapiše i obećao da će obavijestiti dežurne u Napulju. Ja sam u međuvremenu trebao obavijestiti policiju u Castellammareu.

— Molim vas, ponovite adresu.

— Na putu za San Michele. Vila Elena. Posljednja na putu od uspinjače.

— A sad mi još nešto objasnite. Vi ubojstvo prijavljujete samo preko prijatelja? Još mi niste rekli zašto ste telefonirali ovamo umjesto najbližem komesarijatu.

Odgovorih da svemu tomu uopće nisam vičan, da sam potresen i da sam želio pitati prijatelja što moram raditi i kako. Bilo je to, dakako, tek djelomično istina. Ono što me zabrinjavalo bilo je to što je jedan od ubijenih Pino Gargiulo i doista sam se želio posavjetovati s Lentizzijem.

Treći telefonski razgovor s policijskom stanicom u Castellammareu bio je, sva sreća, manje neugodan.

Imao sam više od pola sata vremena do njihova dolaska. Namjeravao sam potražiti čuvara, ali čuvareva je kuća bila u potpunomu mraku. I u nju se ulazilo stubama što su vodile do balkona na prvom katu.

Popeo sam se i pokucao. Pričekao i ponovo pokucao. Otvorio mi je onaj isti čovječuljak kojega sam toga popodneva vidio u Miletijevu uredu; ovaj je put kapu imao na glavi. Bio je u pidžami, ogrnut kaputom.

— Dobra večer, Catello, ja sam, lovine. Sjećate li me se? Vidjeli smo se danas poslije podne u Miletijevu uredu.

Nije me prepoznao u tami, ali me, nakon kratkog oklijevanja, pusti u kuću. Ulazilo se odmah u prostoriju koja je služila i kao soba za dnevni boravak. U dnu sobe na stolu gorjela je slaba svjetiljka, poput voštanice, tako da je cijela prostorija bila u mraku.

— Da, da, sjećam se. Oprostite, već smo bili legli.

Ponudi mi zatim tvrdi i neudobni stolac, a on osta stajati, zbunjen. Slabo svjetlo svjetiljke davalo je njegovu licu gotovo mrtvački izgled. Bilo je jasno da nije znao, niti je išta čuo od onoga što se dogodilo u kući.

Rekoh mu, dakle, sve s manje oklijevanja nego onomu drugom starcu. Ispričah mu kako sam ih pronašao i zašto sam došao u Faito. Dakle, sve osim o sjeni koju sam uzalud slijedio i o miniju što je umakao.

Pratio je priču bezizražajna lica, kao mumija što se tek oslobodila svojih omotača. Samo su mu ruke drhtale. Napokon mu i lice živne i on poče mucati:

— Oh, strahota, kakva tragedija! Jadni don Michele. To je već četvrta žena koja mu umire. — Za njega je očito i razvod značio smrt.

Zatim vikne:

— Sisina! — i zaputi se u pokrajnju sobu,

Sisina je bila nalik na utvaru. Da je na glavi imala šešir, bila bi savršena Peruanka. Ogrnula je tamni kaputić preko bijele spavaćice. Njeno je lice bilo prošarano stotinama sitnih bora, oči su skrivali

natečeni kapci, kosa joj je bila crna i zategnuta u debelu pletenicu. Svaka je dlačica bila na svomu mjestu, kao da nije tek ustala iz postelje.

Catello ju je izvještavao o onomu što sam mu upravo saopćio, neprestano spominjući jednu Tinu Miletvi — očito mu uopće nije bilo stalo do mladića — a ona je slušala bezizražajna lica. Zatim iznenada zapita:

— Možemo li vas čime ponuditi? Hoćete li čašu vina? Kao da sam došao u posjet teti Sisini.

Nisam odgovorio nego sam se obratio Catelu:

— Kako to da don Michele nije znao da je njegova žena ovdje? Niste mu rekli?

— Ne, gospodine, nismo ni mi znali.

— Nemoguće, dva koraka od vas. Policija vam to neće povjerovati.

— Rekla nam je da nikomu ne kažemo — reče Peruanka. A muž je pogleda otvorenih usta. — Cate, zar nisi shvatio da sad treba govoriti istinu? — reče ona.

— Ali nas se to ne tiče. Mi smo dvoje jadnih nezaštićenih ljudi, radimo ono što nam se kaže.

— Baš zato što nas se ne tiče, moramo postupati tako. Bila je razumnija od muža koji je počeo skvičati kao pas koga tuku:

— Kad je došla? Gospođa Tina?

— Ima dva dana, u ponedjeljak ujutro,

— Sama?

— Sama. Zatim je došao mladi gospodin s bradom.

— Kad? Istoga dana?

— U ponedjeljak poslije podne. Otišla je automobilom po njega u Castellammare.

Stolac je doista bio neobično tvrd te ustadoh. Ostah stajati uza stol kao i oni. Nalikovali smo na tri lutke iz nekoga lutkarskog djela. Ništa nisam jeo i želudac me bolio. Obratih se Catellu, koji je prestao cviliti:

— Rado bih popio onu čašu vina koju ste mi maloprije ponudili.

— Odmah, mladi gospodine, dakako. Odmah. Novo je ali lagano i izvrsno. — Bio je sretan što se može udaljiti na trenutak.

Ponovo se obratih ženi:

— I nisu odlazili nikamo?

— Kad su došli u ponedjeljak poslije podne, ostali su nekoliko sati u kući, zatim su navečer izišli i negdje se u noći vratili. Čula sam buku automobila. Jučer ujutro ponovno su izišli. Poslije toga više ne znam. Automobil je neprestano dolazio i odlazio.

Čovjek se vratio sa dvije čaše. Jedna je bila za njega. Indijanka ga pogleda, nemoguće je, međutim, opisati kako. Ponovo sjedoh na tvrdi stolac i ispih gutljaj. Catello sjede na neki sanduk iza mojih leđa. Žena osta stajati.

— Dobro, kad su prestali dolaziti i odlaziti?

— Čini mi se, jučer navečer. Okrenuh se prema Catellu.

— Jučer navečer?

— Da, da, jučer navečer — odgovori i zašuti.

— Jučer navečer rano ili kasno? U koliko sati?

— Kasno — odgovori opet Catello.

— Rano — reče žena. — Ne znam koliko je bilo sati, ali već smo bili u postelji.

— Znači, kasno? Ima pravo Catello.

— Liježemo rano. — Stajala je nepomično, ruku prekrizanih na trbuhu. — U ovo doba godine, još za dana.

— Niste čuli nikakav drugi automobil?

— Da, gospođice Giulije. Jutros.

Odložih praznu čašu na stol i ponovno ustadoh. Stadoh pred Catella.

— Moram sve iz vas izvlačiti... govorite tako rastrgano. Zašto mi ne ispričate što ste vidjeli i čuli? Policija će biti ovdje uskoro i onda će početi muke.

Odgovori žena:

— A zašto muke? Kakve mi imamo veze s tim? Oni rade što ih je volja, i što se to nas tiče. U onu kuću nismo ni kročili. Gospođu smo vidjeli jer je došla ovamo pošto je stigla. Rekla nam je da nikomu ne govorimo da je ovdje. Nikomu! Niti don Michelu. I dala je Catellu pet tisuća lira. Što da radimo, da telefoniramo don Michelu? To su njihovi poslovi. Mi smo čuvari. Čuli smo samo kako automobilom odlaze i dolaze.

— Ali ste ih i vidjeli. Vidjeli ste mladoga gospodina s bradom, je li i on došao ovamo da vam da pet tisuća lira?

— Pa, dakako, imamo i mi oči. Nisu se skrivali. Radili su to i na balkonu, besramnici.

— Sisina! — poviče, Catello promuklim glasom. Ponovo se okrenuh prema njemu. Još je sjedio na sanduku i nervozno grčio ruke.

— To su njihovi poslovi — reče tiho, kao da se ispričava.

— Njihova posla, njihova posla, ali sad se to i vas tiče.

— Ne, ne, gospodine — zacvili — nas se to ne tiče. Žena ne reče ništa.

— Onda je jutros stigla i gospođica Giulia, je li?

— Da, gospodine, jutros. Bila je izvan sebe. Uznemirena. Došla je i rekla mi da pođem s njom u Napulj. Onda je telefonirala. Odavde. Ocu. Trebali ste samo čuti što mu je rekla. Onda me odvela u Napulj.

— Je li došla odmah ovamo ili je prije bila u velikoj kući?

— Ne znam, ostavila je automobil pred kućom. Inače, obično odvezu vozila iza kuće.

— Što ste radili u Napulju?

— Otišli smo njezinoj kući. Ostavila me pred ogradom pa sam cijeli vrt morao prijeći pješke. Nisam smio reći gospodinu da me čeka. Otišao sam Idilliji, onoj crnoj neugodnoj i antipatičnoj, i zatražio torbu gospođice, koja je već bila pripremljena u njezinoj sobi. Nije mi je htjela dati, ta stara vještica. Napokon je popustila i tako sam se vratio gospođici Giulii. Odvela me do stanice i rekla mi da se vratim vlakom. Što sam mogao uraditi? Telefonirao sam don Michelu i rekao mu sve osim da sam došao s gospođicom Giulijom. Rekao sam da mu je kćerka došla u Faito i da me poslala po svoje stvari.

— Niste mu rekli da je u Faitu i njegova žena?

Zaprepašteno me pogleda, kao da je pred njim sam stari Miletta. Oči su mu bile vlažne, blistale su pri slaboj svjetlosti.

— Ne, gospodine, nisam mu rekao. Kako sam mu to mogao reći?

— Zbog pet tisuća lira?

— Zbog te sitnice? Ne, gospodine. Nego zato što se to mene ne tiče. Stari se mogao naljutiti na mene. Tko zna što je taj sposoban učiniti? Uvijek je tako narogušen, s oproštenjem.

— Što vam je rekao don Michele kad ste mu telefonirali?

— Rekao mi je da odmah dođem u njegov ured u Via Marina. Došao sam i sve sam mu morao ispričati, do najmanje sitnice.

- Sve? Pa ipak mu niste rekli sve. Ili možda jeste?
 - Trebali ste ga vidjeti. Tko bi se usudio? Ne, gospodine, ponovio sam ono što sam mu već prije bio rekao preko telefona.
 - Niste se zbunili?
 - Ne, a zašto bih? Morao sam mu samo reći da je kćerka došla k nama i da sam krenuo vlakom.
 - A vlakom ste se trebali samo vratiti?
 - Da, gospodine. Pošto sam napustio ured otišao sam na vlak.
 - Niste više vidjeli gospođicu Giuliju? Kad ste se vratili, nje više nije bilo?
 - Kad sam došao kući večerali smo i otišli spavati. Ne, gospođicu nismo više ni vidjeli ni čuli.
 - Niti ikoga drugoga?
 - Nikoga.
 - Nije li vam gospođica, kad vas je odvezla u Napulj, rekla da će vas i vratiti automobilom?
 - Da, rekla je. Očito se predomislila.
 - Je li vam objasnila zašto se predomislila? Ili barem spomenula kamo ide?
 - Ali zašto, što se to mene tiče? Ne mora mi se ispovijedati, pogotovo ona koja je ljubazna poput oca.
 - Da, otac. Sad će sve saznati — napomenuh, bocnuvši ga.
 - Da, sve će saznati. A htjeli smo izbjeći nevolji i ne miješati se u ono što nas ne tiče.
- Ovaj je put »Peruanka« iza mojih leđa zarežala.

Još je padala kiša kad sam se vratio u veliku kuću. Nisam znao mnogo više nego prije, osobito što se tiče djevojke, a uskoro ću i sam morati odgovoriti na bezbroj pitanja. Baš lijepa večer.

Obiđoh ponovo kuću, izbjegavajući sobu za dnevni boravak na prvomu i kupaonicu na drugomu katu. Nešto mi je promaklo u prethodnom obilasku.

Kad sam sišao s drugoga kata ugledah mapu na zemlji kraj ulaznih vrata. Nisam je zapazio, iako sam triput prošao kraj nje. Vrata su sad bila zatvorena, a ne otvorena.

Stajala je kraj malenoga kožnatog kovčega i platnene ženske putne torbe, koje kao da je netko zaboravio u žurbi. Ali mapa je bila

prazna. U njoj nije bilo dokumenata. Otvorih zatvarač i pretražih putnu torbu. Pod rukom osjetih odjeću i knjige, ali nikakvih papira nije bilo.

Prvi put zapazih sad u predvorju otiske vlažnih stopala, velikih i malih. Svi su tragovi vodili u sobu za dnevni boravak. Sve mi je to prije promaklo.

U tom trenutku začuh izdaleka sirenu. Požurih zatvoriti torbu i zastah neodlučan, držeći u ruci praznu mapu. Ogledah se oko sebe. U kutu je bio pisaći stol. Zvuk sirena bivao je sve bliži.

Pokušah otvoriti prvu ladicu pisaćeg stola, ali bez uspjeha. Bila je zatvorena ključem. I tako sve redom. Sve su bile zaključane. U posljednjem trenutku otkrih da su ladice i s druge strane stola. Upravo kad sam uspio gurnuti mapu u najdonju ladicu, začuh korake na drvenim stubama. Požurih otvoriti vrata.

Pred vratima su stajala dva policajca.

— Jeste li vi telefonirali? Odgovorio sam potvrdno. Uđoše.

— Komesar će sad stići s ostalom ekipom. Jeste li što dirali? — upita drugi i odmah ugleda tragove stopala. — Jeste li sami u kući?

— Ništa nisam dirao. Da, sam sam. Stigao sam prije pola sata i otkrio... — rukom pokazah prema sobi za dnevni boravak. — Odmah sam telefonirao.

Uđoše u dnevnu sobu jedan iza drugoga i naglo se zaustaviše tek što su prekoračili prag prostorije.

— Gdje je drugi leš? — zapita zatim onaj viši.

— Gore, u kupaonici.

— Evo, stiže i komesar. — Kao da me želio umiriti. I doista je stigao uza zavijanje sirene.

Policajci se pogledaše a zatim se zaputiše stubama na gornji kat.

Još sam stajao na vratima kad stigoše i ostali. Bilo ih je šestoro, u civilu i u uniformi. S njima je ušao i stariji onizak trbušast čovjek s brkovima. Bio je to komesar koji je, ušavši, odmah zapitao:

— Vi ste gospodin lovine?

Odnijeli su na nosilkama tijelo Tine Miletta prekriveno plahtom.

Bilo je golemo pod bijelim prekrivačem, vjerojatno joj je trbuh bio naduven. Sjećao sam se da je bila vitka i dobro građena. Bila je mlada, trideset pet godina mlađa od Miletija, a u braku s njim nešto manje od trideset pet mjeseci.

Položiše tijelo u predvorju uza stube. Tijelo Pina Gargiula također je bilo ondje ali otkriveno. Vidjelo se da je mlađi od nje unatoč bradi koja mu je i mrtvomu i živomu davala ozbiljan i zabrinut izgled: bio je po godinama negdje između nje i pastorka.

Bili su sad jedno uz drugo, sami i napušteni, kao da spavaju.

Nalazio sam se u dnevnoj sobi i sjeo na divan nasuprot komesaru koji se smjestio na drugi isti takav divan. Između je bijelom kredom bio iscrtan obris Pina Gargiula i tamna mrlja krvi.

Čekali smo Milettija zbog službene identifikacije. Nakon toga trebalo je biti ispitivanje, nadao sam se drugačije nego ono kojemu sam bio podvrgnut ja i čuvari kuće.

Agenti u civilu neprestano su silazili i uzlazili stubama; činilo se da popisuju inventar kuće prije selidbe. Oni u uniformi stajali su mirno u dnevnoj sobi i podno stuba.

Sjetih se mape koju sam uklonio na vrijeme.

Mislio sam i na djevojku i na ono što ću reći Milettiju.

— Ne razumijem — govorio je komesar — zašto se stari obratio upravo vama da pokušate vratiti djevojku kući? — Nije to bilo pitanje nego glasno razmišljanje.

Istini za volju, govoreći o tomu bio sam prilično neodređen. Rekao sam mu da sam prijatelj obitelji i nisam spominjao poslovne veze.

Komesar se zvao Assenza a bio je više okrugao nego nizak. Osobito su bile izražajne njegove oči: dvije crne iskre što promatraju uporno i prodorno.

— Koliko joj je godina?

— Navršenih osamnaest. Punoljetna je. Silom ne bi ništa postigao. Prijatelj može postići mnogo više. Stoga se obratio meni.

— Kao prijatelju obitelji?

Nije čekao odgovor, već ga je znao.

— A što se tiče čuvara, ne sumnjam u ono što su izjavili nego razmišljam o onomu što nisu rekli.

— Čini mi se da su sve rekli.

— Da liježu s kokošima. Ali, čini se da su ovaj put legli s pilićima.

— Nasmija se vlastitoj šali. — Kad ste razgovarali s njima?

— Pošto sam telefonirao starom, dok sam čekao na vaš dolazak.

— Telefonirali ste najprije Milettiju.

— Činilo mi se da to najprije treba uraditi. U kadi je ipak ležala njegova žena, je li?

Oko nas su posvuda na pokućstvu, dovratnicima, kvakama, prekidačima bile crne mrlje: prašina za otkrivanje otisaka. Mrlje na stolu nalikovale su na žohare što plaze.

— Jeste li je dobro poznavali? Ženu?

— Manje-više. Nije baš mnogo izlazio sa ženom.

— Vi ste, dakle, više muževljev prijatelj nego prijatelj obitelji?

Tko zna što je time mislio.

— Michele Miletti je čovjek staroga kova. — Tko zna što sam time ja mislio. — Htio sam vas, osim toga, zamoliti da razdvojite leševe. Znae, kad ih vidi ovako zajedno može mu se učiniti...

— Da smo to namjerno uradili?

— Da, već mu je ionako dovoljno teško.

— Imate pravo, ali znate kako je, radi se rutinski. Nema, međutim, pravila koje nam zabranjuje da ih stavimo na drugo mjesto.

Ustane da popravi rezultate rutine, a žohari na stolu ostaše na istomu mjestu.

Kad se vratio, izgledao je poput nekoga tko trlja ruke od zadovoljstva.

— Sad je sve dobro, odvojeni su.

Ali nije sjeo na divan nego se približio prozoru i pogledao van.

— Morao bi već biti ovdje i on i policija iz Napulja. Vjerojatno ih je omela kiša. Još pada. — A zatim nastavi bez neke vidljive logične veze: — Kratko su bili u braku, je li?

— Manje od tri godine.

— Je li znao za mladića?

— Koliko je meni poznato, nije.

— Jeste li vi znali?

— Još manje.

— Niste ga poznavali? Nikad ga prije niste vidjeli?

— Ni vidio, ni poznao. — To je morao potvrditi Lentizzi, već sam drugi put izjavio da ne poznajem Pina Gargiula.

— A gospođa ga je dovela ovamo? Možda je to javna tajna.

— Čak i pomisao na to uvredljiva je za Milettija.

— Da, uvredljiva. Je li pastorka znala? Znae, žene su katkad u tim stvarima pronicljivije od muškaraca.

— Morate nju pitati, komesare. Vidim da ste precijenili moje poznavanje odnosa u obitelji Miletti.

— Rekli ste da ste im prijatelj. Djevojka se zove Giulia? Kćerka je druge Milettijeve žene?

— Da, ali nikad nisam upoznao njezinu majku koja je umrla odmah nakon porođaja. Djevojku je odgajala treća Milettijeva žena dotle dok se nije razvela od staroga. Nakon toga ponovo se oženio kad je djevojci bilo petnaest godina.

— Promijeniti dvije, čak tri majke u petnaest godina, ne pogoduje stvaranju čvrstih obiteljskih veza. Ipak, vidim da ste dobro obaviješteni o stvarima obitelji Miletti. Je li se djevojka slagala s prvom maćehom? Kako se ono zvala?

— Elena — odgovorih. — Bila joj je vrlo privržena.

— A s drugom?

— Vjerujem, također.

— Ako je bila privržena prvoj, zacijelo nije rado prihvatila drugu maćehu. Zar vam se to ne čini logično?

— I to morate pitati djevojku, komesare.

— Pitat ćemo je kad budemo imali čast upoznati se s njom. Ali čemu svi ti brakovi?

— To pak morate pitati Milettija. Kao da uopće nije čuo moj odgovor.

— Jer je bogat? Bogat je, je li, tako ste mi rekli? A vjerojatno i pohotan. Bogati ljudi obično su takvi ili pak nastoje biti s obzirom na to što to mogu sebi omogućiti. Ipak, u njegovim godinama ... Između njega i posljednje žene razlika je trideset pet godina, ili možda griješim? Prirodno je što je tražila zabavu izvan braka.

Komesar Assenza bio je mislilac prisiljen da radi posao inkvizitora.

— Ne znate ništa o prvoj ženi?

— Znam da su dugo bili u braku, petnaest godina, i da je umrla od neke bolesti. Među njima nije bilo razlike u godinama — dodah da bih ga predusreo.

— Jasno, tad je bio mlad. A druga?

— Giulijina majka? Znam da su bili u braku nekoliko godina, ona je umrla, a on se oženio kako bi djevojčica imala majku. Ili maćehu, ako vam se to više sviđa.

— Taj treći brak, znači, dulje je trajao, ako su se razveli kad je djevojci bilo petnaest godina. Tad nije bio moguć razvod u našoj zemlji, ali za bogate je sve moguće. Je li već bio bogat?

— Da, tad je bio bogat.

— Sigurni ste u to? —To svi znaju.

— A žena broj tri zvala se — to jest zove se, jer je jedina još u životu — Elena. I živi u Milanu? — Nastavio je razmišljati na glas.

— Čudan otac! — Ovaj zaključak nisam shvatio, ali nisam se ni trudio, bio sam suviše umoran, gladan, moker, a bilo mi je i mučno od onoga vina koje sam ispio na prazan želudac.

Osim policajaca u uniformi svi su ostali nestali. Možda su se kartali u jedaćoj sobi.

Zatim se začu sirena i zvuk automobila. Policija iz Napulja. Stigli su gotovo istodobno kad i don Michele.

Postarao se naglo, lice mu je bilo izborano. Pokazivao je sve svoje godine, i još deset više. Morali su ga pridržavati.

Pošto je potpuno odsutna izraza obavio obred identifikacije, dovuče se do divana u dnevnoj sobi. Pridržavao ga je njegov šofer Antonio i policajac. Priđe mu potom komesar i, uhvativši ga za ruku, promrmlja nekoliko nerazumljivih riječi: izrazio mu je sućut.

Svi smo šutjeli. Smjestio sam se na mjesto gdje je maloprije sjedio Assenza, tj. što je moguće dalje od don Michela.

Prepoznao je ženu, ali ne Pina Gargiula, dakle, sad je to i službeni stav: ni jedan od nas dvojice nije nikad vidio pokojnika. Modro svjetlo njegova pogleda načas se susrelo s mojim, što mi je potvrdilo da je shvatio situaciju. Ali, kako ju je shvaćao, to nitko ne zna. Uvijek sam ga potcjenjivao, ili je, on precjenjivao mene. Sad se ogradio svojim bolom i bio je neuhvatljiv.

Uostalom, nitko ga nije ni pokušao uznemiriti. Ispitivanje se nastavilo u tonu ljubaznog razumijevanja i suosjećanja.

— Potvrđujete, dakle, da ste poslali gospodina Alessandra Iovinea kao svoga prijatelja da uvjeri vašu kćerku da se vrati kući? — zapita zamjenik tužioca, sjedeći u jednom od naslonjača smještenih za tu priliku u sredini sobe. Bilo mu je neugodno i neprestano se vrpeljio, premještajući nogu preko noge. Bio je ćelav i nosio je naočale.

Assenza se smjestio na divanu nasuprot meni, ispruživši noge što su gotovo dodirivale iscrtani obris na sagu.

— Potvrđujem, potvrđujem — promrmlja don Michele. Pripalio je prvu cigaretu otkako je došao.

— Potvrđujete i ono što su izjavili čuvari — zamjenik tužioca pogleda u papire koje je držao u ruci — bračni par Bellela, tj. da je vaša kćerka došla jutros ovamo i da je nakon toga odmah otišla?

— Potvrđujem, potvrđujem.

— Oprostite, gospodine Miletta — umiješa se Assenza. — Kako možete potvrditi a niste bili ovdje? Što vi mislite, gospodine tužioče?

— Bila je to umjesna napomena na zaista glupo pitanje zamjenika javnog tužioca.

— Kćerka mi je jutros telefonirala. Odavde. A to mi je potvrdio i Catello kad je danas došao u moj ured. Tad, međutim, nisam znao da je došla u Napulj zajedno s njim. Saznao sam to sad. — Zašuti. Možda je razmišljao kako da se osveti starom Catellu. — Dakako, ne mogu potvrditi kad je otišla, ali činjenica je da je otišla — doda zatim.

— Nakon toga telefonskog razgovora poslali ste odvjetnika lovinea ovamo?

Zamjenik tužioca šutio je i sa zanimanjem promatrao Miletta i komesara; nije ga smetalo što je isključen iz razgovora.

— Točno.

— Zašto niste sami otišli po nju? Jeste li se posvađali s kćerkom?

— Ne, nismo se posvađali. Mislio sam da je posrijedi bezazleni hir, a lovine je spretan u takvim situacijama i lako bi je uvjerio da se vrati. Kad bih ja došao, bilo bi to drugačije. Znao, starinskog sam kova i neke postupke ne podnosim. Zacijelo bi se tad posvađali. lovine je bio mnogo prikladniji za tu priliku.

— Kad je otišla od kuće? — to je zapitao zamjenik tužioca naizgled sasvim bezazleno; svi su bili jednostavno radoznali.

Don Michele trenutak je oklijevao.

— Jutros.

— Ne prije? — zapita Assenza, ne davši se zbuniti.

— Jutros sam našao njezino pisamce. Kuća nam je prostrana, ali znao bih da nije sinoć došla kući.

— Kakvo pisamce? Imate li ga uza se?

— Ne, ostavio sam ga kod kuće, ili možda u uredu. — Da, u uredu. Pokazao sam ga i lovineu kad sam ga zamolio da ode po Giuliju.

Assenza se okrenu prema meni, promijenivši položaj na divanu i prekriživši nogu preko noge.

— Što je pisalo u pisamcu?

Okrenuh se prema njemu izbjegavajući don Michelov pogled.

— Da joj je dosta očeve strogosti i da želi živjeti na drugi način. To je uglavnom sve. Znae već uobičajene riječi u tim prilikama.

— Pismo nije datirano?

Zamjenik tužioca sa zanimanjem je pratio Assenzino ispitivanje.

— S obzirom na prostranost vaše kuće, nije li mogla otići i sinoć da vi o tomu ne znate ništa?

— Ja uvijek sve znam.

— Pa ipak niste znali da je vaša žena ovdje.

Miletti ga ošine pogledom punim mržnje. Zatim se obrati zamjeniku tužioca te slomljenim glasom zapita:

— Jeste li me ovamo zvali da me vrijeđate? Je li to predviđeno zakonom, gospodine javni tužioče?

Zamjenik tužioca, zbunjen, nevoljko se umiješa. Pokuša ipak popraviti situaciju:

— Gospodine Miletti, komesar Assenza nastoji obavljati svoju dužnost.

— A dužnost predviđa nedostatak svakog poštovanja? — Po njegovu glasu moglo se zaključiti da je ranjen u svim svojim osjećajima.

Zamjenik tužioca prijekorno pogleda Assenzu.

— Znae, gospodine Miletti, neobično je važno utvrditi je li vaša kćerka bila ovdje jučer navečer. To jest, u utorak navečer. Smrt dviju žrtava zbila se, po mišljenju liječnika, jučer navečer. Ako je vaša kćerka bila ovdje jučer navečer, onda bi stvar mogla postati nezgodna: Dakle, vrlo je važno utvrditi gdje je bila te večeri.

Don Michele je i te kako shvatio važnost pitanja.

— Ne, u utorak navečer nije bila ovdje jer je bila kod kuće. Ponavljam, napustila je kuću jutros. To jest, jučer ujutro, s obzirom na to da će uskoro svanuti. — Zatim mu sjevne bezdušna misao. — Ali zato su ovdje bili čuvari.

— Što time mislite? — Zamjenik tužioca ponovo prekriži nogu preko noge.

— To da su oni ovdje. Uvijek su ovdje.

Assenza je suviše dugo mirovao, nije želio više gubiti vremena.

— O bračnom paru Bellela govorit ćemo možda poslije. Sad želimo znati sve o vašoj kćeri.

— Želite znati, ali što? — poviče starac i ne gledajući komesara.

— I što bi to moglo postati nezgodno? Nećete valjda zaključiti da je ona priklala onoga ondje? — Prezirnomo kretnjom glave pokaže prema predsoblju gdje je ležao ubijeni.

Komesar, međutim, nije skidao očiju s njega. Odmah mu odgovori:

— Na haljini vaše kćerke nađeni su tragovi krvi.

— Krv? — starac se iznenadi.

— Čitava je kuća u savršenom redu. Ništa nije dodirnuo ni maknuto. Gospodin lovine kaže da je našao otvorena vrata i doista nema tragova provali. Tko je ušao, taj je i izišao kroz ova vrata. Ništa nije dodirnuo, nije, dakle, posrijedi krađa.

— Ali još ne vidim kakve veze s tim ima moja kćerka.

— Ne optužujemo vašu kćer, gospodine Miletta — ponovo se umiješa zamjenik tužioca. Očito je u ovom svojevrsnom nadmetanju s komesarom njemu više bilo stalo do starčevih osjećaja. — Nastojimo samo saznati činjenice.

— Činjenice. U cijeloj ovoj priči jedina je činjenica da ja još nisam saznao kako je umrla moja žena. Utopila se, rekli ste. Ali kako se netko može utopiti u kadi? — Utopila se? — ponovi Miletta i pogleda me. Ja sam prvi izustio tu riječ.

— Trenutno znamo samo ono što kaže sudski liječnik. Autopsija će pokazati više.

— Autopsija? Što, zar ćete je još i komadati?

— Nikoga ne želimo komadati, gospodine Miletta. U ovakvim slučajevima zakon predviđa autopsiju. To je sve. Sad nam, molim vas, recite gdje možemo naći vašu kćerku.

Komesar se očito nije dao zbuniti i nije zaboravljao ono što nismo željeli da vidi.

— Gdje bi mogla biti?

Starac ga pogleda probadajući ga pogledom.

— Ne znam. Pitajte Catella. On ju je posljednji vidio, čak je s njom išao u Napulj. Iako će možda slagati, kao što je i meni slagao. — Bio je nemilosrdan i osvetoljubiv.

— Već smo ga pitali. Ali dopustite, vi ipak bolje poznajete svoju kćerku i znate više o tomu kamo bi mogla otići. U Milano? Maćehi?

— Opet vam kažem, ne znam.

— Slagala se s vašom trećom ženom, je li?

— Da, gospodine, slagala se, ona ju je i odgojila.

— Znači, nije isključeno da je otišla k njoj?

— Ne, nije isključeno.

Učini mi se da Miletija ne svladava samo umor nego i nešto drugo. Pogled kojim me pogledao bio je gotovo molećiv.

Komesar Assenza je trijumfirao. Pogledao me i on, ali nemilosrdno, a zatim reče:

— Kad ste od gospodina lovinea saznali da vaša kćerka nije ovdje, jeste li telefonirali svojoj bivšoj ženi?

— Kad sam od gospodine lovinea saznao da ovdje nema kćerke, saznao sam i da je mrtva moja žena. Dakle, nije teško zamisliti kako sam se osjećao. Ne, gospodine, nisam telefonirao. A i zašto bih? Kako bi mogla biti ondje? Leteći. Jutros je još bila u Napulju.

— Gospodine Miletta, danas postoje avioni, tj. može se letjeti. Mogla je uzeti popodnevi avion.

— Nadajmo se da je to uradila — glasio je umorni starčev odgovor.

— Je li se slagala s vašom četvrtom ženom?

— Tko?

Kao da više nije shvaćao; možda je ovo kasno noćno ispitivanje zaista bilo za njega pretjerano i zamorno. Počeo sam drugačije promatrati tog Assenzu.

— Kćerka.

— Potpuno.

— Nikad se nisu svađale? Znate već kako to biva. Gdjekad i među ljudima koji se vole izbije svađa.

— Što hoćete, komesare, motiv koji bi potakao moju kćerku na to da dođe ovamo i prisustvuje smrti maćehi?

— Kao što vam je rekao zamjenik tužioca, nastojim samo obavljati svoju dužnost.

— Odogodimo tu dužnost. Shvatit ćete da sam zaista umoran. Želite odmah udovoljiti svojoj znatiželji ne gubeći vrijeme, a mojoj jedinjoj i opravdanoj i bolnoj radoznalosti još niste udovoljili. Još mi niste rekli kako je umrla moja žena? — Ustao je kao da želi otići, ogradivši se ponovo zidom tuge.

— Prema nalazu sudskog liječnika, možda joj je pozlilo u vodi. Možda je voda bila suviše topla.

— Da, možda.

Stiglo je ambulantno vozilo. Bez sirena i truba. Iznosili su mrtva tijela. Policajci u civilu ponovo su bili u potpunoj aktivnosti. Svi su pošli za zamjenikom tužioca. Skupina oko vrata spriječila nas je da vidimo nosila, čuli smo oprezne i teške korake na drvenim stubama, zatim se sve smiri i ja ugledah Catella i njegovu Indijanku kako nepomično stoje podno stubišta.

Assenza je očito bio neumoran. Ostali smo u sobi za dnevni boravak na svojim mjestima, mi trojica i policajac u uniformi. Nije se mogao pomiriti s mišlju da je sastanak završen. Ipak ustane i, izlazeći, zapita:

— Znači, ovog mladića niste nikad vidjeli ni poznavali? Ne znamo tko je. Nije imao isprave uza se.

Nije bilo jasno komu se obraća, jer je buljio u kredom iscrtan obris na podu i veliku crnu mrlju krvi. Nije odgovorio ni Miletta ni ja. Starac je također buljio u neku točku na podu, a ja sam samo odmahnuo glavom. Mrlje na stoliću, proždrljivi insekti, kao da su postali brojniji.

— Pitam se otkad se poznaju? — ponovo je mislio na glas, ali sad već izazovno i neugodno.

Miletta plane:

— Pitajte njih. Oni sve znaju. Sve su vidjeli. — Mislio je na čuvare, iako nije gledao u njihovu smjeru. Indijanka i njezin muž stajali su u predvorju kao skamenjeni.

— Otkad je bračni par Belella u vašoj službi? — ponovo će komesar.

Starac je oklijevao: opet sve počinje iznova. Zatim odgovori još buljeći u prazno:

— Četiri, pet godina.

— Dobro ih poznajete?

— Poznajem ih četiri, pet godina.

- Znači, posjedujete ovu vilu četiri, pet godina?
- Ne, šesnaest. Prije toga imao sam druge čuvare. — Rekao je to uzdahnuvši. Čini se da je popustio pred ovim neprestanim bombardiranjem.
- Otpustili ste ih?
- Ne, sami su otišli.
- Jeste li ikad imali prilike da zbog bilo čega posumnjate u Beelle?
- Vrlo rijetko dolazim ovamo, u svakom slučaju nikad ništa nije nestalo, ako mislite na to.
- Biste li se mogli zakleti u njihovo poštenje?
- Ne kunem se ni u čije poštenje, komesare.
- Drugim riječima, posumnjali biste u njih?
- To kažete vi, a ne ja.
- Bio bih vam zahvalan da mi jasno odgovorite.
- Pitajte jasno pa će i odgovor biti jasan. Govorite o poštenju. Kakve veze ima poštenje s ovim što se dogodilo u ovoj kući? Može netko biti pošten pa opet nekoga zaklati, a može biti nepošten a nemati snage da nekome prereže grkljan. Kao što su uradili... onom gospodinu.
- Jasno sam vas pitao imate li razloga da sumnjate u Beelle? Uostalom, nije mi baš sasvim jasno vaše shvaćanje poštenja. Čudno shvaćate taj pojam.
- Gdje li su samo pronašli ovog Assenzu?
- Da, gospodine, sumnjam u Beelle. Nisu mi potrebni razlozi. Nemam ih zasad i ne trebaju mi. Što o tomu mislim nije važno i nema veze s davljenjem moje žene, koje mi, između ostalog, još niste objasnili.

Kad smo se razišli, gotovo je svitalo. Nebo je počelo blijedjeti, a u daljini se pojavila srebrnasta svjetlost. Kiša je prestala. Činilo se da će dan biti drugačiji od jučerašnjega.

Milettiju se vratila njegova stara snaga, dok je ustajao s divana na kojemu je tako dugo sjedio, odbio je Antonijevu pomoć; poslao ga je van da ga čeka kod vozila. Ustao je, dakle, i uspravio se, a Assenza je odjednom izgledao umorno, oči kao da su mu izgubile živahnost i sjaj.

Srećom, gotovo je. Na rastanku nam ipak reče:

— Do skorog viđenja! Svi smo izišli pred kuću. Neki automobili već su odlazili.

Čulo se lupanje vrata i škripanje guma na šljunku. Kao da su se razilazili ugašenih motora. Peruanka i njezin muž nakon vjerojatno najdulje noći u životu, stajali su na balkonu i gledali šuteći kako odlazimo.

Crna Milettijeva flavia čekala ga je na kraju vrata. Antonio je bio spreman da odmah otvori starcu vrata na vozilu. Miletti, međutim, krenu sa mnom prema mojoj alfetti.

— Molim vas, lovine, recite mu da može otići. Vratit ću se s vama.

— Pustio je jadnog šofera da probdije uzalud cijelu noć.

Kad sam se vratio, već je bio u automobilu.

— Ovako možemo nesmetano porazgovarati, nitko nas ne može čuti — reče.

Nakon tih riječi nije više otvorio usta sve do glavne ceste. Samo je na jednom zavoju promrmljao:

— Nemojte brzati na ovoj nizbrdici.

Već smo bili stigli do predgrađa Castellammarea kad se trgnuo.

— Ta besramnica!

— Mislite na kćerku? — zapitah pošto sam se pribrao. Pomislio sam da se ovo, s obzirom na okolnosti u kojima je nađena, moglo odnositi i na ženu.

— A tko drugi?

Krajikom oka vidjeh da me bijesno promatra ili bolje, strijelja pogledom.

— Mislite zato što ne znamo gdje je?

— Ne, nego zbog neprilika u koje me uvalila. — I ponovo zašuti. Od obećanog razgovora ništa.

Stigli smo do autoceste, još puste u ovo vrijeme. Nebo se osvijetlilo, ali ljepotu dana narušavala je Milettijeva potištenost.

— Hoćete li telefonirati gospođi Eleni? Možda da je vaša kćerka otputovala u Milano.

Nije odgovorio na pitanje nego rekao:

— Jučer vam nisam rekao da je iz ladice nestalo i četiri-stotine tisuća lira. Dan prije novac je još bio ondje, u omotnici u kojoj držim novac za kuću. Zacijelo je ona uzela novac.

Pogledao sam ga krišom: buljio je prazna pogleda nekamo u daljinu.

— Onda je jasno da je namjeravala otići nekamo dalje — napomenuh.

— Dalje? Sa četiristo tisuća lira.

— Mladi znaju raspolagati novcem. S tisuću lira sposobni su obići svijet.

Napokon smo ozbiljno razgovarali.

— Sinoć sam, prije dolaska policije, našao mapu — rekoh.

— I tek mi to sad kažete? Što ste čekali?

— Da budemo sami. Bila je prazna. Nije bilo dokumenata.

— Prazna? Je li moguće?

— Netko je uzeo dokumente. Možda djevojka, htio sam reći, vaša kćerka. Možda ih je stavila na neko drugo mjesto. Mapa je bila na podu iza vrata, uz putnu torbu i kovčeg.

— Je li kovčeg bio zelene boje?

— Jest.

— To je Giulijin kovčeg. Jeste li pogledali u kovčeg?

— Nisam stigao. Samo sam pogledao u torbu. Nisam ih našao.

Došla je policija.

— Oni su našli kovčeg i torbu?

— Da, pregledali su ih i zadržali.

— Zašto bi izvadila dokumente?

— Da ih sakrije negdje u džep da joj ne smetaju.

— Niste ipak sasvim sigurni da ste baš nju vidjeli na terasi kuće?

— Nisam čak siguran ni da je bila žena.

— Hvala što o tom susretu niste ništa rekli policiji.

— Posrijedi je zajednički interes. — Osjetio sam da me promatra.
— Odvjetniće, moramo pronaći te dokumente. I moju kćerku ...
Moramo ih pronaći prije policije.

— Što da vam kažem, don Michele? Doista sam želio znati što bih mu rekao.

— Pokušat ćemo, ali sam ne znam odakle početi. Možda treba početi s Milanom?

Nije odmah odgovorio, razmišljao je, pomalo očaran vožnjom po autocesti. Učini mi se da je zaboravio na mrtvu ženu. Možda se već pomirio s njezinim nestankom, ili ga je način njezine smrti i očiti dokaz nevjere sprečavao da o njoj govori: otkako smo krenuli nije ju spomenuo nijednom.

Napokon odgovori:

— Ne vjerujem da je otišla maćehi, ali počnimo odatle. Ponovih tad još jednom prije postavljeno pitanje:

— Zašto u međuvremenu ne biste telefonirali?

— Maćehi? — Nikad je nije zvao imenom; ali sad više nije bilo opasnosti da se zamijeni s ovom posljednjom, maćehom se smatrala samo ona, Elena.

— Možda joj se javila. Vjerojatno se na trenutak osjetila i izgubljena.

— Izgubljena?

— Don Michele, ne zaboravite da je i vaša kćerka vidjela ubijene.

Nisam mu vidio lice, ali sam osjećao da ne vjeruje u to. Odgovorio je nakon kratkog oklijevanja:

— Zašto mislite da ih je vidjela?

Odgovor me zbunio. Bio je suviše naivan za čovjeka poput njega.

— Mislite li da vaša kćerka nije svratila u kuću kad je već došla ovamo? Otišla je po ključ, je li? Ali je jamačno vidjela iza kuće vozilo vaše žene. Jer vaša je žena vjerojatno otišla svojim automobilom.

— A čijim bi inače, zacijelo ne onim onoga nesretnika s poderanim hlačama?

— Dakako, otišla je po njega na stanicu, tako su mi rekli čuvari. Vaša je kćerka svakako vidjela vozilo i ušla u kuću. Catello je rekao da je bila izvan sebe kad je došla k njima. A ako sam nju vidio jučer na terasi kuće, onda ih je vidjela još jednom.

Nije odgovorio, ali osjećao sam da još nije bio sasvim uvjeren.

— Uostalom — rekoh — kovčeg i torba su njezini. Dakle, postoji i dokaz da je ušla u kuću. A kad je došla, oni su bili već mrtvi.

— Da, kovčeg i torba. — Zatim naglo doda: — Nesretnica!

— Don Michele, razumijem da se ljutite na nju što je pobjegla od kuće, ali nije njezina krivnja što je našla ono dvoje.

— Nije samo mene uvalila u neprilike, nego i sebe. Policija će je sad tražiti.

— Da, ali nemaju dokaza da je bila ondje prije njihove smrti.

— Kao da su važni dokazi. Naveliko čitate krimiče, lovine, i mislite da sve mora biti utvrđeno i provjereno, a u međuvremenu oni gnjave. Vidjet ćete, tek ćemo za godinu dana saznati kako je umrla moja žena i kakve su ono mrlje na Giulijinu haljini. Dotle ih neće smetati da optuže moju kćerku. S obzirom na to da je nestala, onaj Assenza bit će uvjeren da ih je ona zaklala. Uvjeren je u svoju nepogrešivost.

— Don Michele, trebali biste znati da mi se knjige gade. To vam kažem zato da shvatite kako moje tvrdnje nemaju veze sa čitanjem. Činjenica je da policija u početku sumnjiči sve, imala za to dokaza ili ne. Dakle, i vašu kćerku. Ni čuvarima neće biti lako. Iza ovakvih zločina uvijek se krije i socijalni trenutak, rekao je komesar na odlasku.

Nije odgovorio, ali kad sam ga pogledao, učini mi se da se osmjehuje. Oči su mu bile zatvorene.

— Sad svi govore te govornarije, a i komesari čitaju novine. Drugim riječima, čuvari su sumnjivi zbog svog siromaštva, ali zašto bi onda udarili na onoga drugog siromaška?

— Ipak, ne bih se igrao s onim Assenzom, don Michele. On govori o vašoj kćerki ali u prvom redu misli na Catella i njegovu ženu.

— Nadam se da će ih uništiti.

Ponovo sam ga pogledao: još je razmišljao zatvorenih očiju i bezizražajna lica, samo mu je trostruki podvoljak podrhtavao od vožnje.

Mimoilazili smo se sad s više automobila. Približavali smo se Napulju i promet se budio nakon kratkoga noćnog predaha; uskoro će biti šest sati.

Prepustih se razmišljanju.

— Što se mene tiče, volio bih da Assenza ode do vraga. Čini mi se da je nešto nanjušio.

- A što to?
- Priča o prijatelju obitelji nije mu se činila baš uvjerljiva.
- Kako to da mu niste govorili o vašim trgovačkim poslovima.
- Smatrao sam da je mnogo bolje govoriti o prijateljstvu.
- Bila je to beskorisna laž jer će oni već nanjušiti da radite za mene. Uostalom, sviđalo mu se to ili ne, stvar s dokumentima nikad neće otkriti. Nesreća je u tomu što sad gone Giuliju.
- A ako je nađu naći će i dokument.
- Ne mora biti tako. Poznajem Giuliju. Ako je izvadila dokumente iz mape, imala je za to razloga i neće se dati iznenaditi.
- Ali možda je to uradila jer je bila zbunjena. Zašto bi inače ostavila kovčeg i torbu? Mislim da je zaista bila potresena i u takvu stanju vjerojatno se obratila maćehi, barem za savjet. Napokon, bila joj je privržena.
- Da, kao majci — doda gorko. — Više nego meni. Pomislih na pakao koji je proživljavala djevojka kad joj je oduzeo i drugu majku. Ali, bili su to njihovi poslovi. Ja sam sad morao pronaći te dokumente, a za to sam se trebao što prije pokrenuti. Brinuo me i postotak koji ću dobiti za taj posao. Sitan, doduše, u usporedbi s njegovom zaradom, ali meni ipak značajan. Pokušah ponovno:
- Upravo jer je bila tako povezana s maćehom, možda je svratila k njoj: Zašto ne biste telefonirali, barem ćemo znati na čemu smo.
- Nije odgovorio. Pogledah prema njemu i ugledah nepomično i bezizražajno lice.
- Neću telefonirati — reče napokon tvrdoglavo. — Ionako mi ništa ne bi rekla. One su uvijek složne kad je prilika da meni napakoste.
- Don Michele, vi je zacijelo dobro poznajete nakon tolikih godina braka. Ako laže, opazit ćete. A možda će i reći ako se vaša kćerka nije zadržala kod nje.
- Sad govorite kao neiskusno dijete, odvjetniče. Uradite to vi. Štoviše, otidite onamo. Snađite se. Rekao sam vam, morate mi pronaći te dokumente.
- A kćerku?
- Neka vam preda dokumente, a ona kako hoće. Uostalom, kad nešto sebi zabije u glavu, teško odustaje od toga. Vratit će se tek onda kad sama to odluči.

— A ako mi ne preda dokumente? Ako se na neki način Casali umiješao u sve ovo? Casali bi mogao biti tvrda kost.

— Casali je govнар.

— Vi ste ga izabrali za ortaka.

— Samo za teže poslove, jer je u mafiji. Ali sad je gotovo s njim. Što se mene tiče, može se vratiti u Casoriju.

— Možda je i on voljan nestati, ali s dokumentima. Ako ih se domogao.

— Ne vjerujem da bi ih moja kćerka predala njemu.

— Možda ju je prisilio. Ili će to uraditi.

— Istražite pa ćemo znati.

— Neće biti lako.

— Rekli ste malo prije da je to u interesu nas obojice. Snađite se, dakle. Obećao sam vam lijepi snop novčanica. Udvostručit ću ga. Isplatit ću vam deset tisuća franaka u Švicarskoj ako pronađete te dokumente. To, dakako, ne isključuje vaš dio u poslu.

Plemenito i podlo istodobno. Znao je za moju slabost prema novcu.

— Vrlo ste plemeniti, don Michele, hvala vam. Svjesni ste, međutim, teškoća.

— To je vaša stvar.

— Ne znam ni odakle da počnem...

— Pobrinite se. Možda vam deset tisuća franaka pokrene maštu. Biste li htjeli da plaćam i da tražim?

Stigli smo u Napulj. Ostatak puta do njegove kuće prešli smo šuteći.

Probudila me zraka svjetlosti, tanka i zasljepljujuća. Svijetlila mi je točno u lice kroz otvoreni prozor. Prvo što sam čuo bio je šum prometa na ulici.

Taj stalni šum podsjetio me na jutrošnju ranu vožnju autocestom. Koliko li je vremena prošlo otad? Koliko je sati? Osjetih mučninu u trbuhu, a zatim se sjetih u pospanosti toga iznenadnog buđenja da bi kapci na prozorima trebali biti zatvoreni, čim sam došao kući, odmah sam legao, ali sam prije toga zatvorio kapke na prozorima. Stara navika jer ne mogu zaspati pri svjetlu, čak ako je posrijedi svjetlo voštanice. Zatim začuh ovo:

— Onda, Saša, jesmo li se probudili? Već dugo čekamo sjedeći ovdje — doda drugi.

— Gotovo deset minuta — objasni prvi gnjavatorski. Bila su dvojica. Sjedili su u dnu postelje, jedan s jedne, drugi s druge strane, poput zlokobnih ptica.

Nalazio se u sjeni pa sam ga bolje vidio nego onoga drugog; bio je plećat, snažan, s brčićima poput crne crte nad širokim usnama, nalikovao je na boksača koji se svečano obukao u lagano sivo odijelo pod kojim su nabrekli snažni mišići.

Imao je ružičastu košulju i istu takvu kravatu, te crnobijele cipele. Cipele sam vidio, jer je, ne ustručavajući se, podigao najprije jednu a zatim drugu na postelju i obrisao je krajem plahte. Nakon toga stao je usred sobe, točno nasuprot meni. Bio je visoka rasta.

Podno postelje ostao je još samo jedan svjećnjak. Ali ubrzo i on ustane i sasvim odgurne zastor. Zažmirih zaslijepljen, a potom, kad sam se privikao na svjetlo, opazih da su obojica jednako odjeveni: sivo, bijelo, crno, ružičasto. Čak su im i brkovi bili isti, a i plosnati nosevi. Uglavnom, bili su potpuno jednaki.

— Tko ste vi? — Što sam drugo mogao reći. Osjećao sara se smiješan onako ispružen na postelji pod njihovim pogledima. Nisam, međutim, imao snage ustati.

— Lijepi naš Saša, umjesto što gubiš vrijeme zapitkujući, ustani — reče gnjavator, postavši iznenada razgovorljiv.

— Imaš pravo — reče drugi, okrenuvši se prema postelji. — Ustani! Kada te vidim tako ispružena čini mi se da sam došao u posjet bolesnom ujaku. — Glasovi im nisu bili jednaki.

— On se zove Pasquale, a ja Tonino — reče Tonino, oslonivši se na komodu. — Sad kad smo se upoznali, mogao bi ustati. Ili, želiš da ti donesemo kavu u postelju?

— Tko vas je poslao? Casali?

— Dobro, kako hoćeš, ostani u postelji. — Pasquale ponovo sjede na krevet s lijeve strane, uhvati me za nogu i naglo mi je zavrne.

Naglo sam se razbudio. Kriknuh, to jest zastenjaj.

— Ali što hoćete — promrmljao sam.

Pasquale ponovi zahvat u protivnom smjeru. Bilo je još bolnije.

Odmah zatim Tonino brižno objasni:

— Saša, ništa ti nećemo, samo bismo željeli od tebe nekoliko obavijesti, a zatim te pozivamo na objed. Ali već je prošlo dva sata a ti nipošto ne ustaješ. Čekaju nas, kad ćemo stići? Nisi li gladan? Poslušaj me, ustani, reci što znaš i pođimo na objed.

— Kako ste ušli? — zapitah, pomislivši na Luisellu. Nije im mogla ona otvoriti jer je jutros nisam našao kod kuće: opet me napustila. Ali je Pasquale nastavio uvrutati mi nogu te dodah brzo: — Ustajem, ustajem.

Ustadoh. Soba je bila u strašnom neredu, kao da je njome prošao orkan. Kako se nisam probudio? Gotovo sedam sati sna teškog poput olova! Tko zna otkad ova dvojica ruju po kući. Nisam ništa čuo, a namještaj je bio gotovo uništen.

Ni drugu sobu nisu poštedjeli. Zaustavih se pred kupaonicom.

— Hoćeš piškiti? — zapita Tonino. — Dobro, ali samo bez trikova.

— A kakve trikove mogu izvesti? Najviše mogu pustiti vjetar! — odgovorih ušavši.

— Ostavi otvorena vrata tako da te vidimo.

Govorili su naizmjenično, jedan pa drugi, dopunjujući se. Bili su zaista skladan par, nisam mogao vjerovati vlastitim očima i ušima.

Kad sam se vratio u hodnik, stajali su s obje strane vrata, i na straži pažljivi poput sumnjičavih agenata.

— Mogu li skuhati kavu? — zapitah.

Pasquale, bez sumnje nagliji od njih dvojice, zgrabi me za ruku i odbaci do susjedna zida.

— Dosta te predstave, Saša. Samo gubimo vrijeme i strpljenje. Obuci se, nemamo više vremena. Dok se odijevaš ispričat ćeš nam što znaš.

— Ali o čemu? O čemu da vam pričam?

Tek sam zatvorio usta, kad me Tonino snažno ošamari kao neposlušna dječaka: samo mi od udarca glava gotovo odleti s ramena, a u lijevom uhu snažno zabruja. Pasquale je samo čekao te me i on ošamari. Peklo je kao da me ošinula struja. Oslonih se na Tonina, koji mi šapne:

— Učini što ti se kaže. Vidiš da je ljutit.

— Ljutit? Sad sam već bijesan — poviče Pasquale i odgura me u spavaću sobu. — Pomozi mi — reče drugomu — odjenut ćemo ga mi. — Skine mi hlače od pidžame dok me drugi pridržavao ispod

pazuha, izdignuvši me malo iznad zemlje. Nisam baš lagan ali u njegovim rukama bio sam poput novorođenčeta.

Zatim Pasquale iznenada uradi nešto vrlo bolno. Dok sam se koprcao s nogama u zraku on me, mirno postavivši kažiprst ispod palca, udara u spolovilo snagom čelične opruge. Urliknuh.

Tonino me naglo ispusti i ja tresnuh svom težinom na pod i ostah ondje, sjedeći poluonesviješten; snažni udarac u vrat potpuno me dotuče.

Pasquale je u međuvremenu skupljao moju odjeću među ruševinama sobe; kad ju je skupio pristupi mi i baci je na mene.

— Sad ustani i obuci se, a onda ćemo razgovarati. Poslušah. Brzo ustadoh, govoreći:

— Ali o čemu ćemo razgovarati?

Još nisam shvatio. Tek što sam to izgovorio, u glavi mi odjeknu od snažnog udarca. Udarac je bio tako jak da je Pasquale ovaj put zacijelo iščašio ruku.

Kad su vidjeli da se osvješćujem, jedan od njih, mislim da je to bio Tonino, reče:

— Baš voliš predstave. Želiš li nas još uvjeriti da nisi shvatio o čemu želimo razgovarati?

— Kunem se da nisam. Ne znam tko ste ni tko vas je poslao!

Rekao sam to s ono malo snage koja mi je preostala, što je, čini se, djelovalo uvjerljivo, jer Pasquale reče:

— Dobro, nisi shvatio. Reći ćemo ti. Mi smo blizanci don Nicole i on nas je poslao. Poslao nas je zbog nekih papiruština, ali ih nismo našli. Tražili smo, kao što si vidio, ali tko zna gdje si ih sakrio. Ti ćeš nam reći gdje su, uzet ćemo ih i otići don Nicoli koji nas čeka. Pozvao te na objed jer je, kako reče, to za njega čast, a i želio bi s tobom razgovarati. Ali prije moramo pronaći mapu s dokumentima. Je li ti sad jasno?

— Ali gdje da nađem mapu? Kakvu mapu i kakve dokumente? — ne izgovorih do kraja jer me snažan udarac u trbuh savije udvoje. Tonino u tom trenutku izvadi nož na oprugu i uperi mi ga u grudi. Oštrica je zasjala na suncu koje je kroz otvoreni prozor obasjavalo sobu.

— Obuci se i reci gdje si je stavio. Htjeli smo s tobom razgovarati kao prijatelji, ali, ima pravo Pasquale, samo gubimo vrijeme. A don

Nicola nas čeka.

U međuvremenu je vrtio među prstima nož zasljepljujući me povremenim bljeskovima sunca na njegovoj oštrici.

— Nikamo je nisam stavio. — Bilo je uzalud glumiti da ne znam za blaženu mapu. — Nije kod mene. Nikad nije ni bila.

— Odijevaj se dok govoriš! — umiješa se jedan od blizanaca.

Nisam čekao da mi reče dvaput, podigoh sa zemlje gaće i hlače i počeh ih navlačiti, ne gubeći iz vida oštricu noža koja je i dalje sijevala na suncu.

Onda će drugi:

— Nemaš ju, je li? Misliš da smo tako glupi da povjerujemo u to?

— Istinu govorim, kunem se. — Gotovo sam izgubio ravnotežu navlačeći hlače. Instinktivno se oslonih o čvrsto rame jednoga od blizanaca. On me pogleda mrko i ja se odmakoh, spustivši nogu na zemlju. Brzo sam dodao: — Nikad je nisam ni imao. I sami ste se uvjerali jer ste mi srušili kuću a niste je našli. Da je ovdje, našli biste je.

— U kući nije, ne, gospodine — doda Tonino gledajući me i dalje namršteno. — Ali ćeš nam ti reći gdje je: ako nije ovdje, gdje je, ljepotane? U uredu?

Upravo sam navlačio preko glave potkošulju i nisam odmah mogao odgovoriti, ali me on potakne oštrim udarcem u trbuh. Savih se od bola i ostah bez daha. Nije im bilo dovoljno; drugi mi priđe s leđa i udari me pljoštimice po bubregu. Uspravili se u hipu kao automat što se pokorava pritisku dugmeta, a na ustima mi se pojavi pjena.

— Don Nicola čeka, postat će nestrpljiv. Ako je u uredu, pođimo po nju — prosikće ta zmija oboružana nožem.

— Nije ondje. Nije kod mene! — Bio je strašan napor otvoriti usta, ali se prisilih nastojeći navući potkošulju. Dobih zatim udarac u potiljak. U glavi mi je grmjelo i odjekivalo.

Bio sam tako jadan da sam se sažalio i tim gadovima. Odakle su se samo stvorili, besmisleno jednaki, gadni i tvrdoglavi? Tko ih je izmislio? Iskaljivali su se na meni kao što su se maloprije izživljavali razbijajući pokušstvo. Neumorni. Samo još nož nisu upotrijebili, ali zato nisu štedjeli čelične prste, šake poput maljeva, dlanove od željeza, dvobojne cipele koje su mi neprestano sijevale pred očima. Pokušao sam se zaštititi: rukama oko glave, sagnuvši se, pripivši se

uza zid kao mučenik, ostavljajući nezaštićena samo leđa; ali oni su me kao od šale okretali i preokretali, udarali čas jedan čas drugi, kao da sam viseća vreća za trening. Sve se završilo dvostrukim udarcem u stražnjicu nakon čega sam se srušio uza zid, a zatim se i onesvijestio. Krpa.

Vjerojatno su me pokupili i bacili na postelju, jer kad sam se osvijestio, sve je počelo iz početka. Ja ležim na postelji, a oni stoje s obje strane kao zlokobne ptice. Predstava se nastavljala jer za njih je to bila samo predstava.

— Jesmo li se probudili?

— Vidiš li samo koliko vremena gubimo radi tebe.

— Ne možemo više ostaviti don Nicolu da nas čeka. Već je zamalo tri sata i jamačno je već naredio da pristave špagete. Točan je i ljutit će se na nas.

— Idemo bez mape, a ti onda uredi s njim.

— Jesi li siguran da nije u tvom uredu? Jer, ako te je ova pouka urazumjela, skočit ćemo po nju.

Odmahnuh glavom jer nisam mogao govoriti. Bio sam potpuno ošamućen, a one dvije životinje ponašale su se kao da se ništa nije dogodilo. Ali lekciju sam naučio te sam, unatoč bolovima i okusu krvi u ustima, propiskao:

— Siguran sam. Rekao sam vam da nije kod mene ni ovdje ni ondje. — Pokušah izbrojiti preostale zube.

— Dobro, ionako nemamo više vremena. Ima pravo Tonino, sam sve objasni don Nicoli. Ustani, idemo. Dodaj mu jaknu, Tonino.

Iznijeli su me niza stube jer nije bilo dizala, držeći me ispod pazuha. Nisam ostao bez zuba, ali sam ostao bez sposobnosti hodanja, možda zauvijek.

Za vrijeme vožnje sjedio sam između Pasqualea i Tonina, a neki je tip, kojemu nisam ni vidio lice, bio za upravljačem. Počeo sam računati koliko sam zaradio za svaku slomljenu kost s obzirom na obećanih deset tisuća franaka, kao dio milijunskog snopa koji mi pripada u poslu. Računi su se završavali s Casalijem koji je na sve stavljao točku.

Tako, na kraju se i on pojavio. Bilo je sad jasno da nestanak dokumenata nije njegovo djelo, jer ih je i on tražio.

Nicola Casali čekao je sjedeći za stolom pod nakrivljenom odrinom. Nedostajao mu je samo ubrus oko vrata, ostalo je sve bilo spremno za gozbu: već je držao u ruci čašu bijelog vina, na tanjuru je stajala izlomljena kriška kruha a posvuda oko tanjura i po tanjuru nalazile su se mrvice.

— Dragi naš odvjetniče — pozdravi čim me ugledao. Ustane i pođe mi u susret kao osobi vrijednoj poštovanja.

Bio je obložen salom sa svih strana. Na okruglom tijelu, okrugla trbuha i uskih leđa, bio je nasađen vrat poput stupa.

Loše izabrano postolje za okruglu ali malu glavu. Nakostriješena sijeda kosa bila je kratko podšišana i stršala je poput metalne četke. Lice mu je bilo izrovano boginjama kao da je načinjeno od plovučca, a crne očice utonule su u salo. Bio je gruba šala majke prirode. Umjesto da pokrije svoju rugobu, bio je odjeven samo u bijelu pamučnu košulju i smeđe platnene hlače, izlizane i uske, u kojima su mu debele nožurine bile nalik na dva kablíća.

Tako opremljen pođe mi, dakle, u susret i pruži ruku, premjestivši čašu u ljevicu.

Stisnuh mu ruku pošto nisam imao izbora, nakon čega se on pokloni i smiješnom kretnjom pozove me za stol.

— Izvolite, odvjetniče. Čast mi je i užitak. Bio sam toliko slobodan te sam već naručio lignje u umaku. Što kažete? To je specijalitet kuće. Izvanredno. A prije toga špageti u umaku.

Gornja usna četvrtastih usta bila mu je tanja od donje, a u kutovima skupljala se pljuvačka od pomisli na ukusno jelo.

Ja, međutim, nisam imao apetit, iako nisam ništa jeo već dvadeset četiri sata. Ali shvativši ponovo da nemam izbora, priđoh stolu i sjedoh na mjesto koje mi je pokazao.

— Doista, don Nicola ...

— Nikakvih priča, lovine.. Nećete me valjda lišiti užitka da budem u vašem društvu. Kaže se: tko jede u veselju... zacijelo ste shvatili. Ovamo čašu.

— Don Nicola, nisam ...

— Šalite se, odvjetniče? Ovo je vino iz Lettera. Prava rijetkost.

Nije bilo druge, pružim mu čašu dok su blizanci također sjeli za stol. Jedan s jedne, drugi s druge strane. Casali je sjeo na čelo stola.

Bili smo sami, ostali stolovi pod ovom malom odrinom nisu bili ni prostrti, kao da je Casali iznajmio čitav lokal.

Pogreškom popih odjednom pola čaše ponuđenog mi pića i po snažnom pečenju u grlu i stomaku shvatih da me čekaju daljnja mučenja. Ona dvojica uz mene nisu ni dirnuli čaše. Nisu pušili ni pili.

— Dakle, odvjetniče — na to će Casali — ne vidim dokumente. Zaključujem da vas blizančići nisu uspjeli uvjeriti.

— Ispitivali smo ga, don Nicola, ali ne zna ništa. I kako je bilo kasno, doveli smo ga ovamo.

Dok je to govorio, Pasquale kao da je stajao u stavu mirno, iako je ostao sjediti za stolom. Ali Casali se svejedno naljuti, ošinu ga pogledom i ponovo se obrati meni:

— Još nisam čuo našega uvaženog odvjetnika, želio bih da mi on to objasni. Onda, Saša, što mi imate reći?

— Don Nicola, dokumenti nisu kod mene.

— Nije moguće, odvjetniče, da ste u vašim godinama još toliko naivni i mislite kako ću povjerovati u to.

— Ali zašto bi bili kod mene?

— Zbog dva razloga, čak tri. Prvo jer ste osoba povjerenja don Michela, drugo, jer ste zaključili cijeli posao, treće, jer nisu kod don Michela ni kod kuće ni u uredu. Znači u vas su.

Tako se nađoh pred još jednim matematičarem. Nisam mu mogao govoriti o Giuliji jer bi počela opća potjera za njom. Ali kako zna da dokumenti nisu kod Miletija? Rekao je: ni u kući ni u uredu. Što je on znao o tomu?

— Don Nicola, morate mi vjerovati. Nemam ih.

— Tonino, napuni čašu odvjetniku, ne vidiš li da je gotovo prazna? Možda će mu piće razvezati jezik. Kao što se kaže: »In vino veritas«. Ha! Ha! — smijao se pokazujući niz crnih zuba.

Blizanci su ga promatrali neodlučni bi li se pridružili njegovu smijehu a onda odlučiše da je bolje pustiti da se smije sam: gledajući kako Tonino puni čašu, bilo mi je već zlo.

Napunio je čašu do vrha. U međuvremenu je stiglo i jelo.

Zdjela je bila napunjena špagetima što su plivali u crnom umaku. Šepavi konobar stavi zdjelu preda me, ne govoreći ni riječi. Morao sam navaliti na jelo jer je Casali već počeo nabadati svoje špagete, pogledavajući me crnim nestrpljivim očicama. On je pred sobom

imao normalan tanjur. Barem ću imati vremena razmišljati što da mu kažem, zaključih rezignirano. Zbogom dijete!

Nije me, međutim, pustio na miru. Jeo je srčuci, uživajući. Još mu je niz usnu visio dio špageta, a niz bradu se cijedio crni sok kad profulja:

— Dokumenti nisu kod vas. Dobro. Znači da sam krivo zaključivao. Morate mi, međutim, pomoći da ispravim krive zaključke. Špageti su izvrsni, je li?

Sad je meni iz usta visio trak špageta. Usisah ga i odgovorih:

— Umak je suviše gust i ima ukus po piljevini. Kako bih vam mogao pomoći? Dokumenti nisu kod mene a niti kod don Michela. Sami ste to rekli. Znači, nema ih. Kako, uostalom, znate da nisu kod Milettija?

— Istražili smo.

— U kući i u uredu?

— Pretresli smo nebo i zemlju, odvjetniće. Pokušavate od mene učiniti budalu? Ovdje samo jedan odgovara na pitanja, a to ste vi. Jedna mi se stvar, međutim, neobično sviđa, što ste odmah priznali da postoje dokumenti.

— Ne govorimo li o ugovorima Kufe za radove od dvije milijarde? Kako ne bih znao da postoje? Pa zajedno smo to utanačili.

Nije odmah odgovorio, najprije je posrkao špagete, zatim obrisao usta ubrusom, naslonio se o naslon stolca, a onda me ošinio pogledom i zagrmio:

— Mislio sam da ste pametniji, lovine.

— Kako to mislite, don Nicola?

— Mislim da sad morate to pojesti bez zastajkivanja, a ja ću govoriti.

Zatim ne odoli iskušenju, otkine komadić kruha, natakne ga na viljušku te pokupi preostali umak u tanjuru. Kad je dobro prožvakao zalogaj, doda:

— Mislio sam da ste pametniji jer ste morali shvatiti da ću prije ili poslije otkriti prijevaru. Da don Michele o tomu nije mislio, to mogu shvatiti, poblesavio je od starosti i smrti svih tih žena, ali vi, mlad i bistar ... — Zastane na trenutak. — Sa svim vašim naukama i iskustvom te poznavanjem ljudi moglo vam je sinko moj, pasti na um da je Nicola Casali rođen u Casoriji, ali da je ipak vidio svijeta.

Zastane da još jednom počisti tanjur. Bio je to pravi obred. Iskoristih priliku kako bih odmakao zdjelu od sebe, odložio ubrus i viljušku. Nije zapazio da sam prestao jesti, a blizanci su me šuteći promatrali svojim pozornim i okrutnim očima.

— Pet milijardi nije malo. To je svota koja još i sad nešto znači u Napulju. Ljudi su zinuli, a i govorili, a mi imamo uši da čujemo. Je li vam sad jasno? Ali, zašto ne završite s jelom?

Vidio je, znači. Ponovo uzeh u ruku vilicu i zatakoh ubrus za ovratnik te počeh gutati. Blizanci su također završili s jelom. Nepomično su sjedili, gledali pažljivo u mene.

Casali napomene:

— Imali ste pravo, umak nije bio dobar, zato sam naručio drugačije pripremljene špagete, jer je raznolikost čar dobre kuhinje. Sad ćete pojesti i ove, pa ćete nam reći razliku. Samo ćete vi jesti jer mi želimo sačuvati apetit za lignjiće. Tonino, pobrini se da odvjetnik nešto popije.

Tonino se odmah pobrinu. Šuteći, stisne mi ruku tako da sam je morao pružiti do čaše koju je bio napunio a ja je nisam ispio. Osjetih kako mi kiselina pali želudac koji više nije bio prazan. Zamišljao sam kakav se dim razvija pri spajanju umaka i kiseline.

Tonino ponovo spremno natoči čašu, a Casali nastavi:

— Mislio sam kako je jedini način da vas se urazumi, osim posjete dječaćića, prisiliti vas da jedete i pijete kako valja. Znam da brinete zbog linije i prezirete jelo. Ali, recite mi, odvjetniče, da niste kakvim slučajem Englez? Dijeta je njihova omiljela zabava. Vi ste ovdje rođeni i špageti su vaša hrana. Kakve su to uvozne gluposti? Budite ljubazni, lovine, jedite tjesteninu i pijte vino, to je vaša hrana. Ako i ne možete, potrudite se. Ako se i nakon toga ne budemo mogli sporazumjeti, ponovo ću vas povjeriti dečkima. Sad za svakim gutljajem popijmo malo. Ako se želite držati dijete, onda mi recite gdje su dokumenti i ja ću narediti da raspreme stol. Recite mi kako je sastavljen drugi ugovor i gdje je. Jesmo li se razumjeli?

S ognjem u stomaku prionuh na posao. Uto se ponovo pojavi konobar šepajući i položi još jednu zdjelu špageta pokraj prve. Ništa ga se nije ticalo pa mu i lice nije odavalo nikakva raspoloženja. Nestao je kao što se i pojavio: miran i tih. Običaji Nicole Casaliia očito za njega nisu bili novost

Pogledah drugu zdjelu špageta: koliko ću zaraditi na tim špagetima? Nisam osjećao lojalnost prema don Michelu, nego sam znao da će ulazak Casalija u posao smanjiti moj postotak. Možda bi se doista moglo porazgovarati s njim.

— Smijem li govoriti, don Nicola? Smijem li vas nešto zapitati?

— Ako je razumno. Ali prije se napijete. Srknuh i osjetih vatru. Zatim zapitah:

— Zašto želite toliko te dokumente? Čemu vam služe ako već sve znate?

— Pitanje je razumno, ali naivno. Kako bih po vašemu mišljenju mogao uvjeriti don Michela da se drži dogovora i da dijeli dobit i drugog ugovora? S dokumentima u ruci mogu sve upropastiti. Ništa meni, ali ni njemu. Mogu ga poslati na robiju, čak cijeli gradski savjet, pa i vas.

Evo još jednoga savjesnoga građanina koji poštuje zakon. Niz bradu mu se cijedio crni umak od liganja koje je gutao čitave, mljackajući.

Nema sumnje, posao oko drugog ugovora bio je zaista ugrožen. Što je ono rekao malo prije? Ljudi imaju otvorena usta i govore. A da stvar bude ljepša, ona prokleta Giulia šeta okolo s dokumentima i pokazuje ih tko zna komu. Uskoro će se dati u potjeru čitava četa poštenih građana za nepoštenim liscem Milettijem. Predvodit će ih možda sam Assenza. Treba potražiti sklonište, iskopati rupu, bolje manje nego ništa. Odložih vilicu i ponovo pogledah tu hrpu mesa.

Pod sivim odijelima blizanaca zaigraše mišići: psi su bili spremni da navale. Casali ih smiri jednom kretnjom ruke u kojoj je držao viljušku, a na njoj nataknutu lignju. Shvatio je situaciju.

Bio sam spreman pregovarati. Odgurnuh zdjelu i rekoh:

— Činjenica je da nitko neće na robiju, osobito ne don Michele. Osim toga, ja s tim poslom službeno nemam nikakve veze. Moje ime nije navedeno u dokumentima.

— Pa nitko i ne pomišlja na vas. Vi ste zadnji kotač na kolima. Na robiji ili ne, ne značite ništa.

I on je, dakle, bio spreman pregovarat:

— Tko potcjenjuje robu znači da je želi kupiti. Iako sam mali kotačić, ipak sam onaj koji je pokrenuo čitav mehanizam. Ali nije riječ

o tomu, vi to znate. Posrijedi je pedeset milijuna. Zarada je jedno, a izvršeni troškovi drugo. Dirnete li mu u ono što je potrošio, Miletta će skočiti kao zmija.

U tom trenutku cjepidlaka Tonino ponovo mi uli piće u čašu, ali sam se pretvarao da ne vidim. Promatrao sam Casalija.

— Moramo se pogoditi, podijelimo troškove i dobit — reče. Postao je zaista razuman. Bilo je jasno da neću morati dalje jesti. On je svoju porciju već smazao, zavalio se u stolac i zadovoljno isturio debeli trbuh.

— Što predlažete, lovine? — nastavi. — Predat ćete mi dokumente? Mogu ih i oteti od vas ili Miletta, ili pak nekoga drugog.

— Dokumenti nisu kod mene, don Nicola, već sam to rekao i doista ne shvaćam zašto bih i dalje lagao.

— Onda urazumite don Michela.

— To mogu pokušati.

— Rekao sam urazumjeti, a ne pokušati.

— Poznajete Miletta. Ponekad neće da razmišlja kako valja.

— Čini mi se da nije baš u najboljoj formi s obzirom na sve što mu se dogodilo jučer.

Sve je već znao.

— Znači, saznali ste?

— Već sam vam rekao, ljudi govore. Treba samo slušati. Tko zna na koga je mislio kad je rekao »ljudi«.

— Bolje je sad razgovarati o jamstvu koje bih želio imati u rukama.

— Kakvom jamstvu?

Bio sam doista zabrinut, nastojao sam jasno sagledati situaciju. Je li znao za Giulio? Je li znao da treba tražiti djevojku kako bi se pronašli dokumenti? Ne, inače me ne bi doveo ovamo. Ponovo sam se zapitao kako to da ne zna da su dokumenti u djevojke kad već zna da nisu u Miletta.

— Da se sve završi pošteno — reče i udari se po trbuhu.

— Ali, kakvo jamstvo tražite?

— Želim dokumente u zalog. Nećete se izvući. Bez obzira na dogovor, dokumente moram svakako imati. Ili ćemo ponovo početi sa špagetima? — Pokaza gadljivim osmijehom na zdjelu koja je još stajala preda mnom. Konobar se više nije pojavio; za njega je orgija bila završena.

Dva blizanca podigoše glave. Sjetih se uništene kuće i punog tanjura i prodoše me trnci.

— Nisu kod mene ali ih mogu potražiti — izustih nastojeći stvari okrenuti u svoju korist.

— Tražiti, ali gdje? Kad vas pitam gdje su, pitam vas i gdje bi mogli biti?

— Don Nicola, pa shvatili ste da ne znam gdje su. Ne znam, ali bih mogao otkriti, njuškajući i tražeći ondje kamo ova dva nesretnika nikad ne mogu doprijeti.

Držao ih je na uzici pa sam se mogao iskaliti.

— Gdje li ste ih samo pronašli? Pogledao me sumnjičavo a zatim se trgnuo.

— Blizance? Ne ljutite se na njih, to su dobri mladići i savjesni radnici. Dok ste spavali, na primjer, telefonirali su mi iz vaše kuće da dokumenti nisu ni u vašem stanu, ni u uredu.

— Bili su i ondje?

— A što mislite, odvjetniče? Da svi spavaju kao vi? Razvali usta kako bi pročackao zub prstom a zatim nastavi.

— Tad smo se i dogovorili za ovaj mali objed... znali su da iz vas neće ništa izvući... ono drmanje bilo je samo iz opreza... da ste znali, rekli biste i prije... Rekao sam vam da su savjesni.

Pomislih na ured i što su sve uradili ondje. Čak su mi predložili da pođemo onamo po dokumente. Čini se da su svi lukaviji od mene, počevši od Miletija koji mi je uvalio u ruku ovaj vreli krumpir.

Debeljko je, međutim, završio čačkati zube te će življe:

— Dogovorimo se, dakle, odvjetniče. Vi ćete tražiti dokumente, naći ćete ih i onda? Hoćete li mi ih predati?

— Neću vam predati dokumente, ali ću vas učiniti sudionikom i drugog ugovora, kao što ste bili i prvoga.

— Urazumjet ćete, znači, don Michela?

— Prikazat ću mu stvarno stanje. Njegov udio i vašu naknadu već isplaćenog predujma.

— Predujma? Što hoćete time reći?

— Predujam od pet milijuna podijelili su članovi komisije, sad hoće još deset posto od odobrene svote za radove.

— To jest pola milijarde i petsto? Zaista su nezajažljivi.

— Imaju jahte i vile na moru, moraju ih održavati. Ne zaboravite da ostaje četiri milijarde i četristo pedeset milijuna. A radovi će stajati tek nekoliko stotina milijuna. Uglavnom sjajan posao. Milijarde gotovo nađene na cesti.

— A vaš udio?

— Normalno posredništvo. Jedan posto.

— Na četiri milijarde.

— Na pet.

Pogleda me kao da mu je novac već u džepu i kao da si za njega pošteno oznojio.

Bio je to najosjetljiviji trenutak: ako prihvati ovaj uvjet o kojemu s Miletijem još uopće nisam razgovarao, mogu računati s određenom zaradom, ako posao uspije. Uglavnom, dolazak Casalijev na pozornicu bit će na kraju meni u korist. Morao sam to odmah shvatiti: pregovarati sa dva ortaka koja sumnjaju jedan u drugoga mnogo je lakše i unosnije nego raditi za jednoga koji je, osim svega, tvrdoglav, pohlepan i tiranin.

— I dalje?

— Mislim da vam se isplati prihvatiti, tako će sve ostati u tajnosti a vjerojatno će posao i uspjeti.

— Što se tiče tajnosti, to je ispravno, ali uspjeh? — Činilo se da je pospan. Kao da nije probavljao samo lignje nego i moje riječi. — Kako mogu biti siguran u uspjeh posla?

— Kao što i sami rekoste, don Michele nije trenutno u najboljoj formi. Čak bih rekao da je posao u drugom planu, toliko ima drugih briga. Bojim se, dakle, da će Miletta propustiti poduzeti neke nužne mjere. Uglavnom, čini mi se da mu je potreban netko tko će mu pomoći. A zašto to ne bi bio ortak iz prvog ugovora? Vi, don Nicola, otvorenih očiju i ušiju, te s blizancima i drugim životinjama na raspolaganju, zacijelo možete posao ograditi zidom šutnje. Tako je uspjeh osiguran jer je već sve utanačeno, a formalnostima udovoljeno. Ne zaboravite da je ovaj drugi ugovor rezultat rada i priprema u kojima sam i ja sudjelovao, što potpuno opravdava onaj jedan posto od svote.

Razmišljao je pogledavajući me s vremena na vrijeme.

— Vaš ulazak u posao zaštitio bi sve nas, a mene u prvom redu.

— A dokumenti?

— Don Nicola, mislim da poznate situaciju. Znat ćete sva imena, datume, adrese. Čemu bi vam služila, na primjer, fotokopija čeka švicarske banke, izdanog u korist nekoga koga već poznate, a na iznos koji također znate?

— Služi mi da znam više od toga. Na primjer, broj računa. Osim toga, imao bih ipak nešto u ruci.

— Dokumenti kao sredstvo pritiska ... Prekinu me nestrpljivo:

— Slobodno recite ucjene, ništa mi ne smeta ta riječ. Bezazleni ste, ali diplomat. Osim toga, i razumni ste. Sviđa mi se vaše sadašnje ponašanje.

— Rekao sam vam, na iglama sam. S vašim ulaskom u posao ništa ne gubim, dogovorili smo i zaradit ću u miru.

— Nismo se još ništa dogovorili, odvjetniče. Najprije niste htjeli prozboriti ni riječi, a sad govorite mnogo i zalijećete se. Vratimo se sad fotokopijama.

— Rekao sam da su važne dok don Michele ne prihvati, ali gotovo nepotrebne kad se on složi. Svakako, opet vam kažem, mogu potražiti dokumente. Posrijedi je samo strpljenje i povjerenje.

Ponovo me počne prodorno promatrati. One dvije psine meni zdesna i slijeva malo su se smirile, ali ugledavši gospodarev pogled opet uspraviše glave.

— Povjerenja? U vas?

— Da, u interesu svih, a osobito vas i mene. Osim toga, nemate izbora, don Nicola, jer dokumente nemamo ni vi ni ja.

— Dok ih ne pronađemo, ne možemo biti mirni. Samo mi još ni sad niste rekli kako ih namjeravate pronaći. Niste iskreni.

— Ne znam kako ću ih naći, ali naći ću ih. Vi ih želite kao zalog kako biste njima prisilili Miletija da poštuje dogovor, a ja ih tražim zato što naš novac nije siguran dok nam dokumenti nisu u rukama. Ništa ne skrivam, don Nicola, budite mirni i prepustite stvar meni. Dajte mi malo vremena.

— Govorite kao ministar. I oni traže vremena i povjerenja. Koliko tražite i jednoga i drugoga?

— Tjedan dana najviše.

Ponovo se zavalu u stolac, očito je namjeravao zaključiti sastanak.

— Dobro. Tjedan dana, ali ni dana više. Uradite što vam drago, ali uradite to za tjedan dana. — Bio je to blagoslov ovoga drugog boga

oca, izrečen istim riječima kao i blagoslov prvoga.

— U međuvremenu bih vam želio pomoći.

— Kako?

— Ne da nemam povjerenja u vašu sposobnost da uvjerite don Michela i da ga smekšate, ali iz opreza. Inače bi mi ostao tračak sumnje.

— A to znači? — Uхватила me panika, mislio sam na Giuliju.

— Ništa. Glupost. Želio bih samo opomenuti don Michela da se tako ne postupa sa starim ortacima. Možda ga brže uvjerim. Zašto ste se prestrašili?

— Nisam se prestrašio. Samo se bojim da se starac ne ustvrdo glavi. Vi, svakako, ne trebate savjeta, don Nicola.

— Ponavljam, ne govorite mi istinu, stoga ću vas držati na oku ovih tjedan dana i pri najmanjem skretanju obračunat ću i s vama. — Ustane.

Dvije psine također se ukrutiše.

— A što mogu uraditi, don Nicola? U granicama postotaka vezani smo istim interesom. Postoji, međutim, nešto drugo — požurih dodati kako mu ne bih dao vremena za razmišljanje.

Odmah ponovo sjedne i pogleda blizance.

— Znao sam da ima još nešto. Dakle?

— Treba mi predujam — izgovorih. — Na dio koji ćete mi vi isplatiti poslije zaključena posla.

Šutio je gladeći se po truhu i na kraju reče:

— Kola ispred zaprege. A da čujemo, u ime čega?

— Kao jamstvo našega dogovora. Vama jamstvo da sam na vašoj strani, a meni da ćete se držati dogovora.

Gotovo je prasnuo u smijeh. Bio je to dobar znak.

— Čudno. Ja vam plaćam da budete na mojoj strani, a zauzvrat imam vašu riječ da ćete biti na mojoj strani. Osim što nisam dobio nikakvo jamstvo, moram vam još plaćati da radite u vlastitom interesu. A zauzvrat nemam čak ni papire u ruci.

— Papire ću vam pribaviti — odgovorih spremno. — Fotokopirat ću ih.

— Kad ih nađete. — Osim nepovjerenja sad je u njegovim riječima bilo i sumnje.

— Kad ih nađem. Još mi ne vjerujete? Naglom kretnjom ruke odgovori na pitanje.

— Pozovem vas, prodrmam vas, organiziram objed, a sada da vam dam još i novac.

Nije bio nezadovoljan, ali pomalo uvrijeđen. Morao sam to popraviti. Bio je sangvinik i manje suh i nepovjerljiv od don Michela. Mogao sam malo i blefirati:

— Don Nicola, ne zaboravite da se ja mogu i povući iz posla. To jest, mogu ugovor predati drugima. Akcionari Savjeta priznaju samo mene i bit će sretni da se izvuku iz ove situacije. Predujam mogu vratiti. Svi se dokazi brišu kad se poništi primitak i ime onoga koji plaća.

Ovaj put pogleda blizance kao na nešto sasvim beskorisno.

— Pa dobro, da čujemo koliko tražite? — Bio je praktičan, ionako je bio posrijedi samo snop banknota.

— Deset tisuća švicarskih franaka, koje bi trebalo uplatiti na banku u Luganu.

Otvorih vrata i gotovo se sruših: ured je bio u mnogo gorem stanju od stana. U predsoblju je čak i parket bio otrgnut s poda, kao da sam te proklete papire mogao sakriti ovdje.

Zaustavila ih je samo čvrstina ljepka. Bilo je u njihovu postupku i mržnje. Gadovi!

U sobi su se još gore izivjeli. Sve su predmete nagomilali usred sobe, kao da namjeravaju načiniti lomaču: papire, knjige, mape, čak i stolice; zaboravili su samo podmetnuti šibicu. Policu su istrgli iz zida i bacili na zemlju. Među hrpom papira na podu ugledah neotvorenu oмотnicu s brzojavom. Podigoh je.

Znao sam da je brzojav od Luiselle, nije za to trebalo mnogo mašte. Ta se priča ponavljala svaki put kad bi me napustila. Drugi bi dan uvijek stigao brzojav. Ovaj je put zacijelo otišla dan prije, kad je sve i počelo. To jest, nešto malo prije nego što je otprhnula i Giulia. Kakve li podudarnosti.

Pogledah telefon na podu. Slušalica nije bila na mjestu. Obično bi nakon brzojava uslijedio telefonski poziv. Znala je kad sam u uredu. Vratih slušalicu na njezino mjesto. Bilo je pet sati. Otvorih brzojav.

Tekst je uvijek bio prigodan i nikad se nije ponavljao. Danas je javljala: »Sve ću ti objasniti. Oprosti i ne brini, Luisella.«

Pokušah pospremiti sobu ali sam nakon nepunih pet minuta bio sasvim iscrpljen. Uzeh stolac, približih ga pisaćem stolu i sjedoh. Osjećao sam bolove po čitavu tijelu. Kao da sam upravo izišao iz ruku one dvojice.

U tom trenutku zazvoni telefon. Točna je.

— Saša? — Bila je uzbuđena, i to je bila novost.

— Odakle zoveš, Luisella? Kamo si otišla?

— Radije me pitaj zašto sam otišla.

— To »zašto« ostavimo za poslije. Uostalom, mislim da znam. Odakle zoveš? Kao da si na javnoj govornici?

Brzjav je poslala od kuće prije nego što je otišla.

— Bolje da ti ne kažem. Osim toga, čini se da uopće nisi potresen ni ožalošćen mojim odlaskom.

— A što da radim, da plaćem? Već sam se navikao na te odlaske. S kim si otišla ovaj put?

Oklijevala je.

— Nije kako misliš, Saša. Ovaj je put drugačije. Čini mi se da je teže ovaj put. Možda je zauvijek.

Bila je doista neumorna.

— Pa što onda šalješ brzjave i telefoniraš?

— Nisam te željela tako iznenada napustiti — kao da je drugih puta bilo drugačije. — A mislila sam da će te zanimati i razlog. Misliš da ga znaš, međutim griješiš. Uvijek misliš da sve znaš a zapravo ništa ne znaš. Htjela sam ti sve napisati, ali znaš da nisam baš vješta u pisanju...

— Pa si onda poslala uobičajeni brzjav. Kad si otišla?

— Jučer ujutro, malo nakon tvog odlaska.

Kad sam odlazio još je spavala; očito je u snu odlučila otići. To sam joj i rekao. Naljutila se:

— Prava si životinja. Htjela sam ti objasniti...

— Da, to kažeš i u brzjavu.

— Dobro, pogriješila sam kad sam ga poslala, ali sad shvaćam da nisam pogriješila što sam otišla.

— Jesi li pogriješila što si telefonirala?

— Možda. Ne, nisam. Potvrdio si mi da sam donijela dobru odluku.

— Kao i uvijek, govorimo samo o tebi.

— Po glasu i načinu kako govoriš ne bi se reklo da si previše pogođen. »Gdje si? S kim si? Razgovarat ćemo poslije!« Što ti misliš, tko si ti? Misliš da si nezamjenljiv? — Počela je bivati histerična, a to nije bio njezin običaj: — Što se mene tiče, možeš i crknuti.

— Pa dobro, crknut ću da budeš zadovoljna i da se izvučem iz cijele te glupe priče s odlascima, brzojavima i telefonskim razgovorima.

— Vrlo si ljubazan. Samo što priča i nije tako smiješna kako ti se čini, barem što se tiče telefonskog poziva. Imala sam sasvim drugu namjeru. Ali ništa, snaći ću se sama.

Nikad se nije svađala kad bi mi telefonirala, čak i kad sam bio najgore raspoložen.

— Što misliš time reći, Luisella?

— Ništa. Tebi ništa. Do viđenja.

— Čekaj trenutak — zaurah.

— Ali, jesi li zaboravio, telefon se plaća.

— Do vraga i telefon! Doista ništa više ne razumijem, sasvim si me zbunila.

— A što bi htio razumjeti? — Odjednom je postala hladna i daleka.

— Već smo zaključili da ništa ne razumiješ.

— Dobro, ne razumijem ništa, ali mi ipak reci taj drugi razlog, k vragu.

Nisam znao zašto sam toliko želio da ga saznam, ali nelagodnost koju sam osjećao vjerojatno je bila uzrokovana nekim lošim predosjećajem. — Želim ga znati.

— Dobro, ali da znaš, ne tiče se ni mene ni tebe.

Moja se tjeskoba povećala.

— Koga se onda tiče?

— Giulije Miletti.

Ustadoh tako naglo da me sve zaboljelo, morao sam odmah ponovo sjesti. Ali tjeskobe je nestalo, bio sam gotovo zadovoljan.

— Poznaješ Giuliju Miletti? Nisam to znao.

— Sad je poznajem. Najprije je ona poznavala mene.

— Znači, vidjela si je? Kad? Gdje? Odakle zoveš?

— Odakle toliko zanimanje za tu djevojku? Za mene ne brineš, a ubijaš se da saznaš sve o toj Giuliji.

Sad će još postati ljubomorna, samo mi još to treba.

— Luise, nikad nisi bila ljubomorna, zar ćeš sad to postati? Telefon stoji novca, sama si rekla, a osim toga Giulia je pobjegla od kuće.

— Znam.

— Znaš li da je njezina maćeha mrtva? Tragično je završila?

— Znam i to. Sve znam.

— Ona ti je rekla. — Sad sam već bio na žeravici.

— Da, ali mi je isto tako preporučila da ti ništa ne kažem. Djevojka je u nevolji, a ja ne znam kako bih joj pomogla. Zato sam ti i telefonirala.

— Vjerujem da je u nevolji. Traži je i policija. Nemaju ništa protiv nje, ali ne može tek tako nestati. Dakle, traže je. Može se dogoditi da je optuže ako se javi, znaš već da njima ne treba mnogo. Kako da ti pomognem?

— Nevolje o kojima mi je pričala čine mi se još težima Giulia je trudna.

— Trudna? Luise, nemoj da izvlačim riječi iz tebe. S kim je zatrudnjela? Gdje je sad?

Osjećao sam da se stvari zapliću.

— Ne znam gdje je sad, rekla je da će mi telefonirati. U drugom je mjesecu trudnoće. S kim, to te se ne tiče. Htjela sam samo ...

— Gdje si, Luisella? Odmah ću doći.

— Pretpostavljam da je sva ta briga više. zbog oca nego zbog djevojke. Briga tebe za nju, želiš se samo iskazati pred ocem i vratiti mu kćerku kući. Briga tebe za sve drugo.

— Luise, nemojmo opet početi, molim te. Učini to radi mene, radi Giulije, radi bilo koga, ali nemoj me uništavati glupostima. — Zatim shvatih da je ne treba izazivati. — Ured mi je uništen, ja prebijen, nije čudno što govorim koješta. A znaš zbog koga sve to? Zbog te tvoje Giulije. Odnijela je sobom nešto što traži ne samo njezin otac nego ljudi koji ne znaju za šalu. Oni su me ovako i udesili...

— Što to govoriš? Kakve veze ima s tim tvoj ured? Tko te pretukao. Hoćeš izazvati samilost?

— Je li Giulia rekla da je uzela neke očeve stvari?

— Stvari? Rekla mi je da je uzela četiristo tisuća lira. Bila je očajna, a novac joj je potreban. Osim toga, očev je novac i njezin, je li! — Bilo je to sasvim logično.

Morao sam joj, htio ne htio, reći za dokumente; bio je to jedini način da je uvjerim kako je potrebno da dođem do Giulije.

— Nitko joj ne želi oduzeti novac. Njezin je kako i sama kažeš. Ali je odnijela i neke dokumente, vrlo važne, koje moram pronaći i zato je moram vidjeti i govoriti s njom. Ne želim je vratiti ocu i tako se njemu dodvoriti, ne želim je ni u čemu sprečavati, i ne tiče me se što je u drugom stanju...

— Ne čudim se. Zaista sam bila glupa kad sam ti telefonirala. Tebi ništa nije sveto.

— Luisella, preklinjem te, pokušaj me shvatiti. Želio sam reći da joj nimalo ne zamjeravam što je trudna, da joj samo želim pomoći. Čak i da pobaci, ako hoće...

— Baš mi se gadiš. Kako sam uopće mogla pomisliti da nam ti možeš pomoći?

Obuzimao me bijes. Ako se zaboravim, neću je uvjeriti ni u što.

— Ali ja vam želim pomoći.

— Što se krije iza svega toga? Što ćeš zaraditi u cijeloj toj priči? — poviče prezirno.

— Što mogu zaraditi? Sve gledaš s krive strane. Neću zaraditi ni jednu jedinu liru a izbavit ću Giuliju iz neugodna položaja u kojem se nalazi radi policije. Traži je policija. Oni drugi također, kako bi se domogli dokumenata, a to će biti za nju vrlo bolno. Reci mi samo jedno. Ne čini li ti se bolje da preda meni dokumente nego onim razbojnicima blizancima? Jer oni će je prisiliti da im ih preda.

— Ali o čemu govoriš? Kakvi blizanci?

— Pa oni koji su mi demolirali ured, ali pustimo sad to. Slušaj, Luisella, vjeruj mi barem jednom. Giulia je u gadnoj kaši zbog svega što sam ti rekao, a još više zbog onoga što ti nisam rekao. Ako mi kažeš gdje je, možda joj možemo i pomoći.

— Ne znam gdje je.

— Ali će ti reći. Telefonirat će ti, je li? Ili će ti se na bilo koji način javiti? Kad je vidiš ili čuješ, nastoj saznati gdje je. Nemoj ništa govoriti o svemu ovomu jer će se prestrašiti. Gdje si ti?

— Saša, zašto me hoćeš namagarčiti?

— Luisella, ne gubimo vrijeme. Kunem ti se da ću joj pomoći. Kunem ti se da odmah dolazim.

— Ali, dragi moj, baš to ne želim.

— Pa kako onda hoćeš pomoći svojoj prijateljici? Hoćeš li da padne u ruke tim ljudima? Rastrgat će je jamačno. A ni s policijom neće bolje proći. Ako joj zaista želiš pomoći...

— Znači, ne bi došao zbog mene?

— A zbog koga inače? Zbog tebe, a onda zbog Giulije.

— Nikad se nisi prije toliko trudio. Znači, došao bi samo zbog Giulije, a ona da se razumijemo, nije moja prijateljica. Jadnica, samo mi se obratila za savjet.

— Točno, a ti joj želiš pomoći. Nećeš sad ponovo početi s ljubomorom? — Gubio sam strpljenje. — Reci mi gdje si, a poslije ćemo razgovarati o svim mogućim »zašto«. Dokle ćemo se ovako igrati?

— Ti to zoveš igrom?

— Bolje komedijom. Jer drama nije, barem za tebe. Gdje si? U Milanu?

— A što bih, molim te, u Milanu? Ne, kod majke sam. Napokon.

— U Formiji?

— Da, u Formiji. Nije selila, koliko znaš. — Bila je bijesna što se odala.

— Dolazim.

— Zašto? Spasiti Giuliju? Spasiti mene?

— Spasiti tebe, ali od čega? Doista te ne razumijem.

— Nisi me nikad razumio pa nećeš ni sad. Grdno sam pogriješila što sam ti telefonirala. Sve je, zapravo, velika greška.

— I to što si otišla?

— Tvoja ironija potvrđuje da je to najbolje od svega što sam uradila. Sve ostalo, poznanstvo s tobom i ljubav, sve je velika pogreška.

— Znaš i sama da to nije istina. A ironičan sam zbog tvoje nedosljednosti, prevrtljivosti i netrpeljivosti.

— Netrpeljivosti? Uvijek sve preokreneš. Tipično za tebe.

— Slušaj, Luisella, ostavimo to sad. Razgovarat ćemo o svemu kad se nađemo.

— Ima već dvije godine kako bismo morali porazgovarati. Odjednom si odlučio da je Formia idealno mjesto za takav razgovor? I zato ćeš doći? Ili, jer je Giulia ovdje i jer joj želiš pomoći?

— Slažem se, gad sam, imaš pravo, a ti si žrtva koju ja na sve navodim. Gad sam i spašavam Giuliju kako bi se svidio njezinu ocu i kako bih zaradio hrpu para. Kad sam već u blizini, razgovarat ćemo i o našem problemu. — Bio je to jedini način da prekinem njezinu nepredvidljivost; barem su se meni njezini postupci činili nepredvidivima. Dakle, nemoj opet pobjeći.

— Budi bez brige, čekam te — reče ogorčeno.

— I nastoj saznati od Giulije gdje je. Je li u Formiji s tobom?

— Ona me ovamo dovezla jučer ujutro. Razgovarale smo putem i sve mi je ispričala. Jadnica!

— Da, jadnica. Je li ostala ondje?

— Ostavila me pred majčinom kućom, rekavši da će mi danas telefonirati, ili doći. Ali još se nije javila.

— Znači, možda i nije u Formiji? Gdje je prespavala noćas?

— Nije u Formiji, to je sigurno. Ponudila sam joj da ostane kod mene, ali je odbila, rekla je da se vraća u Napulj.

— Nisi mi to mogla prije reći?

— Zašto? Zar si se sad predomislio i ne želiš više razgovarati?

— Dakako, želim. Ako ti telefonira, nastoj saznati gdje je. Dolazim odmah. I nemoj govoriti da si sa mnom razgovarala, preporučujem ti. Nemoj misliti da radiš nešto ružno, vjeruj mi. Ako joj kažeš neće htjeti da me vidi, a u njezinu je interesu da s njom porazgovaram.

— Dobro, neću ništa reći. Znaš li gdje stanuje moja majka?

Naglo je prekinula vezu, a ja sam ostao iznenađen i nesiguran.

Još sam sjedio zamišljen za pisaćim stolom, osjećajući bolove po cijelom tijelu, kad telefon ponovo zazvoni. Trgnuh se. Bio je Miletti.

— Zovem više od pola sata i neprestano je zauzeto.

— Razgovarao sam s Luisellom. Je li se nešto dogodilo, don Michele?

Svaki njegov poziv značio je novu nevolju. Promrsi nešto kroza zube a onda reče:

— Bili su kod mene.

— Ah — sjetih se blizanaca, nisu gubili vrijeme.

— Odakle zovete, iz ureda?

— Ne, iz kuće. Tražio sam vas cijelo poslijepodne, ali je telefon bio neprestano zauzet.

— Bili su i ovdje i sve uništili, te isključili telefon.

— I kod mene su sve pretražili. Zacijelo su bili noćas kad me nije bilo, iako Idillia kaže da nije ništa čula. Tražili su dokumente, dakako. Nisu ih našli ovdje pa su otišli k vama. To su Casalijevi ljudi.

Sad mi je bilo jasno kako Casali zna da dokumenti nisu u Milettijevim rukama.

— Da, pretražili su i moj stan.

— Znači da su bili i u mojem uredu. Danas nisam bio ondje, a ona krastača Marullo nije zvao. Telefonirat ću mu sad. Učinite mi uslugu, lovine. Možete li doći k meni?

— Zapravo odlazim u Formiju. Možda ću ondje naći vašu kćerku.

— Giuliju? Našli ste je? Jeste li razgovarali s njom? — Glas mu je bio pun tjeskobe.

— Nisam razgovarao s njom nego s Luisellom. U... nevolji je.

— Ništa novo, pa to smo već znali. Ima li i novih? — Bio je sumnjičav.

— Razgovarat ćemo usmeno.

— Ne, recite mi odmah sad. Otišli biste u Formiju ne obavijestivši me. A što radi ondje? Kako to da ju je sreća ta... kako se ono zove.

— Don Michele, vaša je kćerka trudna. — Bolje da mu odmah kažem preko telefona, barem ga ne moram gledati.

Ne reče ništa. Dugo je šutio kao kad su mu saopćili da je njegova žena mrtva. Učinilo mi se ipak da ga je ova vijest više pogodila.

Na kraju reče:

— Dođite, čekam vas. — I spusti slušalicu.

Kad sam izašao pred kuću, čuvar parkinga mi reče:

— Dva su tipa dugo obilazila oko vašeg automobila.

— Kako obilazili? Jesu li nešto ukrali?

— Ne, gospodine, pa ja sam ovdje! Što bih inače radio?

— Kad su bili?

— Prije jednog sata, otprilike. Malo nakon vašeg povratka. Zatim su nestali. Doista zanimljivi tipovi.

— Kako zanimljivi?

— Kako da vam kažem. Takve sam vidio samo u varijeteu prije mnogo godina. A, osim toga, potpuno su jednaki.

Vila Elena (koliko li je to Elena bilo u Miletijevu životu i koliko li je kuća nazvao tim imenom?) bila je bijela, sa zelenim rebrenicama. Na rubu je uzvisine u ulici Catullo. Iz te se ulice kroz niska željezna vrata dolazilo do vile, a iz ulice Orazio ulazilo se kroz velika željezna vrata u drvored.

Radije sam izabrao ulaz za poslugu iz ulice Catullo. Rešetkasta vrata bila su otvorena. Gurnuh ih i popeh se mramornim stubama do vrata kuhinje što su također bila poluotvorena. Tek što sam zakoračio u kuću, začuh pucanj.

Mukli prigušeni zvuk hica. Zatim odjeknu još jedan.

Jurnuh u kuhinju i nađoh ondje Idilliju skupljenu na stolcu uz kuhinjski stol. Bila je odjevena u crninu i među bijelim kuhinjskim namještajem izgledala je kao muha na kremi od vanilije. Kad me ugledala trgnula se i prestrašeno kriknula. Prepoznavši me, poviče:

— Pomozite, ubit će ga!

— Gdje je don Michele? — povikah i ja.

— Bio je u dnevnoj sobi. Ondje su lopovi i ubit će ga! — Drhtavim prstom pokaza na vrata u dnu kuhinje, a zatim ponovno počne zapomagati.

Prođoh kućom u kojoj su gorjele sve sijalice, proklinjući Miletija i njegovu maniju da zatvara kapke na prozorima. U dnevnoj sobi, međutim, balkonska vrata bila su širom otvorena. Iziđoh na terasu i ugledah Miletija na puteljku između terase i garaže.

Sunce je obasjavalo živog don Miletija. Klečao je uz Antonija ispruženog na zemlji.

U garaži je gorjela žarulja osvjetljavajući veliku flaviju uz desni kotač koje se nalazio crni zamotuljak.

Začuvši moje korake, živi se okrenu i teško ustane, oslanjajući se o dvocijevku koja mu posluži umjesto štapa. Bio je odjeven u košulju i platnene hlače, što se uvelike razlikovalo od njegova uobičajenog sivog odijela.

— Čekao sam vas u dnevnoj sobi kad začuh krikove i potrčah na terasu. Opazih Antonija kako se rve s nekim tipom višim od sebe. U garaži je bio još jedan koji je čučao uz vozilo. Vratio sam se u kuću, uzeo pušku u namjeri da preplašim te mrcine, ali sam zakasnio. Kad sam se vratio, Antonio je ležao na zemlji, a ona dvojica dala su se u bijeg. Pucao sam za njima ali ih nisam pogodio. Da je barem Improta bio ovdje. Ali, kad ti treba, nikad ga nema. Zatim se okrenu prema lešu. Razbili su mu lubanju.

Pogledah. Šofer je ležao na zemlji. Desnu ruku bio je prinio sljepoočici, vjerojatno da se zaštiti. Krv je tekla među zgrčenim prstima.

— Udarili su ga ovim. — Dvocijevkom pokaza na opeku umrljanu krvlju što je ležala pokraj mrtva čovjeka. — Jednim udarcem, to je snaga.

— Jeste li vidjeli razbojнике, jesu li bili jednako odjeveni?

Pogleda me sa zanimanjem; pitanje mu se učini čudno.

— Ne, a zašto?

— Ako su jednako odjeveni, onda su to blizanci.

— Casalijevi? Poznajete li ih?

— Uništili su mi stan i ured.

— Kako znate da su bili baš oni? — Pogleda me još radoznalije.

— Vidio sam ih. I čuo. Proveli su jutro razbijajući mi stan a rano poslijepodne ravnajući mi kosti. Našao sam ih uza se gotovo u postelji, kad sam se probudio, čak smo zajedno objedovali. Divna li dana! Bio je ondje i Casali.

— Gdje?

— Bio je s nama za stolom. Ispričat ću vam sve poslije, don Michele, sad moramo misliti na ovu dvojicu, Moj je automobil vani, mogu ...

— Što? Pustite ih, već su oni daleko. Dovoljno je da znamo tko su.

— Tako, znači, vidjeli ste Casalija? Recite mi sve.

Zaboravio je čak i na kćerku, da i ne govorimo o lešu pokraj sebe.

— Sve ću vam reći, don Michele, ali nije baš trenutak za to. Moramo obavijestiti policiju, i to odmah.

— Tako će ponovo početi pitanjima.

— A što, zar ih ne biste obavijestili? Znam da je teško, ali moramo ih odmah zvati.

Nije me slušao, njegovu pažnju privukao je zamotak u garaži. Krenu prema paketu, ostavivši me pokraj Antonijeva leša.

Pođoh za njim i zapitah ga:

— Što je to?

Zamotak je bio nalik na kutiju za cipele umotanu u sjajnu crnu plastičnu vreću za smeće. Dodirnu ga vrhom puške.

— Težak je — reče, zatim doda uznemireno: — Bomba. Zacijelo je bomba.

Sagnuh se da bolje vidim; trgnuh se i obojica odstupimo, sudarivši se.

— Jamačno nije aktivirana, pa ipak bolje da je ne diramo. Vjerojatno su je željeli postaviti na automobil. Antonio ih je zatekao na djelu. A kad su ga ubili, pojavio sam se ja s puškom, pa su morali pobjeći.

— Don Michele, moramo odmah obavijestiti policiju. Pogleda me ne videći me.

— Ovo je trebalo da bude opomena, jer ovi razbojnici znaju da prvi ujutro u vozilo ulazi Antonio.

Iziđe iz garaže, ne zaboravivši ugasiti žarulju. Potom se puteljkom zaputi prema vili. Kad je stigao na terasu okrenu se prema meni.

— Ako sad pozovemo policiju, nećemo moći više razgovarati. Prije nego odete u Formiju, recite mi što znate o Giuliji i što je to bilo s Casalijem. Uđimo. Antonio može čekati, ja ne mogu.

— A bomba?

— Nije aktivirana, neće eksplodirati. — Reče to glasom znalca.

Uđosmo u sobu. Sjede u naslonjač a ja mu ispričah o Giuliji ono što sam saznao od Luiselle preko telefona. Stajao sam i bio sam kao na iglama.

Saslušao je mirna izražaja, samo su mu se pokretali mišići vilice.

— Morate odmah u Formiju — reče na kraju. A zatim doda: — Kako to da moja kćerka poznaje ... Luisellu? — Oklijevao je trenutak

prije nego što je izgovorio to ime. Bilo je jasno da je smatra kurvom, jer nismo bili vjenčani i činilo mu se nepriličnim da njegova kćerka poznaje takvu osobu. Bio je moralist.

— Ne znam. — Želio sam i sam to saznati. — Postoji, međutim, mogućnost da se ne vrati u Formiju kad je već otišla u Napulj.

— Ipak morate otići, jer ako dođe onamo a vi je ne nađete, ubit ću vas. — Još je uz nogu imao dvocijevku, a vjerojatno me i mrzio jer sam znao da je njegova kćerka trudna. — Besramnica. — Pričekah da se smiri. Napokon reče:

— Morate je prisiliti da vam preda dokumente. Da, zaboravio sam vam reći. U međuvremenu sam razgovarao s Marullom; bili su i u uredu. Istrgnuli su telefon iz zida, zato mi nije mogao telefonirati. Javio se negdje izvana. Sad znamo da Casali traži dokumente. Što vam je rekao?

— Casali? — Pripalih cigaretu i ispričah mu skraćenu i prilagođenu verziju onog besmislenog objeda i razgovora s Casalijem. Nisam mu, dakako, spominjao naš konačni dogovor.

Slušao me pažljivo. Zatim se trgne, ustane iz naslonjača i reče:

— Govnar, što li taj sebi ne utvara? Ali, razgovarat ćemo poslije. Sad požurite u Formiju, nemojte gubiti vrijeme. Morate je uvjeriti. A ja ću dotle razmisliti kako da namagarčimo Casalija.

Zaputi se vratima.

— Kroz koji ste ulaz ušli?

— Kroz služinski.

— Jeste li vidjeli Idilliju? Je li bila u kuhinji?

— Da.

— Otpratit ću vas, moram joj nešto reći. Što mislite, da ode s vama u Formiju? Giulia ju je ponekad poslušala, pa će možda i sad.

Potpuno smo obojica zaboravili na leš što je ležao vani, kako se kaže, »sam i napušten«.

Ali na bombu nisam zaboravio. Jedva sam čekao da se izgubim odatle.

Pa to je upravo zavjera protiv don Michela, tj. njegove posluge. Najprije šofer pa sad i Idillia, domaćica, družbenica, što li je već bila.

Sad je od nje ostao samo skvrčeni leš poput zaboravljene crnine na stoliću uz kuhinjski stol. Glava joj je bila naslonjena na naslon stolca

a ruke su joj nemoćno visile uz tijelo. Ako nije umrla od straha, onda su je zadavili. Kao da su je podigli sa stolca na kojemu je malo prije sjedila i naglo je spustili kad je izdahnula.

Ugledali smo je s vrata kuhinje. Zastali smo kao gromom ošinuti. Nismo ni pomislili na srčani udar; bilo nam je jasno da je to djelo čeličnih šaka onih propalica.

Opet sam se sjetio da treba pozvati policiju. I rekoh to don Michelu, iako sam sebi nalikovao na papigu koja neprestano ponavlja istu rečenicu.

Nije odgovorio, kao obično. Iz grudi mu se ote neko jecanje koje se na kraju pretvori u pravi krik ranjene životinje.

— Razbojnici! Nije moguće! — zarezža.

Obuze ga iznenadni bijes, zgrabi zdjelu što je stajala na hladioniku i snažno je baci u staklena vrata smočnice. Pjena mu se pojavi na ustima.

Kad je utihnuo zveket razbijena stakla, pristupi nepomičnom tijelu Idillije i položi joj ruku na rame kao da je želi ohrabriti. Trajalo je to samo trenutak, ali je u toj kretnji bilo toliko nježnosti koju nikad ne bih očekivao od njega, osobito pošto sam vidio njegovo ponašanje kad su mu saopćili da je mrtva njegova žena. Zatim se pribere i okrenu prema meni. Sve to vrijeme nepomično sam stajao uz vrata.

— Sam ću zvati policiju, a vi hajdete, nemojte gubiti vrijeme! — Ovi će mi ubiti i Giuliju. Požurite. Žao mi je zbog ove jadnice koja nije imala veze ni sa čime.

— Zadavili su je, je li? Ima na vratu modre mrlje.

— Ne gubite vrijeme, lovine. Nećemo sad izigravati detektive. Požurite, ubit će mi i Giuliju! — Zastane a onda nastavi: — Istina, vi sami ne možete uraditi baš mnogo protiv njih, ali svakako morate otići. Zato požurite. U međuvremenu ću obaviti nekoliko telefonskih razgovora, pa ćemo vidjeti kako će Casali i njegova banda izići na kraj s desetak Improta koje ću nahuškati na njih. — Bila je to objava rata.

Casali je doista pretjerao. Nije imao više nikakve nade da s Miletijem zaključi bilo kakav sporazum. Jedino je rješenje smrt jednoga od ova dva svemoguća boga.

— Što da radim, don Michele? Da idem? Hoćete li vi pozvati policiju?

— Kakva je to fiksna ideja s policijom? Ja ću pozvati policiju, a vi požurite. Namjeravate li ostati ovdje dok se ne smrkne?

Sunce je doista zapadalo.

— Pođite — naredi.

Prođoh kraj služavkina mrtva tijela i pogledah Miletija. Stajao je pred smočnicom buljeći u razbijeno staklo kroz koje su se vidjele različite boce, kutije i kutijice.

Kad sam izišao iz kuće, učini mi se da mi nešto dovikuje, ali nisam obraćao pažnju na to. Bio sam umoran i očajan. Osim toga, doista mi se žurilo.

Alfeta je stajala pred vrtnim vratašcima. Uđoh, okrenuh u pustoj ulici i krenuh u istom smjeru odakle sam došao.

Prije križanja u ulici Orazio ugledah sivo odijelo i dvobojne cipele kako prelaze ulicu i kreću prema vozilu nasuprot.

Nije me vidio i nije me čuo. Zrake zapadajućeg sunca blještale su mu u lice. Upalih najjača svjetla i pritisnuh na trubu.

Bio je nasred ceste, a ja sam jurio na njega upaljenih svjetala, trubeći. Naglo se okrenuo i zastao kao skamenjen. Bio je to Pasquale, onaj okrutniji od njih dvojice. Pritisnuh papučicu za gas odlučno i svjesno. U sebi sam urlao: Ne miči se, gade, ne miči se, ostani gdje si.

Njegova zbunjenost potraja trenutak a onda se u posljednjem trenutku izmakne, skoči poput pantere i dočeka na sve četiri na pločniku. Ustane i potrči prema svojem automobilu. Nije ni šepao, prokletnik.

Naglo zakočih tako da se vozilo iskrivi uz snažnu škripu kočnica i počeh voziti natrag. Ruke na upravljaču drhtale su mi, obuzimala me tjeskoba. Vožnja mi posta nesigurna. Ostrugali kotačima pločnik. Pantera na pločniku, koju sam gotovo dostigao, bila je u panici i, poput prave životinje zaslijepljene strahom, skoči preko zida ulice.

Ponovo zakočih i instinktivno pojurih prema dolje. Na zaokretu gotovo se sudarih s vozilom što mi je dolazilo u susret. Čuo sam samo snažni zvuk sirene. Izbih na ulicu Orazio i ugledah ga. Stajao je uza zid s kojega je skočio podno ulice Catullo. Kad je čuo škripu kotača okrenuo se, ugledao me i počeo trčati uza zid. Dadoh se u potjeru. Promet je bio gust ali me ni mnogi svjedoci nisu mogli spriječiti u mojem naumu.

Shvati da je bolje ne bježati i da je jedini spas u pločniku na drugoj strani ulice. Bio je posrijedi trenutak. Ugledah, ga kako juri preko ulice, i zatim veliki bijeli automobil kako nalijeće na njega, vidjeh njegovo tijelo u zraku poput lutke od krpa, čuh sirenu i škripu kočnica.

Pao je nekoliko metara dalje, udarivši glavom o pločnik, a ja nastavih juriti još kojih desetak metara. Zakočih, otvorih vratašca i odjednom iz ulice Catullo vidjeh bljesak i začuh eksploziju.

Nepomičan, ispružen na nosiljci don Michele izgledao je mrtav. Ali, spavao je, samo mu je jedno rame bilo slomljeno, no zbog traume i njegovih godina morao je biti hitno prenesen u bolnicu. »Hitno« samo na riječima, jer je bolničko vozilo stiglo pola sata pošto sam telefonirao.

Našao sam ga kako leži s glavom u vodi pred vratima kuhinje. Bio je živ, unatoč svakomu logičnom predviđanju, i pri svijesti. Cijeli vanjski dio kuhinje bio je srušen eksplozijom.

— Ugledao sam ga, bio je u smočnici, čak sam vas i zvao, isti onakav zamotuljak kakav smo vidjeli u garaži.

Policija nije našla nikakav zamotak u garaži. Očito ne bi mogli mirno spavati neobavljena zadatka.

Od Idillije su našli samo ostatke razbacane po kuhinji. Baš kraj don Michelove glave ležao je dio njezine ruke. To me i potaklo na to da pokušam podići don Michela i prenijeti ga na neko drugo mjesto. Ali urlik bola koji je ispustio prisili me da ostanem na mjestu pod mlazom vode iz cijevi i da mu pridržavam glavu kako se ne bi udavio. Ostadoh tako sve do dolaska hitne pomoći.

— Pet tisuća franaka — uspio je samo promrmljati prije nego što je pao u san nakon injekcije sredstva za umirenje. Nije odgovorio na dva ili tri pitanja komesara kao da nije mogao progovoriti ni riječi.

Pa, ipak, kad su ga prenijeli na nosiljku i previli mu rame, slomljeno od snažne eksplozije koja ga je odbacila u zid, promrmljao je:

— Pet tisuća franaka u Švicarskoj ako mi pronađete Giuliju prije Casalija. Pronađite mi Giuliju i ako preživim, nećete požaliti. Ovima ne spominjite Casalija, ja ću se već pobrinuti za njega ako se izvučem. Vi samo potražite Giuliju. Ne gubite vrijeme. Spasite je. Pouzdajem se jedino u vas.

Mislio sam o tomu sjedeći uza njega u ambulantnom vozilu jer nisam imao srca ostaviti ga samoga. Samo da starac preživi od traume i upale pluća koju će jamačno dobiti pošto je tako dugo ležao u vodi.

U jednom trenutku otvori oči, ali ih odmah zatvori uz lagani uzdah.

Bilo je prošlo devet sati. Znao sam da ga u to vrijeme više neću zateći u uredu. Telefonirao sam stoga kući. Odgovori mi promukao muški glas a zatim se javi i Casali.

— Upravo sam mislio na vas, odvjetniče, što vam je bilo da navučete na sebe toliku nevolju? Tko će sad držati Tonina na uzdi?

— A tko će pak obuzdati Miletija, don Nicola? Što vam bi da ste odlučili poslati ga u bolnicu?

Bila je to očito za njega novost.

— Kakvu bolnicu?

— Kad eksplodira bomba, onda crknemo ili se u najboljem slučaju nađemo u bolnici. Don Miletiju dogodilo se ovo posljednje, ali zajedno s kućom odletjela je u zrak i mogućnost dogovora.

— Nesretni slučaj, vjerujte odvjetniče, nesretni slučaj. Ovo je trebalo da bude samo mala opomena s automobilom. Kako je šofer bio tako savjestan pa je i umro štiteći gospodara, stavili su paketić u kuhinju. Nisu mogli zamisliti da će on švrljati i po kuhinji. Nesretni slučaj, kažem vam.

— Za vas je dvoje poginulih samo nesretan slučaj?

— A što drugo. To su nezgode koje se događaju. Kako je stari? Je li teško ranjen?

— Nije. Zašto, naumili ste poslati mu cvijeće?

— Ne šalite se odvjetniče. Bolje se čuvajte Tonina. Gledao je cijeli prizor bratove smrti iz vrta kuće. Sad je u mrtvačnici uz brata, ali će kad tad izići i onda ne znam što će biti s vama.

— Htio sam ga samo prestrašiti.

— Ali ste ga natjerali pod kotače drugog automobila, a za to se plaća. Morali ste to znati.

— To je, znači prijetnja?

— Ne, nipošto, pa partneri smo, je li? Nastojat ću umiriti Tonina.

— Znate li možda što je izjavio vozač automobila koji je udario Pasqualea?

— Sve je ispričao i zapisao vaš broj. Ali za to ne brinite, to ćemo urediti.

Sve je bilo za njega lako, i bomba i dva ubojstva. Zatim doda:

— Brine me jedino Tonino.

Policiji sam izjavio da sam vidio nesreću, ali da sam pojurio u vilu kad sam začuo eksploziju. Nisu ništa rekli i nisu dalje ispitali.

Bio je uvjeren da sam na njegovoj strani, pa je bilo bolje i dalje ga držati u tom uvjerenju.

— Nastojte urediti s Toninom, don Nicola. Ja ću pobrinuti za dokumente.

— Ne zaboravite, lovine, rok je sedam dana!

— Nisam zaboravio, samo je sad sve mnogo složenije kad je don Michele u bolnici.

— Rekao sam vam, nesretni slučaj. Svakako ću nastojati zataškati automobilsku nesreću, a vi se pobrinite za dokumente

Nakon razgovora nastavih put automobilom, progonjen mišlju na Tonina i brigom za Giuliju: Casali je nije spomenuo ali je sad već zacijelo znao da je pobjegla iz kuće s dokumentima, Bio sam neizrecivo umoran, a morao sam voziti još četrdeset kilometara do Formije. Ponovo sam se zaustavio i nazvao Luisellu.

Odmah se javila.

— Što se dogodilo? Zar si nestao? Tražila sam te kod kuće i u uredu da ti kažem kako se javila Giulia.

— Gdje je?

— Ovdje u Formiji. Stanuje u hotelu »Bellavista«. Dogovorile smo sastanak poslije večere, oko deset.

— Gdje je »Bellavista«?

— Na putu za Formiju, kilometar prije ulaska u mjesto, uz more. Što ćeš uraditi? Otići ćeš onamo? A ja?

— Mislim da je bolje da ostaneš kod kuće.

— Bolje za koga?

Ponovo počinje s ljubomorom.

— Mislim da je bolje da ne dođeš.

— Ne boj se, neću doći. Uopće te ne želim vidjeti. Snađi se sam. Hajde, hajde, uvali u neprilike tu nesretnicu. I crkni! — Ali nije spustila slušalicu.

— Luisella. Nemoj joj telefonirati, molim te. Nazvat ću te poslije. Sastanemo li se oboje s njom, počet ćemo se odmah svađati i tako ćemo sve upropastiti.

Spustila je slušalicu prije nego što sam završio rečenicu.

Zaputih se automobilu. Jedva sam koračao. Bojao sam se osim toga da Luisella ne upozori Giuliju i da mi ova ne umakne u trenutku kad sam na najboljem putu da je nađem. Učinila bi to da se osveti ili da je spasi. Uspio sam uz nevjerojatne napore stići do »Bellaviste« nekoliko minuta poslije deset.

Zgrada je više nalikovala na neki srušeni i ponovo sagrađeni dvorac nego na hotel. Bazen u dvorištu vjerojatno je bio nekad bunar koji su sad znatno proširili i obložili modrim pločicama. U bazenu je plivala starija žena u bikiniju, koja je očito odlučila provesti noć plivajući.

U dnu dvorišta nalazila se recepcija; recepcionar je bio dostojan okoliša: odjeven u crveno, nedostajala mu je samo helebarda u ruci.

Kad ga upitah za Giuliju Miletta odmjeri me nepovjerljivo zbog moga vlažnog i zgužvanog odijela i košulje bez kravate, a zatim ipak odluči da odgovori.

— Gospođica Miletta je upravo napustila blagovaonicu. Čini mi se da se uputila u Opera Room.

— A što je to?

— Noćni bar hotela — reče prezirno. — Drugim hodnikom ravno.

Hodnik je nalikovao na hodnik samostana. Između stupova bili su smješteni željezni bijelo obojeni stolovi. Prostor za ples i orkestar bili su u kutu iza jedine palme, a Giulia je sjedila nasuprot orkestru, za stolom sasvim po strani. Plesao je samo jedan par, vjerojatno stranci. Konobara je bilo više nego gostiju.

Imala je na sebi laganu haljinu a pred njom na stolu bila je odložena crna torbica sa sjajnom kopčom. Bila je počešljana za večernji izlazak i našminkana. Prekriženih nogu buljila je u prazno, zamišljena, očekujući nekoga.

Zacijelo ne mene. Kad me ugledala, trgnula se, zatim se smirila i bezizražajno me pogledala. Imala je oči boje neba.

Njezina je majka jamačno bila neobično lijepa. Miletta nikad nije govorio o svojoj drugoj ženi, uvjeren da je za izgled kćerke zaslužan isključivo on; ali osim modrih očiju koje su u njega bile hladne i odbojne, a u kćerke prekrasne, nije mu ni najmanje nalikovala. Bila je tamnopuska i crnokosa. Nikad je prije nisam vidio tako dotjeranu; zaista se promijenila i sazrela za posljednje dvije godine, pomislih zadivljeno.

— Mogu li sjesti? — zapitah odmičući stolac. Pokaza mi rukom stolac, a zatim zapita:

— Luisella me, znači, izdala? Pogledah je a onda odgovorih:

— Nije vas izdala. Učinila je uslugu vama i meni. Dolazim iz Napulja posebno radi vas.

— Pitam se zašto?

— Osim zbog poznatog vam razloga, postoji još jedan: Vaš je otac u bolnici. Sutra će ga prenijeti na privatnu kliniku.

Lice joj osta potpuno bezizražajno:

— Što mu se dogodilo? — Ravnodušni ton bio je pomućen naglom promuklošću glasa.

— Sve. Najprije su demolirali kuću bombom. Eksplozija ga je odbacila, snažno je udario o zid i slomio rame. — Ništa joj još nisam govorio o drugim žrtvama nesreće.

— Čije je to djelo? — Rekoh joj i dodah da će se sad pozabaviti i njome. Nisam joj rekao da su blizanci raspareni. — A zašto? Zbog dokumenata?

— Da, zbog njih. Zašto se ne urazumite, Giulia? Dajte mi dokumente i vratite se u Napulj vidjeti oca.

— Što se mene tiče, može i umrijeti. Uopće me ne zanima. A što se tiče dokumenata, nisu u mene.

Tada odlučih reći i za Idillijinu smrt.

— Igrate se vatrom. Igra je opasna. Ubili su i Idilliju. Zadavili su je, a zatim ju je raznijela eksplozija. Što čekate?

Skamenila se. Oči joj se zamutiše.

— Što čekate, Giulia? — navalih koristeći se njezinom potresenošću. — Hoćete li da ubiju i vas? Nije li bolje da se sami javite policiji pošto se dogovorite s nekim dobrim odvjetnikom? Znate da vas traže. Vjerujte mi, doista ste u kaši, i nećete se tako lako sami izvući iz nje.

— Pustite me na miru. Morala sam znati da ćete se vi pojaviti čim se obratim Luiselli.

— Luisella vam je prijateljica, vjerujte mi. Nije vas izdala nego me molila da vam pomognem. Znam i za drugu nevolju i doista vam želim pomoći.

— Baš me briga — reče nervozno — što znate i vi, i svi ostali. Briga me i za oca u bolnici. I on mi je želio pomoći, prisiljavajući me

na pobačaj.

— Otac je znao da ste trudni? — Bio sam zaprepašten. Konobar se približi stolu da primi narudžbu. Pred Giulijom je već stajala boca koka-kole pa ja zatražih viski.

— Znači, vaš je otac znao za to? — ponovih ne snalazeći se.

— Da, slatki je tatica znao. Rekla sam mu kad se još jednom pokušao umiješati u moj život. Ili, točnije, kad je vas umiješao. — Pogledala me bez mržnje. — A vi ste poslušno i pokorno uradili što je tražio od vas. Ali uzaludno ste se nadali da ćete prestrašiti Pina.

— Znači on je... Pino Gargiulo? — Osjetih potrebu za onim viskijem.

— Da, s njim sam zatrudnjela. I nije mi stalo da se i to zna. Mislili ste da ćete ga prestrašiti onom optužbom na policiji. Bijedne ulizice, i vi i komesar Lentizzi. — Nije bila mržnja, ali zato pravi pravcati prezir.

— Pa kako je onda živio i s vašom maćehom?

Očaj nadvlada prezir i ona brizne u plač. Možda je prvi put proplakala otkako je to otkrila. Tek sad shvatih kako joj je užasno. Oči su joj bile natečene, šminka razmazana po licu. Učini mi se sitna i nezaštićena. Bijah potpuno zbunjen a pogotovu kad je najednom kroz suze povikala: »Jadna Idillia!

Orkestar je sad svirao neki ludi ritam. Besposleni konobari nestali su nekamo, a moj se pojavi s viskijem. Buka orkestra nadjača Giulijine jecaje. Pomalo se pribra, otvori torbicu i izvadi rupčić, crvenilo za usne i zrcalo. Ispih pola čaše viskija.

— Otkad poznajete Pina Gargiula? — zapitah je odjednom, ni ne sjetivši se da joj tako ponovno otvaram staru ranu.

Nije se sjetila ni ona, jer je željela s nekim razgovarati, ili se pak stidjela što se malo prije prepustila osjećajima, pa mi je željela dokazati da vlada sama sa sobom, te odgovori:

— Od ove zime. Kad je to saznao moj otac, počeo je prijetiti Pinu.

— Ovaj je put to rekla bez mržnje, možda me i nije prezirala.

— Nije to bila moja ideja, Giulia. Tražio je to od mene vaš otac.

— A vi ste poslušali. Ali, dosta o tomu. Ne volim ga više, samo mrzim svog oca. Tad sam ga, međutim, voljela. Mnogo mi je pomogao i olakšao život s ocem. Iako ga je i on mrzio.

- Zašto, je li Pino poznavao vašeg oca?
- Tek onako, po pričanju.
- Vašem pričanju?
- Ne, još je prije čuo za njega.
- Kako? Odakle je Pino? Iz Napulja?
- Ne, rodio se u Milanu a rastao je svuda pomalo. — Pripali cigaretu i u tom me trenutku podsjeti na svog oca.
- Vaš ga je otac poznavao?
- Kad sam mu rekla da sam s njim trudna, u srdžbi je rekao nešto što mi se čini da mu je nehotice promaklo. Vikao je i urlao da je to kopile, i ako nije rekao baš tu riječ, pripisao mu je sve grijeha majke i nazvao ju je kurvom. Dakle nazvao ga je kurvinim sinom.
- Kako ste upoznali Pina?
- Marullo me upoznao s njim.
- Marullo? — Ispih naglo drugu polovinu viskija i dadoh znak konobaru da donese još jedan. — Kakve veze ima s tim Marullo? Gdje vas je upoznao?
- U uredu, u ulici Marina, jednog dana kad moga oca nije bilo u Napulju. Otišla sam, naime, u ured po novac koji mi je ostavio ondje. Nikad ne drži novac u kući i moramo uvijek ići po novac u ured. Ni Tina nikad nije imala novca, ali bolje nije ni zaslužila ta prasica. — Zastane trenutak a onda nastavi: — Marullo je bio njegov blagajnik. Toga sam ga dana našla kako razgovara s Pinom. Nije mu bilo baš ugodno predstaviti mi mladića. Kad sam odlazila Pino mi se pridružio.
- Tad zapitah:
 - A četiristo tisuća lira?
 - I to znate. Rekla vam je zacijelo Luisella?
 - Rekao mi je vaš otac.
 - Našla sam ih kad sam uzela mapu. Pomislila sam da će mi trebati, jer sam bila odlučila pobaciti.
 - Da, a kako ste uopće znali za dokumente?
 - Rekao mi je Pino. Odlučili smo ih uzeti i zajedno pobjeći, a s pomoću njih ucjenjivati staroga.
 - Pino? Pa kako je on znao za dokumente? Počeo sam se suviše često spoticati o njega.

— Najprije ste rekli da vas je otac pokušao prisiliti da obavite pobačaj, a sad kažete da ste i sami tako odlučili. Ne razumijem. Je li vas naveo na to otac ili Pino?

— Natjeralo me... otkriće da je u vezi s onom gadurom — reče ne trepnuvši. — I način na koji je to uradio.

— Ali, kad ste uzeli novac, niste još znali za vezu između Pina i maćehe.

— Znala sam. — Ugasi cigaretu i pogleda me. Bila je mirna i lijepa.

— Već ste znali? Otkad?

Nije odgovorila. Bilo joj je neugodno.

— Otkrila sam to u utorak poslije podne! — poviče i ponovo joj se u očima pojaviše suze. Rekao mi je da dođem u Faito. Rekao je da je to jedino mjesto gdje nas moj otac neće tražiti. Morali smo porazgovarati o svemu.

— O čemu?

— O svemu. O djetetu, o bijegu, o svemu. Tjednima se nismo vidjeli jer je odjednom nestao kad sam mu rekla da sam trudna. A zatim mi je telefonirao i zakazao mi taj prokleti sastanak. Zastane i obriše suze rupčićem. — Kad sam sutradan stigla u vilu, našla sam ga s onom. Zatekla sam ih u zagrljaju na divanu u dnevnoj sobi. Zaurkala sam i pobjegla. Učinilo mi se da sam upala u stupicu.

— Bili su, znači, živi?

— Živi živcati i odvratni.

Plakala je i jecala ne suzdržavajući se, a konobari su nas znatiželjno pogledavali.

Uhvatih je za ruku, nije ju istrгла. Na ruci je imala muški sat.

— Kamo ste otišli nakon toga?

— Ne sjećam se. Sjela sam u automobil i lunjala uokolo plačući i razmišljajući. — Najednom istrigne ruku i doda: — Htjela sam svisnuti od lude ljubomore. Nikad nisam voljela Tinu, ali u tom trenutku mrzila sam je svim svojim bićem. Bila bih je ubila da sam mogla. A i njega.

— Niste se odmah vratili u Faito?

Pogledala me kao da je odjednom shvatila što sam mogao zaključiti iz onoga što je rekla.

— Ne — reče zatvorivši oči. — Zar ste pomislili? ... Pa to je užasno. Vi ste pravo čudovište — doda.

— Samo sam pitao. Želim vam pomoći.

— Da, sad razumijem zašto me traži policija.

— Sumnjaju da ste bili gore u utorak, ali je dokazano da ste bili ondje tek jučer ujutro.

— Catello?

— Kovčeg i putna torba... Osim što je ovdje i Catellova izjava, jer ju je morao dati.

— Donijela sam prtljagu dan poslije toga. Bila sam doista izvan sebe i nisam mogla razmišljati. Odlučila sam da se smjestim u vilu kako bi im napakostila, kako bih ucijenila Tinu i pokazala im da mi nije stalo, ne znam ni sama. Kad sam se vratila u Napulj, odlučila sam tako. — Prestala je plakati. — Odlučila sam još mnogo toga, ali sve je bilo pogrešno. Pobjegla sam od kuće, ali nisam imala hrabrosti otići u vilu i provesti noć ondje. Bila bi ih zatekla u snu. Razumijete li? Tako sam gotovo cijelu noć provela u automobilu lutajući i napokon prenoćila u nekom hotelu u Sorrentu. Samo mi se jedna odluka činila ispravnom, a ta je da obavim pobačaj; Sad čak ne podnosim ni pomisao na to da bih imala njegovo dijete. — Zastane kako bi došla do daha, a zatim zbunjeno nastavi: — Mrzila sam oca, jer se umiješao između njega i mene i vršio na mene pritisak. Idillia je više puta morala intervenirati jer je, osim što me tukao, doveo u kuću i liječnika. Svi mu uvijek stoje na raspolaganju. Želio je da pobacim, i to odmah. Svađa je trajala danima. Zatim sam odlučila. Sastat ću se s Pinom i odlučiti kako da spasim dijete. Umjesto toga našla sam ga u zagrljaju s onom gadurom. Bila sam slijepa od mržnje. Mrzila sam njega, oca, kuću, sve. Razmišljala sam cijelo poslijepodne i napokon odlučila: pobjeći i pobaciti. Shvatila sam, između ostalog, da je Pino to učinio namjerno.

— Da zatrudnite?

— Ne, da ga zateknem s onom. Uopće ne sumnjam u to. Kad mi je telefonirao u ponedjeljak, bio je već u Faitu s njom. Ne razumijem samo zašto. Neprestano se pitam zašto. — Zašuti razmišljajući.

Mladić mi je bio sad upravo mrzak, ali ni ja nisam shvaćao zašto je to sve radio.

— Rekli ste da je mrzio vašeg oca. Možda mu se želio osvetiti preko žene i kćerke.

— I ja sam to pomišljala — reče — ali ipak ne razumijem. Istina, neprestano je govorio o mojem ocu i onim dokumentima. Tvrдио je da nam otac ne bi mogao ništa kad bismo imali dokumente u rukama.

— Je li znao gdje su dokumenti?

— Nije, znao je da su kod kuće. Meni nije bilo teško pogoditi gdje su.

S jezom sam se sjetio Marulla. Koliko li ljudi zna za ovaj drugi ugovor.

— Rekli ste da ste jučer ujutro donijeli kovčeg i putnu torbu. Znači da ste ih još vidjeli?

— Mrtve. Bili su oboje mrtvi. On prerezana grla, a ona u kupaonici. Smučilo mi se kad sam ih vidjela. Mislila sam da ću sići s uma.

— Otišli ste do Catella telefonirati ocu. Svađali ste se s njim. Zašto? Jeste li mu rekli da ste ih našli mrtve?

— Ne, nisam mu rekla. Ne znam zašto sam se svađala. Jednostavno nisam bila pri sebi.

— Zatim ste ponovo otišli onamo jučer navečer, pošto ste otpratili Luisellu. Niste bili umorni od toliko vožnje automobilom.

— Ujutro sam zaboravila kovčeg i torbu. Vratila sam se da ih uzmem.

— I ponovo ste ih ostavili.

— Dok sam bila u kući, čula sam da netko dolazi. Pobjegla sam. Upravo sam bila stigla i nisam ih mogla naći. Prošla sam čitavom kućom u kojoj su još bili ono dvoje, mrtvi, kao mora. Napokon sam našla prtljagu kod ulaza. U tom sam trenutku začula zvuk nekog automobila i korake. Nisam željela da me nađu u kući pa sam pobjegla. Znam, doista je nevjerovatno što sam imala hrabrosti vratiti se gore da uzmem kovčeg i torbu u strahu da me ne odaju, iako nisam uradila ništa: ali, dogodilo se baš tako, kunem vam se. I sad moram doista otići iz Napulja jer mi nitko neće vjerovati. Ono što ste vi maloprije pomislili — da sam ubila kako bih se osvetila — pomislit će zacijelo svi.

Nisam joj rekao da sam ja bio taj koji ju je prestrašio u vili.

— A zašto ste ponovo ovdje?

— Kad sam jučer navečer pobjegla iz Faita, nisam znala kamo ću. Luisella je ovdje. To je jedini prijatelj kojemu sam sve ispričala i koji mi je obećao da će mi pomoći. Osim toga, nemam više mnogo vremena. Prošla su već dva mjeseca. Haljina je Luisellina. Posudila mi je jučer ujutro.

Nisam prepoznao haljinu. Kao i obično, zacijelo je otišla iz kuće s hrpom kovčega. Možda je i šminka na Giuliji bila također neki Luisellin savjet. Zapitao sam je zatim otkud krv na haljini.

Odmah je odgovorila:

— Našli su je?

— Da, odmah.

— Imala sam je na sebi tog jutra... Bilo je užasno. Nisam vjerovala vlastitim očima da baš on leži na zemlji. Plakala sam i drhtala od užasa. U tom trenutku nisam ga više mrzila. Bila sam potresena, očajna, i nisam mislila na ono što radim. Nagnula sam se nad njega i vjerojatno ga dodirnula, ne sjećam se. Sjećam se samo da sam imala ruke prljave od krvi kad sam ustala. Obrisala sam ih o haljinu, a tad sam otrčala u moju sobu da se presvučem, a zatim sam htjela oprati ruke u kupaonici. Kad sam otvorila vrata, ugledala sam nju u kadi. Ne znam kako nisam odmah na mjestu umrla... a isto tako ne znam zašto vam odgovaram na sva ta pitanja.

Orkestar je utihnuo. Plesači su se vraćali na mjesta. Odjednom Giulia ustane i hitro se udalji. Morao sam platiti račun, a zatim potrčah za njom. Kad sam je dostigao zgrabih je za lakat. Zaustavi se i pogleda me. Plakala je.

— Čekajte, Giulia, zašto ste tako naglo otišli? Moramo još razgovarati. Došao sam zbog toga ...

— Kako ne shvaćate da nije baš najzgodnije vrijeme za to?

— Htio sam vas zapitati za one dokumente.

— Nije vrijeme za to. Sutra.

— Slušajte. Stanite, samo trenutak. Oslobodivši se moje ruke naglo se udaljila.

— Samo jedno pitanje. O svemu ćemo pak sutra. Kako ste upoznali Luisellu? I zašto ste se obratili baš njoj?

Pogleda me. U očima joj se ogledala tuga, ali i iznenađenje.

— A zašto vas to zanima?

— Tako.

— Nisam je poznavala ja, nego Pino. On mi je često pričao o njoj. Divio joj se. Znao je da je i ona prošla svoje.

— Što je prošla?

— Pa i ona je svojedobno pobacila. Čak i ne tako davno. Nakon tih riječi okrenula se i udaljila. Namjerno mi je to rekla da me povrijedi.

Pino i don Michele, Pino i Marullo i na kraju Pino i Luisella. Uvijek Pino. Nisam sklopio oka cijele noći u tom hotelu »Bellavista«, gdje sam ostao jer sam bio potpuno nesposoban vratiti se automobilom u Napulj. Pred zoru sam zaspao.

Oko devet naglo sam se probudio. Odmah sam telefonom zatražio da me spoje s Giulijinom sobom. Učini mi se da čekam na tu vezu godinu dana, čitavo me tijelo boljelo kao nikad u životu. Bio sam prepun modrica velikih i modrih poput šljiva: nisam mogao sjesti da pri tom ne osjetim snažnu bol.

Na kraju mi telefonist reče:

- Nitko se ne javlja. Dat ću vam recepciju.
- Gospođica Miletta je jutros napustila hotel.
- Jutros? Kad?
- Prije otprilike jedan sat.
- Zašto me niste probudili?
- Doista nismo znali...
- Naručio sam buđenje u sedam i trideset.
- Oprostite, gospodine lovine, ali to ovdje nije zabilježeno.
- I tako je gospođica Miletta otišla?
- Da, na žalost. Doista mi je žao.
- I meni. Vraća li se?
- Ne. Platila je račun i otišla.

Nije ostavila nikakvu poruku za mene?

— Nije ostavila poruku ni za koga. Veoma joj se žurilo. Obavila je samo jedan telefonski razgovor iz predvorja hotela.

- Vi ste zvali broj?
- Točno.
- Broj u Formiji ili gdje?
- U Formiji.

Znači, zvala je Luisellu. Spustih slušalicu razočaran, bijesan i isprebijan. Rekoh telefonistu da mi pozove Luisellin broj. Vezu sam odmah dobio. Javila se Luisellina majka. Luiselle nije bilo.

- Je li izišla ili oputovala?
- Izišla je, ali s kim govorim?
- Ja sam Sa ... Alessandro.

— Ah — reče ona i spusti slušalicu. Bila je to jamačno njezina majka.

Bio sam bijesan na Luisellu; u ljutnji sam nju krivio zbog nagloga Girtlijinog odlaska. Bio sam nestrpljiv da ponovo razgovaram s njom. Ali ovaj put, ako se Giulia i javila, Luisella mi neće reći ništa, pristane li uopće i da razgovara sa mnom. Sumnjao sam da je rekla majci da kaže kako je nema. Ili je pak izišla da se nađe s Giuliom, ali gdje?

Oдох u kupaonicu. Bila je vrlo malena i nije imala kadu nego samo tuš. Odlučih se samo umiti. Zatim se odjenuh i siđoh. Moje odijelo od svijetloga gabardena bilo je suho, ali užasno zgužvano.

Čini se da ovo nije bio samo dan odlazaka nego i dolazaka. Kad sam ušao u hotelski bar, ugledah Assenzu. Sjedio je na barskom stolcu uz točionicu. Noge su mu visjele, ne dopirući do poda, a trbušina se činila još većom zbog neudobna položaja.

Zaustavio sam se kod ulaza čim sam ga ugledao, ali su se njegove prodorne oči već zaustavile na meni. Odglumih da sam ga tek ugledao i razvukoh usta u osmijeh zadovoljstva koji nisam osjećao i pristupih mu. Pred njim je stajala prazna šalica.

— Što ćete vi u ovim krajevima, doktore? — Od tolikih pitanja palo mi je na um baš ovo.

— Znači da me donio neki dobri vjetar. — Bio je to odgovor koji sam zaslužio. — Isti onaj koji je donio i vas. Hoćete li kavu?

Kad je kava bila preda mnom, reče:

— Da, zacijelo je to isti vjetar. Vi ste, lovine, međutim, bili bolje sreće: došli ste prije mene.

Pogledah u smjeru njegova pogleda i ugledah u bazenu onu istu staricu koja je nastavljala plivati. Ili joj jučer nije bilo dosta, ili uopće nije otišla spavati. Assenza ju je pomno promatrao.

— Jeste li uspjeli razgovarati s njom jučer navečer? Shvatih u kakvu sam osjetljivom položaju i kakvo me ispitivanje čeka. Nisam mogao zanijekati da sam razgovarao s Giuliom, vidjeli su svi konobari, čak čuli. Njegove prodorne oči ponovo su počivale na meni.

— Da, razgovarao sam s njom, ali me nije htjela poslušati. Jadnica je potresena i zbunjena, ne zna ni sama što radi. Sad je ponovo pobjegla.

— Da, jer ona je vidjela ubijene, je li?

— Giulia? Ah, nismo govorili o tomu. Suviše je potresena.

— Potresena, čime?

— Pa, očevom nesrećom, ne znate li?

— Znam. A saznao sam i druge pojedinosti, kao na primjer da je njegova žena udavljena.

— Udavljena? — Prvi sam spomenuo da se utopila, ali nisam u to sasvim vjerovao. Od početka sam osjećao da se dogodilo nešto gore.

— Da, udavili su je držeći joj glavu pod vodom. Vidjeli ste joj oči, je li? Gotovo su iskočile iz očnih šupljina. Drugo, doznao sam da kovčeg i torba pripadaju djevojci, treće, da je krv na njezinoj haljini, mladićeva krv. Što vas to nije htjela poslušati?

— Pa... da se vrati u Napulj, što drugo?

— A rekli ste da je bila uzbuđena zbog nesreće koja je snašla oca.

— Da. Ali znate, mladež, doktore.

Partija ping-ponga s pitanjima kao lopticom što je letjela od njega k meni i obratno. Uspio sam ništa mu ne reći, ali me malo zatim iznenadi:

— Kako to da se niste obrijali? Dodirnuh rukom obraz.

— Nemam uza se pribor, došao sam bez ičega.

— Ah, da, i vi ste napustili Napulj u žurbi? — Bila je to tvrdnja a ne pitanje. — Kako ste znali da je Giulia Miletta ovdje. — Odmah sam pomislio: ako se ovaj dočepa Luiselle izvući će iz nje sve. Stoga sam odgovorio:

— Znao, doktore, i ja sam bio jučer uzbuđen. A nije ni čudno s obzirom na sve što mi se dogodilo. Jeste li čuli za automobilsku nesreću, malo prije nego što je eksplodirala bomba?

— Da, dakako, čuo sam. Mrtav je.

— Znači tako? Jadnik.

— Pasquale Lauria — pročitao s komadića papira koji je izvukao iz džepa. — Da, mrtav je. Ostavio je brata — doda gledajući me pomno. — Jeste li ga poznavali?

— Umrlog? Nikad ga nisam vidio. Zašto me to pitate? Bio je umoran od te igre te reče:

— Obavijestili smo sva mjesta uokolo da tražimo djevojku. Jutros su nas nazvali iz Formije da je ovdje. Imali ste pravo: tko bi shvatio

tu mladež. Doista je bila zbunjena kad se u hotelu prijavila pod svojim imenom. Ali niste mi rekli kako ste saznali da je ona ovdje.

— Nisam vam rekao. Pa... telefonirala mi je.

— Giulia — reče s nevjericom. — Ali kamo, niste nikad na jednomu mjestu.

— Jučer poslije podne u ured. I bio bih došao odmah ovamo da nisam otišao k njezinu ocu, gdje se onda dogodilo sve ono, što se dogodilo.

— Razumijem — reče, ali nije vjerovao ni riječi. — Kako to da vam je telefonirala? Htjela je savjet? Utjehu? Postoji li nešto između vas dvoje?

— Što mislite time reći?

— Pa nježnost, na primjer?

— Doktore, Giulia je kćerka moga prijatelja. Osim toga, ona je dijete.

— Što to znači? Niste ni vi starac, pa što ako ste očev prijatelj, zgodan ste čovjek, čak lijep, kako bi rekli u Napulju. Tamnokos, visok, vitak, ideal mnogih djevojčica, čak i tako neobrijan.

Okrenu se na stolcu i pokuša sići, ali mu ne uspije te osta sjediti poput čuka, kao i prije.

— Znete, malo sam se raspitao o vama, pa vi ste pravi zavodnik. Što radite da žene tako trče za vama. Prije sadašnje djevojke imali ste udanu ženu, koja vam je pomagala na različite načine.

— Zar je grijeh imati ljubavnicu?

— Dakako nije. Ali kad ljubavnica počini samoubojstvo jer je napustite zbog druge, onda je to sasvim druga stvar.

— Bila je to neurotičarka, zacijelo ste i to saznali. A uzroci njezina samoubojstva mogu biti sasvim drugi.

— Dakako. Dakako. Možda je uzrok bio i to što je ukrala od muža tri milijuna u vrijednosnim papirima. Ono što zbunjuje jest koincidencija triju događaja: krađa, vaš odlazak i samoubojstvo. Pretpostavljam da se između krađe i samoubojstva zbilo još nešto, a to je: predaja papira, vama na primjer.

Ma gdje li samo dolazi do ovih obavještenja? Zar je moguće da u ovom gradu nitko ne gleda vlastita posla.

— Niste valjda doputovali ovamo da mene ispitujete, komesare?

— Ni govora. Samo sam vam usputno spomenuo neke stvari u vezi s djevojkom. Može se pretpostaviti da vam je djevojka sklona. I da vam je mogla ... nešto predati, je li? Nikad se ne zna. Život se katkad ponavlja.

Kroz staklo opazih da se plivačica napokon umorila i da izlazi iz vode.

— Ako ste završili, ja bih otišao. Žuri mi se u Napulj. Nemate li ništa protiv, ovaj bismo razgovor mogli nastaviti drugom prilikom. Ako me pak želite vrijeđati, dovoljno je da zazviždite a ja ću dotrčati, ali sada doista moram otići.

Bio sam gotovo na pragu kad mi je dobacio:

— Tonino je izvan sebe.

— Tonino?

— Lud je od tuge. Antonio Lauria. Još niste shvatili? Brat žrtve automobilske nesreće. Jeste li već zaboravili?

— Pa...

— Što se to vas tiče? Vi doista smatrate da sam potpuno blesav. Na žalost, nedostaju mi dokazi.

— Dokazi za što?

— Morate zahvaliti onoj bombi, inače bih vas optužio barem zbog nebrige prema žrtvi.

— Nisam ga ja udario i nisam bio jedini automobilist u prolazu. Ne poznajem toga Tonina, niti sam poznavao njegova brata. Upravo sam bio napustio Miletijevu kuću i jurio u Formiju kad se dogodila nesreća.

— Ja samo govorim o pretpostavkama. Najprije jurite u Faito i otkrijete dvoje mrtvih, zatim odlazite u Formiju i na cesti prisustvujete smrtnom slučaju, u kući koju ste upravo napustili jedna je osoba ubijena, a malo zatim eksplodira bomba. Pa gdje to živimo?

— Optužujete li me kojim slučajem za sve te nezgode?

— Ubojstva, ne zaboravite. A ne treba zaboraviti ni ženu koju je raznijela bomba. Što je ubojstvo više. — Očice mu bljesnuše. — Ništa vam ne pripisujem, samo nabrajam. Ukupno četiri ubojstva, izuzevši žrtvu automobilske nesreće.

Sišao je sa stolca ne nastojeći to izvesti s dostojanstvom: ispružio je nogu u prazno a zatim izveo smiješni skok.

— Ne vidim vezu između ...

— Žao mi je, ali vam moram reći da nije važno što vi vidite, lovine. U međuvremenu sam sklonio na sigurno bračni par Belella.

— Uhapsili ste Catella i njegovu ženu?

— Samo sam ih zadržao. Nemamo nikakvih dokaza protiv njih.

— Da su ubili ono dvoje? Ali to je besmisleno.

— A što se vi toliko brinete za to dvoje nesretnika? Nije vam to baš svojstveno. Možda znate nešto što ja ne znam: o Giulijinim dolascima i odlascima u Faito?

Uvijek me uspijevao iznenaditi.

— Dolasci i odlasci?

— Moram priznati kako me vaša sposobnost da pitanjem odgovorite na pitanje prilično zbunjuje. Na svaki način odgovorit ću vam: Giulia je bila više puta gore. Ne znam što je čula i vidjela, ali znam da je oba puta zaboravila torbu i kovčeg.

Krenuo je prema predvorju hotela. Pođoh rezignirano za njim.

— Zar doista mislite da mi je djevojka nešto sinoć povjerila? — Ne odgovori. — Ništa mi nije rekla. Nisam s njom ni razgovarao o Faitu. Kad je upoznate, uvjerit ćete se da vam govorim istinu, komesare. Ta djevojka zna sve zadržati u sebi.

— Kao i njezin otac? — zapita iznenada pogledavši me. — Stajao je uz mene dok sam platio račun za sobu, a potom me otprati do automobila. Kad sam zatvorio vrata automobila i spustio staklo prozora nagnu se prema meni i reče: — Niste mi odgovorili.

Vozilo je stajalo na suncu te su sjedala i upravljač bili užareni. Neugodno sam se osjećao zbog njegovih prodornih očica i užarena sjedala.

— Što da vam odgovorim, komesare? Što god vam kažem, podrugujete se i ne vjerujete mi. Osim toga, doista sam umoran.

— I don Michele je bio umoran kad sam ga jučer navečer posjetio, nakon vašeg odlaska.

— Bili ste u bolnici? Pa u njegovu stanju to je barem prirodno. Vi biste željeli da i mrtvi govore, komesare.

— Bio je pri svijesti — nastavi, kao da ništa nisam rekao. — Rame mu je bilo u gipsu i mogao je govoriti, ali nije odgovorio ni na jedno pitanje. Tvrdoglav je kao i kćerka, čini se.

Upalih motor, ali se on ne maknu. Osjećao sam njegov vreli dah.

— Kad vam u kući eksplodira bomba, onda vam se razveže jezik, ali njemu ne, nevjerojatno, je li? A sad ste i vi najjednom umorni, sat pošto ste ustali.

Krenuh unazad.

— Zbogom, doktore. Moram ići.

— Hajdete, hajdete — gotovo je povikao. — Belelle ću pustiti odmah danas. Tonino je nestao. Inače, zacijelo će vas zanimati ubijeni mladić u Faitu. Zove se Giuseppe Gargiulo.

Kad sam prolazio kraj ulaza u hotel, vratar me pozdravi s poštovanjem.

Zaustavih pred istim barom kao i prošle večeri i uđoh telefonirati.

Sam, očito se dosađujući, vlasnik me prepozna i pozdravi širokim zadovoljnim osmijehom. Naručih kavu.

Ponovo mi se javi Luisellina majka. Ovaj mi je put bilo jasno da se kćerka više neće javiti na telefon: reče da je Luisella još vani i da ne zna kad će se vratiti. Zatim zapita tko zove i, ne sačekavši odgovor, naglo spusti slušalicu. Kava mi je bila goraka, iako sam u nju usuo dvije vrećice šećera.

Oko podne Luisella se još nije bila vratila. Telefonirao sam iz drugog bara na putu prema Napulju. Odlučio sam ne popustiti, a istodobno i napakostiti Luisellinoj majci: sad sam ja spustio slušalicu kad me zapitala bez ikakve radoznalosti tko zove.

Kad sam izišao iz bara, zaslijepi me sunce. Unatoč prijeđenim kilometrima nisam uspio umaknuti Assenzi: stajao je u sjeni nadstrešnice, oslonjen o krov crnoga policijskog automobila čekajući da spremnik napune benzinom. Razgovarao je s policajcem u vozilu, šešir je držao u ruci i brisao rupčićem njegov unutrašnji rub. Ipak me ugledao i, okrenuvši se prema meni, mahnuo mi rukom.

Ostadoh kao prikovan na pragu bara, nesposoban da prijeđem nekoliko koraka do moga automobila, u strahu da me on ne presretne. Odlučih se vratiti u bar.

— Iovine, Alessandro Iovine!

Mora, dakle, nije prestala. Ostah s jednom nogom na pragu, a drugom već u baru.

Kad mi je pristupio, vidjeh da se ne smješka i da je vrlo ozbiljan.

— Ne brinite. Ne slijedim vas. Hoćemo li popiti kavu?

- Hvala, upravo sam jednu popio.
- Šteta, onda ću je se i ja odreći. Ali, niste se vraćali ponovo u bar?
- Namjeravao sam otići u nužnik.
- A, tako. Ponavljam vam, ne slijedim vas. Samo smo na istom putu. Nisam imao razloga dulje ostati u Formiji, kao ni vi, uostalom. Ali, niste li rekli da vam se žuri?
- Da, a zašto?
- Kako to da sam vas stigao? Otišli ste prilično prije mene. — Govorio je kao da razgovara s nekim prijateljem na nedjeljnom izletu.
- Vi baš sve želite znati, doktore. Ovo je već drugi put što se zaustavljam. Hoćete li da vam kažem i zašto?
- Pa već ste mi rekli. Samo sam se čudio jer ste tako naglo otišli da čak niste ni čuli ono posljednje što sam vam rekao.
- O Belellama? Čuo sam.
- Ne, o Gargiulu, Pinu. Nije bilo teško utvrditi tko je, jer je već imao posla s policijom. Droga. Mislio sam da niste čuli.
- Čuo sam, ali mi je ime potpuno nepoznato i ništa mi ne kaže.
- Ne kaže vam ništa? — ponovi polako, a zatim će kao iz puške:
- Poznajete li komesara Lentizzija?
- Da, a zašto?
- Doista vam se sviđa ova igra pitalica. Pa dobro, evo zašto. Komesar Lentizzi prijavio je Gargiula, a vi ste, pošto ste otkrili Gargiulovo tijelo, telefonirali Lentizziju i niste ga uspjeli pronaći.
- Pa što onda? Hoćete reći da, poznavajući Lentizzija, poznajem sve one koje on prijavi, uključivši i tog Gargiula? Telefonirao sam mu da ga pitam za savjet. Nisam znao što početi sa dva leša u kući.
- Meni pak niste rekli da ste mu telefonirali.
- Vjerojatno mi je promaklo, a i ne čini mi se osobito značajnim. Mogu li sad otići?
- U nužnik?
- Bio bih ga najradije zadavio:
- Pa ... kamo me volja.
- Samo još jedno pitanje. S obzirom na to da imate dobar sluh, jeste li čuli i ono što sam vam rekao o Toninu Lauriji?
- Nisam odgovorio. Gurnuh ulazna vrata bifea.

— Morao je doći i potpisati dokument o preuzimanju tijela iz mrtvačnice. Nije se pojavio. Nestao je.

— Pa što to meni govorite?

— Jer mislim da se dao u potragu za vama.

— A zašto bi tražio mene?

— Zašto, zašto! Pa rekao sam vam da luduje. U svakom slučaju, to je vaš posao.

Nije mu bilo dovoljno što mi sam zagorčava život, nego me podsjeća i na onu drugu moru. Zatim će ponovo, iznenadivši me:

— Jeste li čuli za Casalija?

— Što bi trebalo da čujem?

— Jutros mu je automobil odletio u zrak. Druga bomba. Tuk na utuk.

— A Casali?

— Bio je još u postelji. Bila je to razmjena poruka. Samo, i ovaj put je stradao šofer. Jeste li zabrinuti?

— Ja? Ne, nimalo.

— Jeste li ikad čuli za Kastelamareški rat? Jamačno niste. Vi se bavite drugim stvarima. Svakako, ništa novog pod suncem. — Nakon ovih riječi udalji se. Vрати se crnom vozilu, uđe i nestane ostavivši me da razmišljam kako je doveo u vezu Tonina s Casalijem, a posebno ovoga posljednjeg sa mnom.

Unatoč imenu. Vila Akacija nije imala ni vrta ni akacija. Bila je to siva zgrada sa željeznom ogradom. Miletija su već prevezli ovamo iz bolnice. Bio sam u to sasvim uvjeren kad sam pred zgradom ugledao Toninov automobil. Nisam otišao ni kući ni u ured, želeći izbjeći neželjen susret, ali on me čekao pred klinikom.

Vjerojatno ga je posljednja bomba još više razdražila. Čak je ostavio i tijelo ljubljenog brata u mrtvačnici i dao se u potragu za mnom. Vjerojatno je otišao ravno u Miletijevu sobu, ili čeka pred vratima.

Na ulici nije bilo nikoga, bila je pusta. Znači, u zgradi je. Na trenutak pomislih pobjeći kući, bila je to dobra prilika da se obrijem i presvučem, ali pri pomisli na to da bih se mogao naći nasamo s njim, odlučih ostati. Pred liječnicima i bolničarima neće navaliti na mene, osim ako nije sasvim sišao s uma. Barem će mi u tom slučaju biti u blizini prva pomoć.

Predvorje bolnice bilo je još pustije od ulice. Za vratarskim pultom nije bilo nikoga, a lampice na telefonu davale su crvene i zelene znakove.

Dizalo je bilo u dnu hodnika, ograđeno staklom. Posvuda je vladala tišina. Odjednom u dnu hodnika začuh škripanje gumenih potplata i ugledah čovjeka odjevenog u bijeli ogrtač. Mahnuh mu ali me on ne vidje, otvori neka vrata i nestane. Bio sam ponovo sam i nesiguran.

Iznad vrata dizala brojčanik je pokazivao da je dizalo na prvom katu. Pritisnuh dugme, ali je svjetlo i dalje gorjelo a dizalo nije dolazilo. Vjerojatno su ostavili dizalo otvoreno i otišli na objed, ostavivši bolesnike i naoružane luđake da lutaju bolnicom. Nema, dakle, nikoga da mi kaže gdje leži Miletti.

Nasuprot dizalu nalazile su se stube. Točno kad sam stavio nogu na prvu stubu dizalo se pokrenu, spuštajući se. Zastadoh na trenutak. Pogledah u dizalo a zatim podigoh glavu. Iznad mene na odmorištu stuba ugledah dvobojne cipele. U skoku se nađoh u kabini dizala vrata kojega se za mnom automatski zatvoriše. Iz dizala u kretanju još jednom vidjeh dvobojne cipele kako silaze niza stube. Nije me, dakle, ugledao.

Tek što sam odahnuo, kad se dizalo zaustavi na prvom katu i vrata se otvore. Nađoh se nekoliko centimetara iznad glave te zvijeri žedne krvi. Pritisnuh snažno posljednje dugme i nastavih se penjati. Želio sam da se uspon nikad ne završi, da me odnese iznad krovova, gdje bih bio neuhvatljiv.

Ali dizalo se zaustavi na trećem katu i moradoh izići iz kabine znojan i još bez daha.

Nađoh se u hodniku kraćemu od onoga prvog. Pogledah kroz prozor.

Tonino je bio dolje, šetao je gore-dolje pred zgradom. Začuh u tom trenutku odjek koraka iza sebe i shvatih u kakvu se smiješnom položaju nalazim: virio sam kroz prozor stojeći na jednoj nozi.

— Tražite nešto? — reče glas. Okrenuh se i ugledah medicinsku sestru.

— Tražite nekoga?

— Da, sobu gospodina Milettija. Jutros je dovezen na kliniku.

— Onaj što je ranjen u eksploziji? — zapita ne skidajući očiju s mene. Bila je sumnjičava.

— Baš njega. — Kako joj objasniti da se doista nisam stigao obrijati?

— Nisu li vam rekli da posjeti nisu dopušteni? Sobu čuva policija. Vjerojatno je uhapšen.

— Uhapšen? Nije moguće. Ne, dolje nije bilo nikoga. Nema nikoga na cijeloj klinici.

— Niste smjeli doći ovamo.

— Sestro, nisam nikoga našao pa sam stigao ovamo.

— A tko vam je rekao da je baš na ovom katu?

Dan koji počne pitanjima mora proteći u ispitivanjima!

— Nitko mi nije rekao, tražim ga.

— Taj je Miletta na broju 308. Pođite hodnikom do kraja, a zatim skrenite lijevo. Policajac vam neće dopustiti da uđete. Nikad prije toga nisam ovdje vidjela policiju. — Pritisne zatim dugme dizala, vrata se otvoriše i ona nestane u kabini.

Vratih se prozoru i ponovo povirih. Nije bilo nikoga ispred klinike, a Toninov automobil još je bio ondje. Nagnuh se jače i ugledah Tonina na kraju reda automobila. Razgledavao je svako vozilo posebice. Kad je došao do mojega zaustavi se, zatim se ogleda. Naglo se povukoh. Morao sam odmah znati da neće tako lako odustati. Imao je pravo Assenza, zaslijepljen je mržnjom. Stari je Miletta još živ samo zbog Assenzine opreznosti.

Uznemirih se: pa taj će mi luđak uništiti automobil. Pogledah još jednom i ugledah Tonina kako utrčava u bolnicu.

Trenutak sam oklijevao, pogledao sam prema stubištu, a onda prema dizalu. Ugledah kako se pali crveno svjetlo na tablici iznad dizala.

Umjesto da sam se spustio stubama, sjeo u automobil i umakao, zaputih se prema Miletijevoj sobi, gdje mi je Assenzin oprez možda obećavao spas.

Čim sam stigao do kuta hodnika, ugledao sam policajca: sjedio je na stolcu uz vrata s izražajem smrtne dosade na licu. U ruci je držao savijene novine i lupkao se njima po koljenu. Na vratima vidjeh broj 308.

Ovaj dio hodnika bio je bez prozora i stoga u polutami. Tako nisam odmah vidio još dvije prilike što su sjedile nasuprot policajcu. Bili su to Marullo i Catello.

Sjedili su nijemi i nepomični jedan nasuprot drugomu na dva metalna stolca s izrazom rođaka koje su pozvali jer im je umro neki daleki srodnik.

Obratih se policajcu:

— Je li ovo soba gospodina Miletija?

Izgledao je sretan što može progovoriti s nekim. Bio je mlad i ljubazan:

— Da, ali ne smijete ući. Imam takvo naređenje.

— Ja sam njegov pravni savjetnik. — Katkad je dovoljna bilo kakva službena titula pa da postigneš što želiš.

I doista, kao da je na trenutak oklijevao. Bio je to međutim samo trenutak. — Ne smijete ući. Uskoro će stići zamjena pa možete zamoliti mog kolegu. Možda ima manje strogi nalog.

— Ja sam i prijatelj komesara Assenze.

— Rekao sam vam da vas ne smijem pustiti unutra.

— Je li on naredio da se soba čuva?

— Ne bih znao, ja sam iz četvrti Fuorigrotta i ne poznajem nikakvog Assenzu. Naređenje je došlo iz centrale.

— Znate li barem kako je Miletiju?

— Ima slomljeno rame i, čini se, upalu pluća. Ne događa nam se često da čuvamo nekoga tko nije uhićen.

U tom trenutku začuh kako se u dnu hodnika otvaraju vrata dizala, a zatim i korake što su se približavali.

Istodobno se pojavi medicinska sestra i zaputi prema Miletijevim vratima, te bolničarka gurajući pred sobom kolica s lijekovima. Bolnica se odjednom budila.

Kad se Tonino pojavio stajao sam između medicinske sestre i policajca. Odmah me ugledao i usporio korake. Obratih se medicinskoj sestri:

— Sestro, možete li mi reći kako je gospodinu Miletiju?

— Kad su ga jutros doveli, imao je groznicu. Sad ću mu ponovo izmjeriti temperaturu. Ali možda spava. — Otvori vrata i proviri, a zatim se naglo povuče i zatvori za sobom vrata. — Spava. Doći ću poslije. — I okrene se.

Kad je prolazila pokraj Tonina zaustavi se.

— Vi ste još ovdje? — reče. Okrenu se policajcu. — Gospodine, ovo je čovjek o kojemu smo vam govorili... Onaj koji je nastojao ući u sobu kad ste se udaljili na trenutak. Jedva smo ga zaustavili.

Policajac ustane i približi mu se. Tonino reče:

— Što ima u tomu zla? Zar je zabranjeno posjetiti rođaka? — Na licu mu je bio izražaj tvrdoglavosti i ludosti, u ovo posljednje više uopće nisam sumnjao.

— Što želite? — zapita policajac.

U tom trenutku pristupila nam je i bolničarka. Ostavi kolica pred vratima sobe, priđe policajcu i medicinskoj sestri govoreći:

— Da, to je on. Morala sam ga silom odvući od vrata. Nisam ga drugačije mogla uvjeriti. Upravo sam bila u sobi 310 kad sam čula kako viče na sestru. Rekla sam u sebi, pa do vraga, ovo je klinika, ako već nema poštovanja prema osoblju, onda bi barem mogao poštovati ovo mjesto. Potrčala sam, zgrabila ga za ruku i odvukla. Ona dva gospodina što sjede ondje sve su vidjela — doda pokazujući na Marulla i Catella, koji okrenuše glave.

Policajac se ponovo obrati Toninu koji se leđima oslonio o zid, promatrajući me s mržnjom:

— Tko ste vi? Ne možete ostati ovdje.

— A zašto? — odgovori Tonino još tvrdoglavije nego prije, I dalje me gledajući s mržnjom. — A onaj ondje, on može? — i upre prstom u mene kao da ima pištolj u ruci.

Oprezno se povukoh iza policajca.

— On je došao sad i nije navaljivao — odgovori policajac.

— Pa ni ja ne navaljujem. Stojim ovdje i čekam. Medicinska sestra udalji se u čudu, a bolničarka se vrati po kolica, mrmljajući nezadovoljno, policajac pak osta uz blizanca. Zatim i on odustane i vrati se na svoje mjesto. Kratka scena naglo završi kao što je i počela. U hodniku ponovo zavlada tišina. Čulo se samo škripanje kolica koje je bolničarka gurala prema dizalu. I tako poče opsada.

Između mene i Tonina nije sad stajao nitko i taj me luđak mogao zgrabiti u skoku. Pomakoh se, dakle, i sjedoh između Marulla i Catella, a onaj kriminalac ostade stajati oslonjen o zid, poput lešinara koji čeka da izdahnem. Bio je spreman da svakog trenutka skoči na mene. Nisam se mogao maknuti, a žurilo mi se da porazgovaram, ne samo s Luisellom, nego i s Lentizzijem.

Malo poslije vrati se medicinska sestra. Kad je prolazila pokraj Tonina, pognu glavu i otvori vrata Miletijeve sobe. Na trenutak ugledah Miletiju pod bijelinom pokrivača.

Pogledah krišom u Tonina koji je stajao nepomičan i pripalih cigaretu. Obratih se zatim Catellu koji je zgrčen sjedio na stolcu:

— Jeste li već dugo ovdje? — Kao da se obraćam nekom poznaniku na sprovodu zajedničkog nam prijatelja.

— Od jutros — odgovori spremno. — Znate, pustili su nas i tad sam dotrčao da vidim kako je don Micheliu. Bili su nas uhapsili kao da nam nije dosta drugih muka. Ali što se tu može. Kao da smo ih mi ubili! U svakom slučaju znam što mi je dužnost, te sam tako došao vidjeti kako mu je. Nesreća nikad ne dolazi sama. Smrt žene, pa onda i eksplozija u kući. — Bio je razgovorljiv, jer je vjerojatno i njemu teško padalo to čekanje.

Marullu, međutim, nije. Kad sam mu se obratio s istim pitanjem, kratko odgovori:

— Nedavno. Zatvorio sam ured i došao ovamo. Odjednom se prisjetih da nikad nisam čuo njegov glas, sa mnom je uvijek saobraćao kretnjama i kimanjem.

Pogledah na sat, a onda u hijenu naslonjenu na zid i naposljetku u policajca. Bilo je malo manje od dva sata. Uskoro će doći smjena. Razmišljao sam o načinu na koji ću se odavde izvući. Zatim zamolih Catella:

— Molim vas, ostavite me na trenutak nasamu s gospodinom Marullom, želio bih mu nešto reći.

— Dakako, na službu. Ustane i udalji se. Onako neobrijan i zgužvan doimao se još stariji i umorniji. Kako su mogli posumnjati u njega?

Marullo je i dalje nepomično sjedio i gledao u prazno, kao da ga se ne tiče ono što sam upravo rekao. Glavurda mu je gotovo upala u grbu. Nikad se nije prilagođavao okolišu nego okoliš njemu,

nedostajao mu je samo pisaći stol pa da sve bude po starom. I ne trepnu kad sam ga zapitao:

— Poznavali ste Pina Gargiula?

Ne odgovori nego samo okrenu polagano glavurdu prema meni, kao da mu je u vratu osobit mehanizam koji može izvesti samo određenu kretnju. Što se tiče glasa, kao da ga je ponovo izgubio.

— Razgovarao sam s gospođicom Giulijom i sve mi je rekla
Mehanizam je zakazao. Glava se ne pomaknu, samo su me kratkovidne očice ispitivački promatrale:

— Što sve?

— Da ste je vi upoznali s njim. Ondje u uredu. Što je radio ondje? I kako ga poznajete?

— Neću valjda vama polagati račune?

— Mislim da hoćete. I bolje meni nego don Michelu. Mehanizam proradi, glava se vrati u prijašnji položaj i naglo se smiri. Pogodio sam. Miletti je poznavao mladića, ali nije znao da ga poznaje i Marullo.

— Dolazio je u ured svakih petnaest dana po novac. Dostavljao sam mu neku vrstu alimentacije.

— Vi? — začudih se. — Zar vam je bio nešto u rodu?

— Nije mi bio ništa. Novac su mi davali da mu ga predam. I to je sve. — Da, sjetih se, Marullo je bio blagajnik.

— Zar vam novac nije davao don Michele?

— Ne, gospodine. Novac mi je davala osoba koju vi ne poznajete i koja nema veze s ovom pričom. — Bilo mu je neugodno, čak se pomakao u stolcu.

Tonino se u tom trenutku približi stoliću pred nama da ugasi cigaretu u pepeljari. Nije skidao pogleda s mene. Pogledah policajca: ustao je čim se hijena odmakla od zida i sad je stajao pola metra iza njega. Kad se blizanac vratio na svoje mjesto, policajac je ostao stajati.

Ovaj je prizor poremetio moj razgovor s Marullom koji je sad ponovo utonuo u posvemašnju šutnju.

— Mrzite ga, je li?

— Što vam pada na um — reče povisivši glas.

— O tomu ste govorili i tom Gargiulu, niste mu samo davali novac.

— O čemu to govorite? — ponovi uplašeno.

— Govorili ste mu o poslovima don Michela i o svemu što se zbivalo u uredu i izvan njega.

Kao da sam mu zabio nož u slabine. Rukom se dodirnu i s mukom se ispravi.

— Nisam mu ništa govorio — doda. — Plaćao sam, i to je sve.

— Tko vam je davao taj novac? I zašto vama?

— Ne tiče se to ni vas ni mene. Ne mogu vam to reći. Don Michele nema veze ni s novcima ni s mladićem. Nije ga nikad ni vidio. Mladić bi telefonirao, a ja bih mu rekao može li doći.

— Sigurni ste da to nije bio novac don Michela?

— Poludjeli ste! Što to govorite? Što mislite? — gotovo se gušio. Shvatih da sam ga dirnuo u bolno mjesto kad se tako uznemirio i preplašio. Možda su pitanja ipak bila umjesna.

Ponovo pogledah na sat. Za deset minuta dva. I policajac također pogleda na sat. Bio je već nestrpljiv. Morao sam požuriti.

— Don Michele nije nikad mladića vidio u uredu, pa ipak ga je poznavao, je li, Marullo?

Nemir se povećavao, ali je ovaj put dugo razmišljao prije nego što je izustio:

— Da, gospodine.

— A vi ne znate kako ga je upoznao.

— Ne, gospodine. Nisam ništa znao, davao sam mu taj novac, i to je sve.

— Novac vam je davala neka osoba? Odakle? Izvan Napulja?

— Pa ne moram vam reći odakle je dolazio novac.

— Ali koliko novca, to mi barem možete reći.

— Ne mnogo. Tek toliko da se proživi mjesec dana. Nije mu trebalo mnogo.

— Kao da ste ga dobro poznavali? Tako dobro da ste mu govorili i o ugovorima s Kufom, je li?

Ponovo se uznemiri:

— Ništa mu nisam rekao, ponavljam vam. A i sam sam jedva znao što radi Kufa.

— Marullo, vi uvijek pomno slušate i sve ste znali, pa čak i o onim dokumentima.

— Kakvim dokumentima? — usprotivi se s bljeskom u očima, koji ga je odavao.

— Dobro ste razumjeli. Budući da mapu s dokumentima niste vidjeli u uredu, zaključili ste da je don Michele drži kod kuće. I to ste rekli mladiću.

— Ali, što to govorite?

— Nisam to rekao ja nego gospođica Giulia.

— Što ona zna o tomu? I kakve veze ima ona s tim?

— Znali ste da se njih dvoje sastaje. Nemojte to nijekati.

— Nisam znao, nisam. Kunem se da nisam — poviče.

— Tiše, ne treba da nas svi čuju. Policajac nas je znatiželjno promatrao.

— Sve što ste rekli Gargiulu kao da ste rekli gospođici Giuliji. Dakle, uzalud niječete.

Gledao je policajca, a onda se okrenuo prema meni.

— Ništa mu nisam rekao o mapi, on me pitao gdje je.

— Znači, znao je da postoji mapa s dokumentima?

— A što ja znam. Možda mu je rekao Casali.

— Casali? — Kimnu, očito očajan. — Poznavao je i Casalija? Je li novac bio Casalijev?

— Nije, gospodine. Rekao sam vam već da je novac dolazio od osobe koja sa svim ovim nema veze. A sad me nemojte pitati kako je upoznao Casalija, jer ne znam.

— Ne pitam vas to nego kako je Casali saznao za dokumente.

Nije odgovorio nego je pogledao Tonina. Pogledah i ja u smjeru njegova pogleda. Hijena kao da se približila za nekoliko koraka, šuljajući se neprimjetno uza zid.

— Poznajete li onoga ondje?

— Nikad ga nisam vidio.

Načinih tada treću grešku u tomu prokletom danu i rekoh:

— Pa to je Casalijev čovjek.

Nije više otvorio usta, čak je zubima grizao usne kao da želi sam sebe spriječiti da govori.

U to se u dnu hodnika pojavi policajac s kapom u ruci. Pogledah na sat, bila su dva sata i pet minuta. Kasnio je, znači.

Približi se kolegi. Razmijeniše nekoliko riječi. Ustadoh i u istom trenutku vidjeh da se Tonino odmakao od zida. Bio je spreman.

— Oprostite — rekoh pristupivši policajcima i obrativši se prvomu.

— Hoćete li zamoliti svoga kolegu da me pusti u sobu?

- Ne smije. Upravo mi je to objasnio. Ima isto naređenje kao i ja.
- Odlazite li? — zapitah.
- Da, zašto?
- Smijem li s vama? Nije shvatio, te se zbuni.
- Dakako, smijete, samo...
- Objasnit ću vam poslije. Idemo li?
- Da, idemo. — Zbunjen pozdravi druga i zajedno sa mnom krenu prema dizalu.

Prolazeći nisam pogledao Tonina nego Marulla. Bio je nepomičan i buljio je u prazno, zauzevši svoj prijašnji vječni položaj.

Kad smo došli do dizala, ogledah se. Catello je stajao u kutu hodnika i poklonio se, mahnuvši kapom. Blizanac je stajao uz njega i promatrao me istim zaprepaštenim pogledom kojim me malo prije pogledao policajac. Iznenadio sam i njega. Zatim krenu za nama, ali se u tom trenutku otvore vrata dizala i mi uđosmo u kabinu.

Razmišljao sam o Toninu koji zacijelo trkom silazi niza stube.

- Jesu li došli po vas automobilom?
- Da, doveli su moga kolegu, a mene će odvesti.
- Smijem li vas zamoliti da me otpratite do mojeg vozila, ostavio sam ga ispred ograde...
- Ako želite... Ali, još mi niste objasnili...
- Onaj tip gore. Jeste li vidjeli? Lud je. Vjerojatno ste to i sami zapazili. Neprestano me promatra. Strah me.

Sišli smo u predvorje bolnice. Za pultom portirnice sad je bio čovjek u uniformi.

Tonino je stajao kraj ograde stubišta. Bio je izvan sebe. Ispred zgrade čekalo je policijsko vozilo iz kojega su virile tri modre kape.

- Ne čini li vam se da pretjerujete? — upita policajac.
- Zar ga ne vidite? Eno ga ondje. Što sam vam rekao? Doista me strah.
- Dobro, otpratit ću vas.

I otprati me. I ne samo to, nego i pričeka da krenem. Pozdravih ga i mahnuh mu rukom.

- Komesarijat Fiorentini, peti odsjek — reče otresiti glas.
- Htio bih razgovarati s komesarom Lentizzijem.
- Komesar je otišao na objed. Tko govori?

Nisam odgovorio, spustio sam slušalicu. Taj Lentizzi doista pretjeruje, nikad ga nema u uredu, ili doručkuje, ili objeđuje ili je na kavi.

Ja sam, međutim, bio u mojemu jednom i opustošenom uredu. U stan sam svratio samo da se obrijem i presvučem. Automobil sam ostavio u obližnjoj garaži, a do ureda sam se došuljao, hodajući uza zid i gotovo trčeći. Nadao sam se da će se Tonino zbuniti, ako ne ugleda moj automobil ni ispred kuće ni ispred ureda.

Kad sam krenuo iz klinike vidio sam u retrovizoru kako trči prema svojem automobilu, a malo prije toga ugledah i vozilo na uglu ulice Caravaggio. Nije bilo teško umaći mu. Oдох potom kući, pretpostavljajući da je to posljednje mjesto kamo bih smio otići i da on to isto misli.

Vrataru u zgradi u kojoj je ured dao sam pet tisuća lira da me obavijesti ako se mrcina pojavi pred vratima. Ali tko mi kaže da me ne čeka iza ugla na ulici?

Balkon je bio otvoren. Primakoh se oprezno i pogledah preko ograde. U tri sata poslije podne ulica je, dakako, bila pusta.

Tad odlučih telefonirati. Vjerojatno se već vratila kući. Bilo je zauzeto.

Nervozno sam pripalio cigaretu. Tek što sam ugasio šibicu, zazvoni telefon. Bila je Luisella.

— Zvao sam te maloprije, bilo je zauzeto. Zacijelo si i ti zvala mene.

— Ne, u Napulju sam. — Sudeći po glasu bila je raspoložena.

— U Napulju? Cijelo te jutro tražim u Formiji, a ti si u Napulju. Gdje si?

— Na stanici. Mogu li doći u ured? Moram razgovarati s tobom.

— Ne — rekoh naglo.

— Dobro. Razumijem.

— Što razumiješ? I ja želim razgovarati s tobom, ali ovamo ne možeš doći jer je opasno.

— Opet ista priča. Što je sad?

— Luisella, nemoj opet početi, molim te. Ne možemo razgovarati preko telefona. Ako ti kažem da ne možeš doći, onda ne možeš doći. Da, još su blizanci u blizini i nije nimalo smiješno. Čak je posrijedi samo jedan blizanac, drugi je mrtav.

— A tko su ti blizanci koji umiru od danas na sutra? Moram te vidjeti, vrlo je važno.

— Giulia? — zapitah pun nade.

— Ništa ne razumiješ. Riječ je o meni, kako ne shvaćaš? Žao mi je što sam onako postupila, što sam onako odjurila. Ne mogu te tek tako napustiti.

— Jesi li jutros vidjela Giuliju?

— Ja ti govorim o sebi, a ti me pitaš za Giuliju. Da, vidjela sam je. Tražila sam te kod kuće i u uredu, ali uzaludno. Oprosti zbog onoga sinoć. Nisam vjerovala da joj doista želiš pomoći. Čak mi je rekla da si joj se sažalio.

— Ja njoj? — Mislio sam da u tridesetj žene dosižu vrhunac nepredvidljivosti, ali sam očito zaboravio na osamnaest godina.

— U nevolji do guše žali mene?

— Nisi me razumio. Kao da je promijenila o tebi mišljenje. Činiš joj se sasvim drugačiji.

— Zacijelo se pokajala što mi je rekla o tebi i Pinu?

— O meni i Pinu? — Nasmija se.

— Da si i ti prošla svoje. Baš je tako rekla. Moraš mi nešto reći o tomu tvom Pinu.

— A ti i sve one tvoje s kojima si u međuvremenu bio?

— Prije svega moraš mi reći tko je i odakle dolazi i gdje si upoznala taj začim u svakoj juhi.

— Dobro, sastanimo se i porazgovarajmo. Ovdje ljudi čekaju na telefon

— Ovamo ne možeš, rekao sam ti. Reci mi gdje je Giulia?

— Otišla je. Otišla je iz Formije i iz Napulja.

— A ti, dakako, ne znaš kamo? I tako joj misliš pomoći.

— Pa ja tu Giuliju jedva i poznajem!

— Luisella, kamo je otišla, znaš li ili ne znaš?

— Znam, ali ću ti reći kad se nađemo. Sad moram prekinuti, ovi će me ljudi rastrgati.

I tako sam morao ostati u uredu i čekati da me onaj lešinar rastrga. Ponovo se privukoh balkonu i provirih. Ulica je još bila pusta.

Vratih se telefonu i okrenuh Casalijev broj. Javio se onaj isti promukli glas, a poslije nekoliko trenutaka i Casali.

— Upravo sam mislio na vas, odvjetniče. Nestali ste a ovdje se u međuvremenu mnogo toga dogodilo.

— Znam: bomba. Kako je vama? Morali ste znati da Miletta neće mirovati.

— Glupost. Rekoh vam već, novci sve mogu. Imate li kakvih novosti?

— Bio sam jutros na klinici, ali me nisu pustili u sobu. Vidio sam Tonina pa sam se pokupio. Sobu čuva policija.

— Znam, znam. Policajac je i ispred moje kuće. Nakon krađe, željezna ograda. — Sad se još i šali, neodgovorna zvijer.

— Don Nicola, nemam nikakvih novosti i neću ih ni imati dok mi je Tonino za petama. Jeste li razgovarali s njim?

— Za danas možete biti mirni, sad je ovdje sa mnom. Upravo sam mu sve objasnio. Dakako, vaša ga je ideja da pobjegnute s policajcem još više razbjesnila. Nemojte se više tako igrati. — Doista, bratski savjet!

— Zar sam morao dopustiti da me izbode nožem? Što znači »za danas«, zar sutra lov počinje iznova?

— Rekao sam vam, Tonino je opasan. Osobito kad je objavljen rat...

— Jesam li ja objavio rat? Mislio sam da smo nas dvojica zaključili neku vrstu dogovora.

— Pa i jesmo. Ostaje vam još šest dana.

— Ne razumijem, don Nicola. S jedne ste strane spremni dati mi jamstvo u gotovu, a s druge mi prijetite? Što će se dogoditi poslije isteka tih šest dana? Kakve ja imam veze s vašim eksplozijama? Ostat ćemo praznih ruku. Ili bolje, ostat ćete vi dvojica jer vam fotokopije ničemu neće služiti.

— Ja se držim dogovora, kao što vam rekoh jučer.

— Rekli smo, osim toga, da ćete držati tog blizanca na uzici.

— Rekli smo da ćemo pokušati i vidjeti što se može učiniti. Znaite kakvi su blizanci. Razdvojite ih i oni polude. Pokušat ću, ali samo to.

— Shvaćam, moram se snaći sam.

— Da, baš tako. A sad uradite i vi vaš dio posla. Potražite te dokumente i djevojku. Jeste li me razumjeli?

— Da, čuo sam, don Nicola. Objasnite mi samo što ste time htjeli reći.

— Nemam što objašnjavati, mislite li da spavam?

— Ne, shvatio sam da ste budni već dulje, jer ste vi nahuškali tog Pina protiv Milettija, je li?

— Ni vi ne spavate, čini se, ali ste ipak pogriješili. Nije trebalo da ga huška, sve je već bilo gotovo. Kad je mladić došao k meni već je režao na staroga.

— Došao je k vama? Tako ste ga upoznali? Je li ga k vama poslao Marullo? — Počeo sam jasnije sagledavati događaje. Ipak me zbunjivala ona rečnica u vezi s Giulijom. — I tako ste saznali da se spetljao s kćerkom don Michela?

— Ja sam mu predložio taj brak. Bio je pametan mladić i shvatio je sve prednosti prijedloga. A zašto je toliko mrzio starca, to ne znam. A ne znam ni to je li ga poslao Marullo. Nije mi rekao. — Govorio je kao da govori o sasvim običnim stvarima. Je li moguće da je toliko pokvaren?

— Niste ga nikad prije vidjeli? Jednostavno je došao i predstavio se?

— Kakve to veze ima s našim poslovima i kakva su to zapitkivanja? Taj Assenza vas je upravo zarazio. — Znao je i za Assenzu. — Svakako, nisam ga prije vidio, sam je došao k meni. Sad je mrtav i ne treba kopati po uspomenu. Osim toga, jelo će mi se ohladiti. Pozdravljam vas, lovine, i pazite zdravlje.

Spustio je slušalicu, pošto mi je rekao sve i ništa. Zatim je stigla i Luisella.

Odmah mi je s vrata rekla:

— Ne zaboravi vratiti novac vrataru. Platio mi je taksi. — Poljubi me u obraz i zauzme ured.

Bila je to, uostalom, jedna od njezinih osobina, odmah se znala svugdje ugnijezditi, a druga je osobina bila: odmah sve zaboraviti. Ništa nije ostavljalo na njoj traga. Kao guska, uvijek čista i bijela. Samo joj mozak nije bio kao u guske.

Bilo joj je trideset godina, dvije manje nego meni i dvije više otkako je poznajem, no izgledala je kao Giulijina vršnjakinja.

— Ali što se ovdje dogodilo? — poviče odmah zatim. — Blizanci? Znači doista postoje? Nisi ih izmislio? — Nagnu se nad hrpu polomljena namještaja. — Moja pepeljara. — Odmah ju je ugledala. Ja nisam.

— Ostavi pepeljaru i reci mi gdje je Giulia?

— Toliko, dakle, cijeniš moje darove! — Kao da sam ja sobu doveo u ovakvo stanje. — Osim toga, dojadilo mi je to Giulia, pa Giulia!

Već sam ti objasnio zašto me zanima ta blažena ženska. A ti mi još ništa nisi objasnila. Otišla je? Tko zna što si joj sve rekla kad ti je jutros telefonirala. Jesi li joj ti savjetovala da pobjegne?

— Kad mi je telefonirala, već je odlučila otići. Pokušala sam je uvjeriti da to ne radi, ako baš hoćeš znati. Nagovorila sam je da se sastanemo, ali je nisam uspjela uvjeriti da ostane. Tvrdoglava je, moram priznati.

— Rekla si da znaš kamo je otišla?

— Mislim da sam shvatila, iako mi nije izričito rekla. Čak je i odbila da mi kaže iz straha da ti ne otkrijem. Ali, spomenula je maćehu koja joj je jedina preostala.

— Znači, otišla je maćehi u Milano?

— Ne znam gdje je ta maćeha, čak sam mislila da je mrtva. Zar se nije udavila kupajući se?

— To je druga. Ona o kojoj ti je govorila stanuje u Milanu.

— Suviše zamršeno, ne shvaćam više ništa. Ali, nećeš li ovo malo urediti? — Hodala je sobom zagledavajući posvuda, a ja sam pokušavao smisliti nešto pametno.

— Pusti sad to, završi mi priču o Giuliji. Okrenu se prema meni razrogačivši oči:

— Sve sam ti rekla. Nastojala sam je zaustaviti, ali nisam uspjela. Pristala je da se sastane sa mnom samo zbog toga što mi je morala vratiti haljine koje sam joj jučer posudila, ali kako je na sebi imala samo stare hlače, rekla sam joj da sve zadrži. Nakon toga je otišla.

— Pošto ti je telefonirala, zar me nisi mogla nazvati?

— Kamo? Nisi se javljao ni iz kuće ni iz ureda.

— U hotel u Formiji. Pogleda me sumnjičavo.

— Tako, dakle, i ti si bio u »Bellavisti«? Zajedno ste proveli noć? Za sve si sposoban. Otuda toliko zanimanje za nju. Gdje je, kamo je otišla, što ti je rekla! A ja sam ti se i ispričala. Baš sam glupa, nikad ništa ne razumijem.

— Doista ništa ne razumiješ. Molim te, Luise, nemoj me sad i ti ubijati.

Nije me slušala nego nastavi:

— Sad razumijem zašto je promijenila mišljenje o tebi. Zavela te i ostavila.

Bijes i tjeskoba nagomilani u toku cijelog dana učiniše svoje. Opalih joj snažan šamar. Kao da ju je ošinuo grom. Pogleda me držeći se za obraz, zaprepaštena, ne toliko od bola koliko od nevjerice. Nikad se prije to nije dogodilo.

— Ma tko je zaveden i ostavljen? I ti mi to govoriš nakon svega s onim Pinom! Rogonja, eto što sam!

Nije odgovorila, promatrala me sjajnih očiju.

— Upropastili smo dvije godine — reče napokon. — A mogli smo biti sretni.

— Što to govoriš? Nisam ja kriv, ja se trudim...

— Dakako, kriv si. Trudiš se samo oko novca. Neprestano lunjaš, a nikad ništa u ruci. Čak gubiš i ono što imaš. Pogledaj oko sebe. Htio si ured kako bi mogao raditi, a gledaj što je sad ostalo od njega. A zašto? Radi poslova. Uvijek radi poslova. Blizanci, Miletta, njegova kćerka s važnim dokumentima. Zaista si smiješan. Kakvi dokumenti? O čemu je riječ? Opet neki tvoj plan? Milijuni? Neprestano govoriš o milijunima, a nisi ni zapazio da te volim, da bih bila uz tebe usprkos svemu. Ali, ništa. Zatvoren i neosjetljiv poput ježa. A ja se glupača vratila da bih ponovo slušala o Giuliji, kamo je otišla i što je rekla. Za čim trčiš? Kakve to snove slijediš? Kakva bogatstva? Umjesto toga sve gubiš. Sad želiš odjednom znati sve o tom Pinu, a za one druge me nikad nisi pitao. — Nisam je prekidao, pustih je da se iskali s obzirom na to da nikad prije nije govorila ovako. Samo sam pogledao na sat. — Zašto je važno kako sam upoznala Pina?

— Važno je, i bolje bi ti bilo da mi kažeš.

— Da, jer se to tiče i Giulije, je li? Tiče se tvojih planova. Dok je govorila sjetih se Miletijeva obećanja da će me nagraditi i da neću požaliti. Možda me to tjeralo da i dalje nastavim potjeru, ovaj put čak do Milana. Odjednom shvatih da mi nije važan Pino nego da moram odmah u Milano. Možda još stignem na avion za Milano.

Podigoh slušalicu i raspitah se. Pratila me pogledom iznenađena mojom iznenadnom ravnodušnošću, a kad sam spustio slušalicu poviče:

— Doista si životinja! — Istodobno joj dvije blistave suze potekoše niz obraze ostavljajući trag na našminkanu licu. Bilo je kasno za avion. Preostao je noćni vlak.

Uostalom i ne sjećam se dobro što se sve događalo tog popodneva. Istina, pomirio sam se s Luisellom. Rekoh već: lako je zaboravljala. Objasnih joj zašto sam nemiran i zamolih je da shvati.

S obzirom na to da je Tonino prekinuo na trenutak opsadu, požurimo na večeru. Otiđosmo na neko sasvim udaljeno mjesto kako nas taj pas ne bi pronašao. Sjećam se dobro samo jednog prizora: nakon večere ona me upita:

— Kamo ćeš?

— Telefonirati i rezervirati mjesto u spavaćim kolima za Milano.

— Znači, odlaziš?

— Luisella, pa objasnio sam ti.

— Dobro, ali i ja ću s tobom.

— Kako? Znači da ništa nisi razumjela.

— Razumjela sam, sve sam razumjela. Nećeš me valjda ostaviti na milost i nemilost tom blizancu?

— Vratit ćeš se u Formiju majci.

— Ni govora. S njom sam se posvađala. I to radi tebe. Nije željela da se vratim u Napulj k tebi. Zašto ne bih mogla doći? Neću ti smetati. Nemojmo se sad rastajati. Za sve ću se pobrinuti. Idem po karte, a ti me pričekaj ovdje. Ako i pronađemo Giuliju, lakše ćemo je zajedno nagovoriti da se vrati.

Doista se za sve pobrinula, čak je imala i novac za karte, koji ja nisam imao niti uza se, niti u banci. Čekao sam je u restoranu okružen njezinim kovčezima s kojima je došla u Napulj. Poslije je cijeli odjeljak vagona zakrčila tim istim kovčezima. Ja sam imao samo mali kovčeg koji je uzela u mojem stanu pošto je kupila karte.

Nismo se mogli micati među svom tom prtljagom te postah nervozan. Možda sam se i kajao što tako neozbiljno postupam u ozbiljnu poslu. Sjedeći u pretrpanom odjeljku odjednom se sjetih Casalijeve rečenice u vezi s Giulijom. Ako je znao da je nestala i da je tražim, onda je zacijelo znao da su dokumenti kod nje.

Vjerojatno je saznao i da je pobjegla u Milano. To poveća moj nemir.

Luisella je u međuvremenu porazmještala kovčege a onda sjela uza me i pogledala me:

— Hoćeš li mi sad reći nešto o tom Pinu? — zapitah je.

— Da — reče sasvim neočekivano. — Osjećam to kao čvor u grlu i želim ga se osloboditi.

— Kad sam ti telefonski rekao da je mrtav, nisi mi se učinila osobito potresena. Tako da sam zaista pao s neba kad sam saznao ... da ga poznaješ.

— Nisi shvatio. Bilo mi je žao i još sam i sad potresena. — Zatim nastavi pričati. Bili su samo prijatelji. Kad ga je upoznala, bila je trudna i u velikoj krizi zbog moje neosjetljivosti. Bojala mi se reći da je noseća kako ne bih pomislio da me tako želi vezati uza se. Uglavnom, željela je i nije željela pobaciti, ali mi o tomu nije htjela ništa govoriti. Sve je to povjerila mladiću koji joj se divio. Potrudio se da joj pomogne kako bi se oslobodila neželjena djeteta, govoreći da je bolje da na svijetu bude jedno nesretno biće manje. Shvatio sam da je i sam bio bez obitelji i smatrao stoga da svatko rođen izvan te institucije mora biti nesretan.

— Pa gdje sam ja bio u to vrijeme?

— Bilo je to u veljači. Gdje si bio i što si radio, željela sam i ja tad znati. Zaokupljen tvojim velikim kombinacijama, ništa nisi zapazio.

— U međuvremenu se potrudio da s Giulijom začne sličnoga takvog nesretnika. Ali još mi nisi rekla kako si ga upoznala?

— Vrlo jednostavno. Predstavila mi ga je Lucija. Sjećaš li je se?

— Sjećam se.

— Da nije mrtav, vjerojatno bih ga našao i u svojoj postelji. — Jesam li bio zavidan? Ljubomorani?

— Da, s Lucijom je bio. S tvojom Lucijom. Iako nikad nisam na nju bila ljubomorna. Ostale smo prijateljice.

Jurili smo kroz mrak, svjetla su promicala pokraj vlaka.

Položih joj ruku na rame i okrenuh je prema sebi. Pade mi u zagrljaj i ostadosmo tako dugo, dugo, ne govoreći ništa. Zatim se odmaknu, upali svjetlo i ispruži se na postelji.

Elena Miletti živjela je sama, vjerojatno od alimentacije bivšeg muža.

Nije još bilo deset sati kad sam ostavio Luisellu u hotelskoj sobi i otišao potražiti Giulijinu maćehu.

Sama mi je otvorila i, oklijevajući, pozvala da uđem. Bila je mnogo viša od don Michela, a doimala se umorna i ispaćena. Vjerojatno se istrošila od petnaestogodišnjega uzaludnog pokušaja da drži korak s mužem. Visoka, mršava i sijeda, ali s vidljivim tragovima nekadašnje ljepote. Uglavnom lijepa žena koja je ostarjela preko noći. Oči su joj bile tamne i nemirne te su neprestano izmicale mojem pogledu.

— Gospodine lovine? Rekla sam vam preko telefona da je uzaludno što dolazite, doista vam nemam što reći.

Uvede me u dnevnu sobu vrlo jednostavno namještenu. Kroz otvorena vrata vidjela se mala kuhinjica.

— Gospođa Elena, došao sam čak iz Napulja...

— Loše ste učinili. Mogli ste telefonirati i uštedjeti si put. No, kad ste već ovdje, izvolite sjesti. Pokaza mi niski divan koji je zajedno s dva naslonjača bio smješten u kut dnevne sobe. — Skuhat ću vam kavu — reče.

— Hvala. — Učini mi se da traži izliku da se udalji.

Kad je otvorila vrata kuhinje, ugledao sam poznati kovčeg. Trajalo je to samo trenutak, ali dovoljno da prepoznam jedan od mnogobrojnih Luisellinih kovčega. Ako Giulia i nije bila u kući, zacijelo je bila ovdje nedavno. Ta je Giulia očito imala naviku da posvuda ostavlja kovčege, pa čak i tuđe.

Odjednom se osjetih neobično smiren. Smjestih se udobnije na divanu, čekajući povratak gospođe Miletti.

Napokon se pojavi noseći kavu. Zatvori za sobom vrata i sjedne u naslonjač.

Pijući kavu rekoh:

— Gospođo, nepotrebno je skrivati. Giulia je ovdje. Žao mi je, ali vidio sam kovčeg u kuhinji. Oči joj zasjaše kao da će briznuti u plač.

Nije ni pokušala zanijekati.

— Imate pravo. Kad ste zazvonili, gurnula sam kovčeg u kuhinju. Ostavila ga je ovdje...

— Giulia?

— Da, ona. Jutros je stigla nakon cijele noći vožnje. Da barem nije došla! Ne čitam novine tako sam za vijest saznala od nje.

— Za nesreću što je zadesila vašeg muža?

— Ne, ne, ne znam ništa o tomu, a i ne zanima me... — Brizne u plač.

Sjedila je zgrčena i jecala kao da je čekala moj dolazak da se isplače.

— Gospođo, nemojte... — zbunjen zastadoh. Nisam sve to očekivao.

— Već dva sata lutam kućom kao duh, ne znam što da počnem ni što da odlučim... Da barem nikad nije došla! — Ponovo reče plačući:

— Jadnica, nije ništa znala, rekla mi je... i onda je jednostavno izletjela iz kuće. Ostavila me samu ...

— Gospođo, ali što se dogodilo?

— Sin... moj sin je umro. Ubijen je. I upravo mi je to ona morala javiti. Baš ona da toliko bude u sve upletena.

Na ovo uopće nisam bio pripremljen.

— Pino? Gargiulo? Pino je vaš sin?

Kimnu ne uspijevajući progovoriti ni riječi. Pokri lice rukama i osta tako u nijemom bolu.

Ne znam kako smo dugo tako sjedili, ja zbunjen, ona očajna. Što da kažem? Odjednom se okrenu prema meni i reče:

— Uvijek sam mislila da ta Tina nije baš dobra. Nisam je poznavala, ali sad znam da sam točno osjetila. Ona je svemu kriva.

Nisam bio sasvim u to uvjeren, ali ne rekoh ništa. Nisam mogao reći majci, osobito ne u tom trenutku, da njezin sin nije bio baš valjan. Zapitah je zašto je Giulia otišla i zna li kamo je otišla.

— Ne znam. Naglo je otišla, gotovo je pobjegla kad sam joj rekla da je Pino moj sin. Nije znala. Nitko to nije znao.

— Osim Marulla, je li? — Morao sam je zapitati, bilo je to jače od mene.

Pogleda me začuđeno i reče:

— Da, osim njega, ali kako vi... — Ne dovrši rečenicu. Ponovo se vrati Giuliji: — Jadnica. Pričala mi je o užasnom prizoru u kući, a ja sam počela plakati. Kad sam joj rekla da je Pino moj sin, zanijemjela je, zaplakala, a onda pobjegla. Sad je više neću vidjeti. A ona nosi dijete moga djeteta.

— Znači, rekla vam je? Niste li to znali prije?

Pogleda me kao da je tek sada shvatila da se ispovijeda strancu koji je, osim toga, još i znatiželjan. Zatim slegnu ramenima i reče:

— Pina nisam vidjela već godinama. Prije nego što sam došla u Milano, on se preselio u Napulj. Studirao je biologiju. Bio je dobar student. Ali ga već tad nisam viđala, odbacio me.

— Pretpostavljam da ste ga vi izdržavali? Marullo mi je rekao da ste mu svakog mjeseca isplaćivali preko njega određenu svotu novca.

— Da, uzimao je dio alimentacije koju dobivam od muža i davao je njemu. Pola te bijedne svote. Ne znam zašto vama sve to pričam, vama, prijatelju toga čudovišta.

Učini mi se da je riječ čudovište pomalo pretjerana. Mogu zamisliti zaprepaštenje don Michelia kad je saznao da žena koja je s njim u braku već petnaest godina ima odrasla sina. Kako je taj svemogući bog mogao to otrpjeti. Logično je da je pobjesnio i razveo se.

S druge strane, bilo mi je žao ove jadnice. Pinov je otac poginuo u automobilskoj nesreći prije nego što su se vjenčali i prije nego što se dijete rodilo.

— Znam, bila sam glupa. Skupo sam platila svoju nepromišljenost. Osobito taj brak koji sam prihvatila radi djeteta. Bila sam sama i taj osamljeni čovjek učinio mi se... Ne znam kako da to izrazim, sve što sad kažem čini se nevjerojatno i besmisleno. Uglavnom, nisam imala hrabrosti da mu odmah kažem, bila sam suviše zabrinuta za Pinovu budućnost. Bilo mu je deset godina i trebalo ga je uzeti od dadilje, nije mogao vječno ostati na selu... Pomislila sam da će mi biti lakše to saopćiti mužu kad se udam. Ali nakon nekoliko tjedana, bolje rečeno nekoliko dana, shvatih da sam se prevarila. Taj bi čovjek jednostavno eksplodirao čuvši to, kao što se i dogodilo petnaest godina poslije toga.

— Kako je saznao?

Kao da je zaboravila, u potrebi da s nekim razgovara, da sam prijatelj »čudovišta«.

— Rekao mu je Pino.

Dječak je ostao u Milanu zajedno s dadiljom koja je također ostavila selo i došla s njim. Preko Marulla dobijala je novac za dječaka. Drugim riječima don Michele uzdržavao je dijete i ne znajući. Kad je

Pino odrastao i kad se otrov u njemu nagomilao, došao je u Napulj, predstavio mu se i sve rekao.

Sad sam shvatio dvije stvari: ono što je mladić rekao Luiselli o suvišnoj djeci i tvrdoglavo odbijanje starog Miletija da obavijesti bivšu ženu o smrti nekog Pina Gargiula. Nisam razumio mladićeve potrebe da, ranivši starca, uništi i majku. Što je zapravo htio? Osvetiti se. Čak se udružio s Casalijem i ponudio mu pomoć savjetima i idejama. Ali kako je znao da Casali mrzi Miletija? Marullo? Tko je Marullo? Moram priznati da je don Michele bio majstor da se okruži neprijateljima; službenik Marullo, kompanjon Casali, treća žena pa i četvrta, te na kraju kćerka. Doista lijepo. Ali, s pedeset tisuća i dodatnim obećanjem u meni je imao saveznika.

— Otići ću na policiju — reče odjednom očajna i neutješna majka.
— Otići ću i sve ću reći.

— Zna li tko je ubio vašeg sina i njegovu... ljubavnicu?

— Nemam dokaza, ali sam sigurna.

— Jeste li pri tom mislili na Giulijin položaj? — napomenuh.

— Kakve veze ima s tim Giulia? Neće valjda sumnjati na nju. Giuliju doista žalim, ako uopće netko u mojem položaju može žaliti drugoga. Ali i vi mislite na nju i neprestano me pitao o njoj. Došli ste čak ovamo... Je li vas poslao otac?

— Jest i nije. Ideja je moja. Želio sam joj pomoći.

— Pomoći?

— Da, policija je sumnjiči. Doista ne znate gdje bi mogla biti?

— Ne, kažem vam, pobjegla je. Sumnjaju u nju? Ali to je glupo.

— Je li vam rekla da je naumila pobaciti?

— Namjerava pobaciti — poviče i ponovo počne jecati. Očajno je plakala. Zatim poviče kroza suze: — Jadni Pino!

Ja sam, međutim, razmišljao o starom Miletiju.

Kad sam se našao na ulici, odahnuh s olakšanjem. Kišilo je. Na uglu ulice zaustavih taksi i vratih se u hotel.

Luisella me nije čekala u sobi. Nije izdržala. Nadao sam se da ipak neće kupiti pola Milana. Zamolih telefonista da mi nazove Napulj i dadoh mu broj klinike. Kad sam dobio vezu, zatražih Miletijeve sobu i napokon začuh i njegov glas:

— Halo, tko zove?

— Don Michele, ja sam, lovine. Kako ste?

— Imam upalu pluća i rame u gipsu. Odakle zovete?

— Iz Milana. Bio sam kod gospođe Elene.

— Ah — uzdahnu.

Ništa mu ne rekoš o susretu s Giulijom dva dana prije, niti spomenuh Pina. Rekoš samo da je njegova kćerka bila kod maćehe i da je ponovo nestala. Saslušao je ne prekinuvši me i, kad sam završio, nastavi šutjeti.

— Don Michele, je li vam dobro?

— Rekao sam vam, imam upalu pluća.

O čemu je razmišljao? Ja sam mislio o dokumentima koji mi neprestano izmiču i na njegovu očitu nezainteresiranost, na djevojku koja mi ih je oduzela. Imao sam vremena da se svega toga sjetim prije nego što je ponovo progovorio.

— Što vam je još rekla ta žena?

— Pa... sve, don Michele.

— Bolje tako. Sad i vi znate. Bolje, bolje. Nisam mogao sam izdržati sa svim tim gadarijama u sebi. Bolje. Bolje. Kao da mi je on sve povjerio.

— Sve se to događa, don Michele, nemojte to tako uzimati k srcu. Niste ništa krivi, uopće niste krivi. Nastojte što prije ozdraviti.

— Razmišljam o mnogo čemu — odgovori. — Među ostalim, i o onom govнару Casaliju. Jeste li čuli? — Činilo mi se da nastoji promijeniti predmet razgovora, potpuno sam ga shvaćao.

— Da, čuo sam. — Znao sam sad sve o svima osim o Giuliji koja me jedina zanimala. Kamo li se zavukla? Zapitah i njega upravo kad je Luisella provalila u sobu te tako nisam čuo odgovor.

— Nisam čuo, don Michele — rekoš gledajući Luisellu. Na sreću, nosila je tek nekoliko paketića. Baci se na postelju slomljena od umora.

— Rekao sam da nemam pojma. Ali kako ste već ondje, pokušajte. Još samo ovo. Mala je mogućnost da je nađete ondje, ali pokušajte. Ta je žena imala staru dadilju, Carlindu, koja živi u nekom selu u brdima. Čini mi se da se selo zove Santa Maria Maggiore.

— Čini vam se? Niste sigurni? — Opet ću lutati i tragati u prazno.

— Da, čini mi se da se upravo zove Santa Maria Maggiore. Važno je. Starica je čak nekoliko puta bila u našoj kući, a Giulia je boravila u nje na selu nekoliko puta pošto je maćeha otišla. — Govorio je s

naporom, ali je i on odlučio otkriti karte. — Ona je odgajala ono govno. Uglavnom, moguće je... da je ondje. Što vam je još rekla?

— Molim?

— Je li vam još o nečemu govorila ta žena? Što namjerava?

— A što bi mogla uraditi ta jadnica ... Spomenula je da će otići na policiju, ali to je rekla tek tako. Potpuno je slomljena.

— Ona bi me htjela još više osramotiti. A vama se sažalila, je li? Ali pustimo to. Pokušajte još otići u to selo. Jeste li razumjeli?

— Pokušat ću, ali možete li mi reći gdje je ta Sanfa Maria?

— Maggiore — doda on ponovo. — Ne znam točno. Ali nije teško naći. Negdje kod Domodossole. Giulia poznaje taj kraj, a starica bi joj mogla biti od koristi. Zna da želi... — zastane.

— Pobaciti? U brdima? Ne vjerujem.

— Samo vi ne vjerujte — odgovori prorok s upalom pluća. — Na svaki način nastojte je naći. Onaj Tonino otputovao je iz Napulja i traži vas i Giuliju. Izvucite je iz toga opasnog položaja. I ne zaboravite da su za mene obećanja obveze.

Kad sam spustio slušalicu, Luisella spremno zapita:

— Onda?

— Naš blizanac stiže u Milano.

— Dobro, tako ćemo mi natrag u Napulj. Ovo je ludi grad. Uostalom, čini mi se da si shvatio kako je ovo bio uzaludni izlet. Ništa nisi saznao od maćehe.

— U međuvremenu ćemo otići na još jedan izlet u planine.

— Po ovoj kiši?

Otvarala je zamotke da mi pokaže što je kupila, a ja ponovo pristupih telefonu. Zatražih broj Lugana.

— Gospodine Benetti, ovdje lovine iz Napulja. — Bio je to tip što se bavio uplatama i mijenjanjem novca. Imao je ured u tom lijepom gradu. Često sam s njim bio u vezi zbog tuđih poslova, a sad je posrijedi bio moj novac. Nije, međutim, ništa dobio.

— Niste dobili nalog za isplatu deset tisuća franaka u moju korist?

— Iz Napulja? Ne, ništa nisam dobio.

— Nije li Casali telefonirao? Nicola Casali. Poznajete ga, je li?

— Izvrsno, ali nisam s njim već dugo razgovarao. Deset tisuća, kažete. Prvi put čujem za to.

Pogledah Luisellu i učini mi se da zapažam ironiju u njezinim očima. Barem je tako gotovo s dvostrukom igrom, pomislih.

Spustih slušalicu i okrenuh se Luiselli.

— Ove ćemo govnašte kovčuge ostaviti u hotelu.

Bilo je to kao da tražim iglu u plastu sijena. Tek pošto sam krenuo sjetih se da ne znam ni staričina prezimena. Istina, nisam ni zapitao don Michelia kako se zove, a on mi ga, kakav je, ne bi ni rekao, sve da ga je i znao. A i do plasta trebalo je prevaliti više od sto kilometara. Sve to zbog te blažene Giulije.

Luisella je međutim sjedila uza me šuteći. Nije imala izbora. Ne poći sa mnom značilo je ostati u hotelu cijelo poslijepodne jer je vani pljuštala kiša.

Na mokrom asfaltu alfetta se ponašala dobro. Mogao sam bezbrižno voziti i sto deset kilometara na sat. Unajmio sam, naime, alfettu, jer sam navikao na taj automobil. Nije bilo lako pronaći alfettu, tvrdio je portir hotela, ali nakon dvostruke napojnice alfetta se ipak pronašla.

— Reci mi, molim te, je li ovo moguće? — usklikne odjednom Luisella.

— Što to?

— Pa ova kiša u ovo godišnje doba. Taj tvoj don Michele pravi je divljak. Kako te mogao poslati u zabačeno planinsko selo a ne dati ti ni adresu starice? A osim svega, i ta kiša.

— Pa nije on znao da će kišiti. Osim toga, rekao je da pokušam.

— Dakako, razumije se, posao je tako važan, isplati se otići i u planine i pokušati. Pustite na miru tu jadnicu — zaključi napokon svojom željeznom logikom.

— Po tvomu smo se mišljenju, znači, morali vratiti u Napulj neobavljena posla samo zbog tih nekoliko sati vožnje automobilom.

— Dva-tri sata, rekao je hotelski portir.

— Dobro, tri sata. Stići ćemo prije noći. Krenuli smo oko četiri.

— A dotle se on lijepo sunča.

— U postelji. Pošto mu je pod nogama eksplodirala bomba. A sve zbog te blesavice.

— Nema ona veze s bombom. Da je priznao Pina i da ga nije udaljio od majke, sve se ovo ne bi dogodilo. Ništa se ne bi bilo

dogodilo.

— Da, danas čak ne bi padala kiša. Je li on petnaest godina nešto krio od svoje žene, ili ona od njega?

— Ali, zar je trebalo to shvatiti tako tragično? — zaključi. — Napokon, dječak se rodio deset godina prije nego što je upoznala don Michelia. Meni je žao te jadnice.. I jamačno nije bio baš suviše pažljiv prema njoj.

— Lijepa moja, pusti da vozim u miru. Što ti o svemu tomu znaš? Jesi li bila prisutna? Slušala si sve što ti je onaj nabajao. Kuknjava odmah djeluje na tebe.

— Kuknjava? Pa ti doista ne držiš ni do čega. Zoveš kuknjavom očaj one jadnice koja ti se doslovno ispovjedila pod šokom one strašne novosti, i ne misleći da si prijatelj njezina morskog muža.

Nikomu stari Miletta nije bio simpatičan.

— I Giulia mi je rekla toliko toga. I to baš meni. Ali, ja je razumijem. Sasvim je ljudski izjadati se nekome.

— Vidiš, don Michelu možeš saopćiti bilo što, nikad ne izgubi glavu.

— Kakve to veze ima, znaš kakav je.

— Hoćeš reći, stari gad koji ni ne trepne kad mu saopće da je njegova žena mrtva.

— Da, upravo tako.

— A što je trebao uraditi? Trčati za kćerkom i moliti je za oprostjenje. Možda se i Pinu ispričati. I ja bih ga tako nazvao, ali moraš priznati da mu nije baš lako.

— Slušaj, neprestano mi govoriš o tim prokletim dokumentima, o Giuliji, Miletiju, Casaliju i blizancima, ali ništa ne govoriš o ubijenima. Tko ih je ubio? Rekao si mi da su Tinu ugušili, ali tko?

— O tomu se brine Assenza, meni je i ovoga dovoljno.

— Da, tebe se tiču poslovi, a njega zločini. Pa ipak te goni... — Skrenusmo s autoceste i nakon kratke vožnje ugledasmo jezero. Kiša je padala sve jače. Luisella je sjedila podvijenih nogu i prekrivenih ruku nastojeći se zagrijati. Šutjeli smo sve do Strese, a i dalje. Promet je bio prilično gust, vozili smo polako, a osobito kad je počeo uspon. Kad smo stigli u Val Vigezzo, kiša je prestala, ali ni jedan od nas nije bio sposoban da se divi okolišu pred nama. Kad

smo napokon izišli na ravnu cestu malo prije sela Santa Maria, odahnuli smo s olakšanjem.

Mjestance se nalazilo u zelenoj dolini uz željezničku prugu. Plast sijena u kojemu sam morao tražiti iglu Carlindu nije bio baš velik.

Svi su se međusobno poznavali. Dovoljno je bilo obratiti se starcu koji je oslonjen o svoj štap promatrao zalazak sunca. Doznali smo i ulicu i broj staričine kuće. Ostavim automobil ispred sela jer su uličice bile uske i produžih pješke. Luisella je radije ostala u vozilu:

— U toplom — kako reče. Doista, ne bi se reklo da je lipanj.

Dođoh do označenog broja. Vrtna vrata bila su zatvorena. Susjeda mi reče da je Carlinda na paši s blagom u planini i pokaza prema nebu. Pogledah i vidjeh uokolo visoka brda, a već mi se činilo da sam se popeo do neba.

Kad sam se ponovo našao na ulici, osvrnuh se i učini mi se da među kamenitim vrhovima vidim zelenu dolinu i na njoj ovce poput bijelih mrlja na zelenoj površini.

— Ah, ne. Nećemo se još penjati, i to u ovo vrijeme. Malo dalje vidjela sam hotel, pođimo onamo i pričekajmo.

— Ali, to je samo nekoliko trenutaka uspinjačom. Susjeda mi je sve objasnila.

— Pričekajmo da ona siđe. Uskoro će biti mrak i zacijelo će se starica vratiti kući.

Hotel je bio prilično velik i udoban. Primiše nas ljubazno, odlučismo večerati. Nije to bio baš uobičajen sat za večeru, ali iskoristili smo vrijeme dok smo čekali staricu.

Prije nego što smo ušli u blagovaonicu, rekoh Luiselli:

— Idem vidjeti je li se vratila. Nije se bunila.

— Čekam te ovdje, a u međuvremenu ću nešto pojesti.

Oдох i nađoh se pred zatvorenim vrtnim vratašcima. Sjena planine nadvila se nad selo i bio je gotovo mrak. Pokucah na vrata susjede.

— Jeste li vidjeli je li se vratila gospođa Cartinda?

— Ne, nisam je vidjela. Zacijelo je ostala gore — odgovori i iziđe na ulicu da zatvori kapke na kući.

— Ostane li često gore?

— Da, ako je kasno. Znete, nikad ne silazi uspinjačom, u njezinim je godinama opasno silaziti po mraku. Ima malu kućicu gore na Piani i ostane ondje preko noći. Znete; već je stara.

Pomislih da bi baš zbog toga mogla lijepo ostati kod kuće. Ali ne rekoh susjedi ništa. Zapitah je mogu li negdje u blizini kupiti cigarete.

— Da, na trgu, idite ravno a zatim lijevo.

U osam navečer selo je već bilo sasvim pusto. Mali je trg jedini bio osvjetljen. Lako sam našao prodavonicu cigareta. Ali, tek što sam kupio cigarete i izišao na ulicu, vratih se u trgovinu prilično uzbuđen.

— Molim vas, onaj automobil vani s napuljskom registracijom, je li već dugo ondje?

— Molim?

Doživio sam pravi šok kad sam ugledao automobil. Nisam znao broj Giulijina automobila, ali bio je to mini s najpuljskom pločicom. Mogao je biti samo njezin. Ponovih pitanje polaganije i on me shvati.

— Nisam ništa zapazio, ali mi je žena danas poslije podne nešto govorila o pridošlicama i spomenula da ovog ljeta dolaze čak iz Napulja. Žene sad nema. U trgovini je samo ujutro, ali ako navratite za sat vremena, moći ćete razgovarati s njom, obično dođe po mene kad se zatvara trgovina

Bio je star ali vrlo ljubazan. Zahvalih mu i vratih se u mračnu uličicu. Ponovo priđoh Carlindinoj kući i pokucah na vrata. Tišina. Tiha je bila i susjedna kuća. Svi su već bili u postelji. Ponovo pokucah. Napokon se predah i vratih u hotel.

Nađoh Luisellu u praznom predvorju kako lista neku reviju. Već je večerala. Saopćih joj svoje otkriće na trgu.

— A ako automobil nije Giulijin? Ne može li biti posrijedi neka slučajna podudarnost?

— Pa ona vozi mini i pobjegla je iz Milana. Kad vidim mini s napuljskom tablicom među ovim brdima zašto bih morao misliti da je posrijedi slučajnost?

— Što reći na to? Vjerojatno je otišla starici u brda i ostala s njom u kućici. Sve je sad moguće.

— Napustila je maćehinu kuću vrlo rano, znači da je stigla ovamo oko podneva. U svakom slučaju, prije nego što je prodavačica cigareta otišla iz trgovine.

— Ako je vozilo ovdje a nje nema u kući, onda je otišla starici.

— A što ako nije otišla nego šeta selom?

Već sam požalio što nisam bio uporniji. Morao sam ostati pred vratima i čekati.

— Da, vjerojatno je otišla u igračnicu — reče podrugljivo. Gotovo sam mrzio Luisellu.

— Hajdemo. Dođi i ti. Pazit ćeš na automobil dok ja budem kucao na vrata.

Rado mi se pridružila. Možda ju je počela zabavljati ova igra. Otišla je samo na trenutak u sobu uzeti pulover. Ja sam ostao u laganom sivom odijelu jer nisam ni ponio drugo. Ipak sam u drugim stvarima bio obazriviji. Zamolih vratara da mi nabavi džepnu svjetiljku koju u ovom kraju mnogo upotrebljavaju.

I tako, uz slabo svjetlo svjetiljke, kroz mrak i tišinu stigismo na mali jako osvijetljeni trg. Mini je još stajao ondje.

— Je li to njezin automobil ili ne? Prepoznaješ li ga?

— Ne znam. Mislim da jest.

— Kako ne znaš, pa vozila si se u tom vozilu od Napulja do Formije, ponovo si ga vidjela pred kućom tvoje majke, možeš mi barem reći je li iste boje ili nije.

— Ne ljuti se, ali zaista ne znam — odgovori. Bjesnio sam. Bilo je to tipično za nju, ne obazirati se na pojedinosti. — Nisam ih razgledavala kao što ti činiš sa svojom alfettom.

— Postala si i duhovita.

Ali više nisam sumnjao. Kotači automobila bili su blatnjavi i prljavi. To je vozilo dugo putovalo po kišnom vremenu.

— Dao bih ruku u vatru da je to njezin mini.

— Pa ti si stručnjak za vozila.

— Muči me samo jedno. Nije mogla stići ovamo prije jedanaest, tad je starica već bila gore na Piani, jer odlazi onamo u zoru. Je li Giulia znala gdje je treba potražiti?

— Ali, oprost, nisi li i ti htio otići gore?

— Da, namjeravao sam otići starici u susret do Piane, ali ne i do pašnjaka. Ona je otišla sve do tamo, ali zašto bi ostala ondje. Ne, mislim da se vratila i da je u mjestu. Znam to gotovo sigurno, osjećam.

— Kad ti kažeš. Napokon, pogodio si i kad si došao ovamo gore.

— Govorila je bez ironije.

— I mene čudi što bi radila u planini. Možda te vidjela kroz prozor pa se zatvorila u kuću i ne želi otvoriti. Jesi li pitao susjedu je li vidjela kako netko dolazi u kuću.

— Nije vidjela nikoga jer je i sama bila odsutna cijeli dan. Vratit ću se onamo, a ti pogledaj je li došla prodavačica duhana. Pripazi na automobil.

Rekavši to, krenuh s osvijetljena trga u mračni tunel uličice.

S pomoću svjetiljke pronađoh kuću i ponovo pokucah, ovaj put odlučno. Lupao sam šakama dugo i uporno. Udarci su odjekivali u kući. Lupao sam tako dugo da me već pekla ruka. Moja odlučnost izazvala je čudo. Začuh napokon korake u predsoblju: netko se oprezno približavao vratima. Koraci se zaustaviše pred vratima, nekoliko centimetara daleko od mene, a ja ponovo počeh lupati.

— Tonino? — zapita promukao i dubok glas koji mi se učini poznat. Uostalom, naglasak je bio neosporno napoletanski.

— Otvori — odgovorih tiho ne oklijevajući ni trenutka. I on otvori. Ili bolje, odškrine vrata a ja, ne oklijevajući, utisnuh nogu i koljeno i gurnuh ramenima vrata koja se širom otvoriše. Istodobno upalih svjetiljku, uperivši je čovjeku u lice. On je stajao nepomičan. Bio je iznenađen kao da sam provalio u vlastitu kuću u kojoj se on slučajno zatekao. U svjetlu svjetiljke ugledah zločestog diva iz priča koje sam čitao kao dijete. Bio je ružan kao vrag, sa dva centimetra visokim čelom, izbuljenih očiju kao u nilskog konja. Glava mu je sezala gotovo do stropa.

Ne pomaknuvši se pruži ruku poput grede. Zatim pruži polagano i drugu. Osjetih da me obuhvatio oko bokova i podigao polagano s poda kao da izvodi neki ples, a ja sam balerina koju prati. Putovao sam dugo po zraku i napokon se nađoh u visini lica ovoga čudnog proizvoda majke prirode.

Nisam ispuštao svjetiljku, usta su mu bila otvorena a iz njih je dopiralo pećinsko mumljanje i strašan zadržavanje pokvarenih zubi.

Zatim me iznenada ispusti i ja se dočekah na stopala. Udarac me potrese probudivši sve uspavale bolove od batina prije dva dana a istodobno mi počne zujati u uhu. Ispustih svjetiljku koja pade na zemlju i osta upaljena, ondje osvijetljujući par cipela najvećih koje sam vidio u životu.

Zatim osjetih strašan udarac po licu od koga se gotovo onesvijestili.

Začuh kako otvara vrata. Nosio me pod rukom kao dječaka kojeg je on veliki policajac, zatekao u krađi. Prođe malenim predvorjem,

zatvori vrata za sobom, pronese me mračnom sobom i unese u prostoriju u kojoj je gorjelo svjetlo.

Ondje je bila Giulia u hlačama i majici. Sjedila je na stolcu usred sobe, vezanih ruku i nogu. Kad je čula da ulazimo, okrenu se i u očima joj zablista tračak nade.

— Šuti, da nisu izustila ni riječ — promrmlja čudovište iza mojih leđa. — Kao što vidiš, donio sam ti tvog Sašu ali ne smiješ govoriti. Susjedi nas ne smiju čuti. Sjećaš li se?

Gledali smo se u tišini. Zgrčena i puna mržnje, bila je još ljepša nego prošli put. Ali trajalo je to samo trenutak. Odjednom joj oči ponovo zablistaše i ona otvori usta. Ali nisam čuo što je rekla jer me udarac ovaj put sruši i ja izgubih svijest.

Osvijestio sam se s neopisivom glavoboljom. Nije više bilo u sobi onoga koji me tako udesio. Bila je ovdje samo Giulia. Glava joj je visjela na grudima, usta su joj bila otvorena. Spavala je. Nisam znao koliko je vremena prošlo, ali sam kroz zatvorene kapke čuo cvrkut ptica. Vjerojatno je svitalo.

Glavobolji se pridružila i bol u zglobovima. Ruke i noge bile su mi vezane žicom koja me rezala pri svakoj kretnji. Ležao sam na boku. Ruke su mi bile vezane iza leđa. Bio sam bez jedne cipele. Vjerojatno je ispala kad me čudovište podiglo s poda.

Bio je to čovjek koji mi se javio kad sam pozivao Casalija telefonom. Casali je, saznajući da su dokumenti u Giulije, uputio čudovište za njom. Imao je vremena da stigne u Milano a zatim i ovamo. Kako li je samo pronašao djevojku?

Nisam više mogao izdržati u ovom položaju. Pokušah sjesti, savivši koljena. Treći mi put uspije uspraviti se. Ogledah se oko sebe. Nalazio sam se u jedaćoj sobi. Stol je bio odmaknut prema prozoru. Dva bifea dopunjavala su namještaj sobe. Na jednomu je stajala brončana figura a na drugomu, uz različite sitnice, fotografija Pina Gargiula, koja mi se smijala iz tamnog okvira. Bio je to Pino mlad i golobrad, i ja sam ga lako prepoznao. Stolac na kojemu je sjedila Giulia nalazio se točno usred sobe na mjestu gdje je inače stajao stol, a iznad glave visjela joj je upaljena svjetiljka. Kosa joj je blistala pod svjetlom. Moje ju stenjanje probudi, trgne se i podigne glavu. Ugleda me kako sjedim na zemlji i reče:

— Što se dogodilo?

— Ja bih to vas morao pitati. Jeste li vidjeli čime me udario. Pravi užas.

— Šakom. Ali, htjedoh reći, kako ste dospjeli ovamo?

— I to bih ja vas morao pitati. — Šaptali smo. — Otkad ste ovdje i na ovaj način?

— Od jučer poslije podne. I ne mogu više.

— Odakle je iskrsnulo ovo čudovište?

— Ne znam. Odjednom se stvorio kraj mene kad sam otvarala vrata kuće. Odvukao me unutra, bacio na stolac govoreći da će me ubiti budem li vikala. Navikla sam već na strah ali to je ipak bilo

suviše. Počeo je zatim nešto tražiti bacajući i prevrćući stvari. Napokon je našao neku špagu te mi zavezao noge i ruke.

— Niste pokušali pobjeći ili vikati?

— A što sam mogla. Pošto je prošlo prvo zaprepaštenje, ostao je strah. To je luđak ili, bolje, imbecil. Zar ga niste vidjeli? Čak mi je gurnuo i krpu u usta, a poslije ju je izvadio. Ništa nije govorio, samo je mumljao, a to je bilo još strašnije. Rekao je da čeka prijatelja, ali je to više govorio samomu sebi. I doista se činilo da očekuje nekoga. Hodao je po kući kao zvijer u kavezu. Jučer navečer netko je kucao više puta, a on je stajao iza vrata i pomno osluškivao. Čuli su se i neki glasovi pred vratima a zatim ništa. Nešto poslije netko je snažno počeo lupati na vrata i on je rekao: »Ovo je napokon on.« Nakon toga vratio se u sobu s vama.

Znači, bio je predviđen dolazak i one druge životinje koja je, međutim, nešto kasnila. Zapitah je zatim:

— Rekli ste da ste upravo otvarali vrata kad se on stvorio kraj vas. Odakle vam ključ?

— Došla sam oko podne i odmah otišla gore, Carlindi. Dala mi je ključ da je pričekam u kući. Ona će doći jutros, jer nedjelja je, i već drhtim pri pomisli na to što će se dogoditi kad dođe. Tako je stara.

— Pokušat ćemo se snaći prije nego što dođe — rekoh sa sigurnošću koju uopće nisam osjećao. — Zašto ste ponovo pobjegli, Giulia? Zašto ste pobjegli od maćehe ostavivši je u onom stanju?

— Da, znam, to je zacijelo bio udarac za nju i doista mi je žao, ali u tom trenutku bilo je to jače od mene. Rekla mi je nešto što me gotovo presjeko. Iznenada mi se i ona učinila odgovornom za sve što mi se dogodilo. Ona je Pinova majka, shvaćate?

Shvaćao sam jer sam već znao. Luiselli i Assenzi bilo bi potrebno detaljnije objašnjenje. Što ne bih dao da ga sad mogu imati uza se, njega i njegovu ekipu. Dao bih pet, a možda i deset tisuća franaka. To me ponovo podsjeti na dokumente:

— A dokumenti? Gdje su dokumenti? Je li tražio od vas dokumente?

— Nije tražio dokumente, samo je brundao. Nisam vam stigla reći one večeri u Formiji, a možda nisam ni htjela, ne sjećam se. Činili ste mi se tako proturječni, zainteresirani i ne, ne znam vam to objasniti. Uglavnom nisam vam rekla jednu pojedinost.

— A to je? Nemojte me mučiti.

— Dokumenti više nisu kod mene.

Kao da me netko ponovo mlatnuo po glavi. Ovaj put u prednji dio lubanje. Ipak, ne mogu se sjetiti fizičkog osjećaja u tom trenutku, sjećam se da sam odmah pomislio na Assenzu i njegove dvoznačne osmijehe. Dogodilo se upravo ono čemu smo željeli izbjeći, i to odmah u početku. Dokumenti su u njegovim rukama.

— Stavili ste ih u kovčeg? — upitah s naporom.

— Da. Kad sam se vratila u Faito, gurnula sam ih u kovčeg kako ne bih trebala vući i mapu. Ali začuvši korake, kao što znate, pobjegla sam.

— Bio sam to ja — rekoh joj ovaj put. — Koraci koje ste čuli bili su moji. Došao sam gore radi vas i radi dokumenata. Pobjegli ste mi, ali sam dokumente imao pred sobom. Možda bih ih bio i našao da sam imao više vremena, ali i mene je prekinuo nagli dolazak policije koju sam pozvao malo prije toga.

— A i sad ste došli u ove planine tražiti dokumente? Niste znači moj... spasilac? — Doda ironično.

— Ne, ovaj sam put tražio vas. Shvatio sam da se dokumenata neću tako lako dokopati.

Što se to događalo sa mnom? Opraštao sam se od svojih milijuna? Jesu li to na mene djelovale ove modre oči? Ne znam. Uglavnom, shvatio sam da se dokumenata dokopao bilo tko, Tonino, Casali, cijeli Napulj, ne bi posao tako konačno propao kao sad, kad se dokumenata dokopao Assenza. To je bio kraj snova, ako ne i robija. Uglavnom, zbogom milijuni!

Gledala me začuđena. Osjetih potrebu da joj kažem:

— Da, došao sam ovamo samo radi vas. Ali, kamo je nestao onaj demon?

— Spava ondje u drugoj sobi. Sve je do maloprije hrkao. Niste čuli?

— Ne, bio sam u raju, čuo sam samo cvrkut ptica. — Oslušnuo sam, ali ništa se nije čulo. Vladala je tišina. Onda ona doda šapćući:

— Spava, životinja, ali bolje je da govorimo tiše.

Nisam više imao što reći. Razmišljao sam o Luiselli koja je ostala vani: možda ipak nešto poduzme. Nestao sam joj ispred nosa. Zatim

mi pogled ponovo pade na Pinovu fotografiju, poželih mu sve paklene muke, a onda pogledah Giuliju. Shvatila je.

— Da vidjela sam je još jučer. Neprestano je promatram. Reći ću vam nešto.

Povjeravali smo se jedno drugomu sjedeći na zemlji vezani, nedaleko od čudovišta koje je spavalo u drugoj sobi.

— Ništa više ne osjećam prema njemu.

On je bio za sve kriv, a ona prema njemu ne osjeća ništa.

— Čak ni mržnju? — izgovorih glasno.

— Upravo sam na to i mislila kad sam rekla ništa. Ne mrzim ga više. Sad znam da se htio osvetiti mojem ocu. Imali ste pravo kad ste rekli da je shvatio da će to najbolje uraditi preko kćerke i žene. Kriva sam što to odmah nisam shvatila. Kad se sad sjetim nekih njegovih riječi..

— Pustite sad to. Nemojte se ničega sjećati. Bolje bi bilo da više ne brbljamo nego da nešto smislimo dok se ona životinja ne probudi.

— Ali, što možemo uraditi?

Pokušah se dovući do nje jer je imala malo slobodnije ruke, kako bi možda uspjela osloboditi moje.

— Pokušajmo — prošapta..

Pokušali smo, točnije, pokušao sam vukući se po zemlji kao zmija. Svakom kretnjom žica mi se dublje zasijecala u meso, ali sam se napokon dovukao do stolca. Sad sam morao uraditi nešto još teže, podići se na noge. Uspio sam oslonivši glavu o njene noge i napregnuvši sve trbušno mišićje da se toliko podignem kako bih joj sjeo u krilo. Najradije bih bio ostao tako i isplakao se zbog svega što se događalo oko nas i u nama.

Odjednom začusmo šum iz susjedne prostorije i stadosmo kao skamenjeni. Čudovište je pomaklo stol ili stolac, a onda smo shvatili da se samo okrenuo u snu, jer se malo zatim čulo ujednačeno hrkanje.

Zavlada tišina a zatim se začu cvrkut ptica i ja nastavih s naporima da se uspravim. Oči nam se sretoše.

— Pokušat ću se uspraviti — sad prošaptah.

— Pokušaj. — Odjednom mi je govorila ti.

Uspio sam, ali samo na trenutak, a onda ponovo zateturah i nađoh joj se u krilu. Opet sam pokušao i, uspio. Sitnim skokovima došao

sam iza stolca na kojemu je sjedila. Čučnuo sam kako bi nam ruke bile na istoj visini. Ona je prstima tražila po zglobovima žicu, a zatim ju je počela odvijati. Bolovi u nogama i rukama bili su nesnosni, osobito zato što sam morao čučati. Napokon je uspjela odviti žicu. Ruke su mi bile slobodne.

Kad sam oslobodio i noge, morao sam pričekati da mi krv ponovo počne normalno kolati utrnulim udovima, a zatim odvezah i nju. U tom trenutku čudovište se probudi.

Čak su i ptice zašutjele kad se pomakao jer je to urodilo popriličnom bukrom. Stajali smo poput kipova. Ja uza stolicu, a Giulia sjedeći. Shvatili smo da odlazi u smjeru suprotnom od vrata naše sobe. Vjerojatno se sjetio i susjeda jer se sad kretao s više opreza i nije rušio predmete. Izišao je iz sobe.

— Vjerojatno je otišao u zahod — prošapta Giulia. Jurnuh prema prozoru i otvorih stakla i kapke. Prozor je gledao na mali vrt. Okrenuh se. Giulija je ustala sa stolca i trljala utrnule ruke i noge. Zatim smo ponovo čuli korake u predsoblju. Ona potrči prema meni i zgrabi me za ruku, cvileći kao preplašen psić. Osvrnuh se oko sebe. Jedino što mi je moglo poslužiti kao oružje bio je brončani ukras u obliku rimske dvokolice, što se nalazio na bifeu.

Div je ušao u susjednu sobu a Giulia počne urlati što je mogla glasnije.

Nahrupio je u sobu poput bivola. Jurnuh prema brončanom ukrasu i udarih glavom o njegova prsa. Kao da sam udario u zid. Odjednom se počeh sav tresti. Zgrabio me i drmao kao lutku od krpa. Sve me snažnije stezao oko vrata i pomalo sam gubio svijest.

Željezni me prsti potom naglo ispustiše i ja se, otkotrljah na zemlju. Onda me opet podigne sa zemlje, uhvativši me za rame i butinu kao neki teret što ga namjerava izbaciti. Izgubih svijest od udarca u ključnu kost.

Osvijestih se na zemlji pod divom koji je težak poput planine, ležao na meni.

Giulia je urlala za sve vrijeme naše nejednake borbe. Urlik je na kraju prešao u krik koji je naglo zamuknuo kad sam izgubio svijest.

— lovine, lovine — šaptala je.

Pomogla mi je da se izvučem ispod diva i da se dovučem, teturajući, do stolca. Bio sam sasvim ošamućen. Pogledah je i učini mi se kao da je najednom živnula: neprestano se kretala, čas bi čučnula a zatim se opet uspravila uza stolac, poput majke koja je upravo izbavila dijete iz smrtne opasnosti. U ruci je još držala brončani ukras. Nepobitno ga je upotrijebila da smiri onu planinu što se nalazila između nas i vrata.

— Je li mrtav? — zapita me. — Pogledaj, molim te, ja se ne usuđujem. — Bila mu je okrenuta leđima.

Pogledao sam, ali nisam zapazio ništa, osim malu krvavu mrlju na potiljku. Ležao je licem na zemlji, a ruke su mu bile skupljene ispod tijela kao da se u posljednjem trenutku pokušao zaštititi pri padu. Nije davao znakove života. Je li moguće da je nježna Giulia mogla oboriti ovu grdosiju?

— Ne znam, ne mogu razabrati je li živ — odgovorih joj. — Morao bih mu se više približiti, ali nemam snage.

Pogledala me kao da ne shvaća a onda usklikne:

— Oh, ubila sam ga.

— Ne! — povikao sam, a ona naglo zašuti uplašena. — Nisi ga ubila, a i da jesi nije... tvoja krivnja. Bio bi nas oboje masakrirao.

Pa ipak ga je ubila. Ustao sam i oprezno mu se približio, kao uspavanoj zvijeri. Prignuh se i vidjeh da mu rana na potiljku krvari. Nije disao. Uspravih se i pogledah je. Briznula je u plač i poletjela mi u naručaj. Ponovio se maloprijašnji prizor, samo su uloge bile izmijenjene. Sad sam ja nju otpratio do stolca, pridržavajući je. Ali brzo je ustala. Mislim da se osjećala sigurnija u mojem zagrljaju jer se ponovo našla ondje. Čvrsto je stisnuh, ali tad zastenjah od bola. Učini mi se da su mi slomljene sve kosti.

Nesreća nikad ne dolazi sama.

Netko je snažno lupao na vrata.

Nije bilo sumnje u to tko bi to mogao biti. Nisam skrivao svoj užas pred Giuliom. Samo sam na trenutak pomislio da bi to možda mogla biti Luisella. Shvatih odjednom kako je blizanac sposoban da provali ne samo vrata nego i zidove kuće ako treba. Zgrabih Giuliju i jurnuh prema prozoru. Giulia se okrenu promatrajući diva na podu. Jecala je i stenjala te se nije mogla popeti na prozor.

Nasuprot nama bio je zid susjedne kuće, ali bez prozora, lijevo se nalazio zid ne suviše visok, a desno vrt, a iznad nas nebo. Cijelu je noć kišilo i zemlja je bila mokra.

Ugledah uske ljestve položene ispod prozora.

— Postoje li unutrašnje stube što vode na krov?

Ona odmahnu. Nakon toga sve se odigralo munjevitom brzinom. Nisam baš bio oduševljen mislju što ću biti ponovo opsjedan, ali ću barem biti na otvorenom i pred očima čitavog sela, a možda će i Luisella nekoga obavijestiti na vrijeme. Malo zatim nađosmo se oboje na krovu. Crepovi su bili mokri i hladni, drhtali smo od zime.

S mukom povukoh ljestve na krov i pomogoh Giuliji da se popne na najviši vrh krova. Cijelo je mjestance, unatoč Giulijinim kricima, još spavalo nedjeljnim snom, ne znajući za naše muke. Za njih nisu marile ni ptice koje su nastavile svoj jutarnji cvrkut.

Blizanac se vjerojatno umorio od kucanja, ali znao sam da taj lešinar neće otići tek tako. Giulia se u laganoj pamučnoj majici tresla od zime. Skinuh kaput i ogrnuh je te malo zatim počeh i sam drhtati. Uzeh joj zatim ruku i položih je na ljestve.

— Čvrsto ih drži. Ako kliznu s krova, i on će se naći s nama ovdje gore. Jesi li shvatila tko je dolje? — Kimnula je umjesto odgovora. — Njega je očekivalo čudovište.

Puzao sam po mokrom krovu kako bih vidio što se događa na ulici ispred kuće. Nije se događalo baš ništa. Blizanac je čekao. Udaljio se malo od ulaznih vrata tako da sam mu, nagnuvši se, mogao vidjeti samo cipele i dio nogu, što je, uostalom, bilo već uobičajeno. Ali, cipele nisu bile dvobojne, niti je odijelo bilo sivo— bio je u crnini. Zatim nesta nogu i začuh kako ponovo lupa na vratima. Bio sam nekoliko metara iznad njegove glave i začuh kako govori:

— K vragu, k vragu!

S vrha krova vidio sam cijelu uličicu. Upravo u tom trenutku ugledah kako ulicom dolaze dvije prilike. Srce mi je snažno lupalo. Bila je to Luisella u pratnji policajca. Ali tad se dogodi nešto što se nije smjelo dogoditi.

Giulia iza mojih leđa krikne. Okrenuh se točno na vrijeme da se maknem malo u stranu. Ljestve su klizile niz krov, prošle nekoliko centimetara ispred moga nosa i pale na ulicu uz tresak koji je vjerojatno probudio čitavo mjesto. Blizanac se trgne, digne glavu i

pogleda gore. Pogledi nam se sretoše. Ne znam što je bilo u mojem pogledu, u njegovim očima sijevale su munje lude mržnje.

Ostah nepomičan ležeći na ledenim crepovima. Bio je u crnini. Vjerojatno je na brzinu pokopao brata, kako bi mogao što prije stići ovamo i pridružiti se čudovištu.

Pogleda još jednom gore, a zatim jurne prema ljestvama. Okrenuh se prema Giuliji. Sjedila je na vrhu krova pridržavajući se jednom rukom, a drugu je prinijela ustima, promatrajući me razrogačenih očiju.

— Izmakle su mi se. Bile su suviše teške, nisam ih mogla zadržati.

U tom trenutku ugleda me i Luisella i počeo dozivati. Policajac je vikao:

— Stoj! Stoj — potrčavši.

Bilo je to upućeno blizancu koji je podigao ljestve, prisionio ih na oluk i počeo se penjati. Nije se uopće obazirao na povike policajca nego se nastavio penjati.

Puzeći, dovukoh se do ruba krova, zgrabih krajeve ljestava nastojeći ih odgurnuti s krova. Bile su suviše nagnute i teške jer se blizanac popeo već do polovice. Tad skupih snagu, zgrabih jedan kraj ljestava i gurnuh ih niz oluk. Ljestve se zaljulaše i kliznuše, povukavši Tonina i policajca koji se također počeo penjati.

Ali, Laurije su bili prave pantere. Tonino je skočio s ljestava u pravom trenutku i spretno se dočekaao na noge. Navali zatim na policajca koji je bio stariji i sporiji. Luisella je vičući skočila poput gazele na blizančeva leđa i počela ga udarati svojim malim šakama, ali se blizanac nije na nju uopće obazirao, nego je nastavio daviti policajca koji je klečao na zemlji, pokušavajući se jednom rukom osloboditi snažnog stiska, a drugom izvući pištolj.

Nemoćno sam promatrao prizor: Luisella mi dovikne da uradim nešto. Zgrabio sam crijep, iščupao ga i bacio. Pao je malo dalje od njih i razbio se u tisuću komada. Luisella je u međuvremenu jurnula do vrata susjedne kuće. Iz kuće iziđe snažan visok čovjek u vunenoj potkošulji. Jurne prema onoj dvojici, ali naglo se zaustavi. Ne znam otkad ni kako, ali Tonino je u ruci držao nož.

Drugi crijep izvukoh lakše; pogodih Tonina u leđa. Ruka što je držala nož zadrhta i nož se zarije policajcu u ruku. Pištolj koji je uspio izvući ispade mu iz ruke a blizanac ga odgurne nogom. Pištolj

se otkotrlja točno pred noge čovjeku koji je još oklijevao. Luisella mu nešto dovikne, on se sagnu podigne pištolj i osta neodlučno stajati s pištoljem u ruci

Istodobno pantera odskoči i izvuče nož iz policajčeve ruke. Treći crijep pogodi ga također u leđa. Policajac osta klečeći, ruka mu je krvarila. Tonino pogleda na krov. U posljednjem trenutku izbjegoh nožu koji udari u crijep iza mojih leđa i odskoči u oluk. Nemoćan, blizanac se da u bijeg.

Jurnu ulicom i naglo nestade iza ugla prije nego se čovjek s pištoljem uopće mogao snaći.

Milettiju sam telefonirao iz hotela. Nije više stenjao.

— Probudili ste me, lovine.

Bila su dva sata poslije podne. I Luisella je spavala. Čim smo ušli u sobu bacila se na postelju.

— Nadam se da imate važne vijesti kad me zovete u ovo doba. Jeste li našli Giuliju.

Ispričah mu gdje i kako sam je našao, što se dogodilo u kući i izvan nje. Zaboravio sam mu reći samo to da sam izgubio ali i ponovo našao jednu cipelu. Prvo što je zapitao nakon iscrpnog izvještaja bilo je:

— A gdje je sad taj Tonino?

— Ne zna se. Možda je pobjegao u Švicarsku koja je ovdje iza ugla, ili se vratio u Napulj. Putuje u iznajmljenom automobilu, pa ga je teško zaustaviti na cesti.

— A drugi? Pappalardo? — Poznavao je, znači, i onu drugu zvijer.

— Još ga nisu odnijeli, možda čekaju buldožer. Kako rekoste da se zove? Kako su saznali za staricu i kako su došli do njezine adrese?

— lovine, probudite se, Marulla ste zaboravili. Ta je žaba prvih godina slala moj novac na tu adresu. Casali je odmah uputio Pappalarda onamo.

— Ali, Giullia je mogla i ne otići onamo. Bilo je to slučaj. Da je ostala kod maćehe ...

Bila bi ionako otišla. Gdje bi se mogla bolje sakriti? Znači, nije bilo prilike u kojoj se nije pojavljivao i grbavac. Rekoh mu to i zapitah ga zašto.

— Taj me mrzi iz dna duše, kao što sam vam već rekao. Osim toga, vezanost za tu ženu potpuno ga je okrenula protiv mene. Tako se oslonio na Casalija i dojavljivao mu sve što bi mi moglo škoditi. Ali ne mogu toliko govoriti. Pluća me bole, moram se čuvati. Recite mi, gdje je sad Giulia?

— Na policiji. Zadržali su je. Čekamo da stigne komesar, ali pustit će je.

— Kako, dopustili ste da je zadrže? Zašto niste vi preuzeli odgovornost?

Nije bio samo iznenađen nego i razočaran.

— Pokušao sam...

— Kako je to moguće? Djevojka, pa da ubije čovjeka! Izjavila je, naime, da sam ja bio vezan u drugoj sobi i da me ona oslobodila pošto je udarila i ubila čuvara. A ja sam šutio. Čak sam primio zahvalu policajca koji je dotrčao s Luisellom što sam ga spasio noža, pogodivši crijepom Tonina. I pohvalu što sam se budalasto uspenrao na krov, što je samo izazvalo blizanca koji se možda uopće ne bi ni ustremio na policajca kad ga je ovaj pokušao zaustaviti, nego bi jednostavno pobjegao.

— Don Michele, nije bilo moguće...

— Kako nije bilo moguće? Znači, ja vam plaćam da mi otpremite kćerku na robiju?

— Ne shvaćam, don Michele, po vašemu mišljenju morao bih otići ja, i to za nešto što nisam uradio?

— Razumljivo. — Bio je ljutit i ogorčen. — Nisam od vas očekivao tako nešto. Ali, dobro, dobro. Obavijestit ću odmah odvjetnika.

— Vaša kćerka prva je rekla istinu i nisam mogao poreći njezinu izjavu. Bilo bi to gore i za nju.

Nije mi odgovorio, razmišljao je.

— Svakako, riječ je o nužnoj obrani. Ne mogu joj ništa. Da je barem Lentizzi pri ruci, bio bi sad od koristi.

— A što bi Lentizzi mogao u ovom slučaju? Gdje je Lentizzi?

— Sve mi ide naopako. Smijenili su ga. — To je najnovija vijest. Pretvorio je bolničku sobu u obavještajni ured. — Svi su me ostavili na cjedilu.

A kada tek sazna da su dokumenti kod Assenze. Nije bio trenutak da mu to kažem. Odlučih odgoditi tu vijest.

— Sve mi ide naopako — ponovo će starac. — No, svakako joj budite sad pri ruci. Uradite barem jednom nešto što je i vama u interesu.

Ostavih Luisellu u hotelu i pođoh u policijsku stanicu. Policajčeva rana nije bila teška. Nađoh ga ondje s povezanom rukom. Bila je ondje i Giulia. Sjedila je na klupi nasuprot komesaru. Stara Carlinda sjedila je uz nju, držeći je za ruku.

Bila je stara, ali joj je lice bilo svježije nego u Elene Miletta. Obrazi su joj bili rumeni, kosa bijela, skupljena na zatiljku. Samo su ruke odavale pravu starost. Bile su neobično velike, smežurane, posute smeđim točkama. Bile su to ruke stvorene da prigrlje neko dijete, da mu pruže utočište i utjehu, kao što je sad tješila ovu djevojčicu.

— Gospodine lovine — reče komesar — tužilac će biti ovdje za nekoliko trenutaka. Kada date iskaz, možete otići.

Izjavio sam i potpisao samo dio istine: pošao sam po Giuliju na zamolbu njezina oca i našao se u gužvi. Giulia i Luisella potvrdile su moju izjavu.

— A gospođica Miletta?

— Odlučit će tužilac.

Giulia nije ništa govorila. Buljila je u prazno, a lice joj je bilo tužno i rezignirano. Carlinda joj je preko leđa prebacila neki stari pulover te nije više drhtala od zime. Pitao sam se zašto me htjela potpuno isključiti iz ubojstva.

— Giulia — približih se. Ona me pogleda, ali joj oči ostadoše ozbiljne. — Nisam ništa rekao da ne bih još više otežao već ionako složenu situaciju, ali...

Ona me preplašenim pogledom upozori na komesara. Pogledah i ja komesara i zamolih ga:

— Bih li mogao na trenutak porazgovarati nasamu s gospođicom Miletta?

Nakašlja se prije nego što odgovori:

— Ne znam... Idem po cigarete.

Kad ostadosmo sami, shvatih da Carlinda nije stranac: ruka što joj je počivala u krilu mogla je i meni biti zaštita. Nije ništa govorila, samo je promatrala i ulijevala neobičan mir i sigurnost.

— Giulia, reci mi, zašto si to uradila? Nije odgovorila.

— Malo prije razgovarao sam s tvojim ocem. Rekao mi je da te ne smijem ostaviti samu. Poslat će odvjetnika. On je još na klinici.

— Nadam se da će i ostati ondje — iznenada odgovori. — Ne treba izići, nikad više. Ne treba izići ponovo činiti zlo.

Nisam shvaćao njezinu tvrdoglavu mržnju. Prema Pinu, kako sama reče, nije više osjećala mržnje, a prema ocu nije imala milosti.

— Giulia, ne smiješ ...

— Tako govoriti? Nemoj me nasmijavati... Saša ... — Ime mi nije izgovorila prezirno, nego sasvim drugačije. — Pusti mog oca. Zauvijek. Htio si znati zašto sam onako postupila? Uradila sam to stoga jer je za mene ionako svejedno: uistinu sam ga ubila. A tebi bi samo natovarila nevolje na glavu. Molim te, otiđi odavde, i to odmah. Pođi Eleni i predaj joj ovo. — Govorila je polagano i umorno. Skinula je sat s ruke. — Sat je Pinov. Kupila sam ga da mu ga darujem kad sam utvrdila da čekam njegovo dijete. Sad pripada Eleni.

Uzeh sat.

— Ne razumijem, Giulia.

— Nikad nećeš razumjeti. Oduzi ga Eleni, brzo.

— Ali, odnesi joj ga ti, zacijelo će te pustiti...

— Ne usuđujem se niti telefonirati joj... pošto sam je onako ostavila u onom trenutku. I reci joj također da ću ostaviti dijete. Djetetu se, unatoč svemu što se zbivalo ovih dana, nije dogodilo ništa. Reci joj da ću roditi to dijete. — Okrenu se prema staroj dadilji i stisne joj ruku. — Carlinda će se pobrinuti za mene i za dijete.

Starica pomiluje Giulijinu ruku.

Otputovali smo u Milano tek u ponedjeljak rano ujutro. Tužilac je stigao iz Domodossole tek u šest sati poslije podne. Bila je nedjelja, dovoljno objašnjenje. Bili smo slobodni. Odoh u hotel po Luisellu. Bila je pospana. Nipošto nije uspijevala nadoknaditi neprospavanu noć. Onu je noć provela trčeći između kuće i malog trga, jer nitko nije želio ništa poduzeti bez naređenja komesara koji je bio na Piani. Bila je subota navečer i odmor je počeo

Mislio sam na Giuliju, na ono što smo zajedno proživjeli, i na njezine oči iz kojih se izgubio sjaj, kad smo se malo prije oprostili. Prevest će je sutra u Domodossolu, a ja bih se trebao prijaviti ondje negdje sredinom slijedećeg tjedna radi iskaza.

Poslije, kad smo već krenuli, saopćih Luiselli da moramo svratiti k Eleni Miletti prije povratka u Napulj. Nije se protivila, bila je sasvim pitoma. Htjede potom pogledati sat a zatim reče:

- Shvaćam je.
- Don Michela, međutim, ne razumiješ?
- Ne, njega ne. — I više ih ne spomenusmo.

Ulica u kojoj je stanovala Elena učini mi se drukčija. Nije kišilo, istina, ali sve je bilo nekako življe, bilo je više ljudi. Što smo se više približavali kući. shvatih da se nešto događa. Pred kućom ugledasmo bolničko vozilo i nekoliko sivozelenih policijskih automobila s upaljenim svjetlima na krovu. Bilo je i nekoliko crnih policijskih vozila.

Automobil smo ostavili malo dalje i približismo se pješke. Pred ulazom u kuću tiskala se gomila. Ulaz su čuvala dva policajca. U tom trenutku iz kuće iziđe Assenza u pratnji agenta. Odmah me ugledao.

— Dobro ste došli, lovine — reče približivši mi se. Nije se smijao i u očima mu nije bilo ironije. — Dođite. Gospođica je s vama? Dođite oboje.

Policajci nas propustiše. Zaustavi se na prvoj stubi i obrati nam se.

— Mogu li vas pitati ono što ste vi već prije pitali mene, i to točno u prošli petak. Što radite ovdje? Ali, molim vas, nemojte odgovoriti, kao i obično, pitanjem.

- Upravo sam vas htio pitati što se događa, komesare?
- Reći ću vam poslije. Sad najprije udovoljite mojoj znatiželji.

Rekoh mu zašto sam ovdje. Ispričah mu o satu što ga moram predati Eleni a šalje joj ga Giulia koju su zadržali u Domodossoli. Rekoh mu o ranjenom policajcu, bijesnom Toninu, mrtvom Pappalardu i svemu ostalom. Gotovo svemu.

— Tako ste na kraju vi pronašli Giuliju, a Tonino vas? Gdje je sad?

Rekoh da se ne zna a on na trenutak zašuti, a zatim iznenada zapita:

— Vi ste gospođica Luisella?

Odgovorio sam ja umjesto Luiselle. Zatim on nastavi: — Željeli ste znati što se dogodilo. Pokazat ću vam umjesto da vam govorim. Dođite i vi, gospođice.

Popesmo se. Prizemlje je bilo puno ljudi. Susjedi su bili okupljeni na stubištu. Vrata stana bila su otvorena, na vratima su stajala dva policajca u uniformi. U stanu su svi bili u civilu, barem oni koje sam ugledao.

Prođosmo kraj dnevne sobe što je vrvjela detektivima. Sve je bilo puno crnih mrlja, tj. praha za otiske prstiju.

Assenza zamoli Luisellu da pričeka, a zatim se obrati nekom šutljivom agentu:

— Budite ljubazni i pravite društvo gospođici. Vi, lovine, dođite sa mnom.

Vratimo se u hodnik u dnu kojega su bila vrata. Očito je to bila spavaća soba gospođe Miletti.

Čim sam zakoračio u sobu, shvatio sam zašto je ostavio Luisellu da pričeka. Moradoh se na trenutak pridržati za dovratnik. Da nisam bio natašte vjerojatno bih počeo povraćati pred tom ozbiljnom gospodom koja su svečano stajala oko tijela Elene Miletti.

Ležala je na zemlji između postelje i prozora, raširenih nogu što su virile ispod plahte kojom je tijelo bilo pokriveno do pojasa. Gornji dio tijela vjerojatno su otkrili da ga pokažu zamjeniku tužioca. Elena Miletti je umjesto lica imala krvavu zgnječenu masu. Ni tisuću udaraca ne bi moglo to uraditi. Bilo je to djelo neljudskog sadističkog ludila. Cijela lubanja bila joj je zdrobljena. Kosa je bila nalik na staru krpnu natopljenu krvlju. Tijelo je ležalo u krvavoj lokvi.

Assenza me dodirnu:

— Dođite.

Vratismo se u drugu sobu. Sjedoh pokraj Luiselle. Assenza se smjesti u jedan od naslonjača. Policajci su se kretali po sobi tiho poput sjena.

— Molim vas, donesite čašu vode — zamolih šutljivoga komesara. Voda je bila topla. Ispih pola čaše.

— Iovine, moram priznati da ste mi, zapravo, simpatični. Ali na čemu se zasniva ta simpatija, doista ne znam. Morao bih vas zgrabiti, a vi mi neprestano izmičete. Uglavnom, ne razumijem vas.

— A što biste trebali razumjeti i radi čega me zgrabiti?

— Shvaćate li da je vaše prešućivanje kažnjivo. Ono što riskirate nije vrijedno onoga što dobivate, ako uopće išta dobivate.

Ništa nisam odgovorio. Pomislio sam odmah na starog Miletija i njegovo obećanje kojega sam se uhvatio kao pauk niti.

— Ni ovaj zločin nije u razmjeru s onim što prikrivate — nastavi on. — Zato sam vas doveo ovamo. Htio sam da vidite vlastitim očima.

Pogleda preplašenu Luisellu koja je šuteći sjedila kraj mene.

— Užasan prizor, gospođice. Zaprepastio je i nas koji smo navikli na grozote. — Zatim se ponovo obrati meni: — Ubili su je, zamislite, valjkom za tijesto, pošto su je izboli nožem čak po nogama. Sve se dogodilo jučer poslije podne. Susjedi su čuli lupu i krikove. I tko zna zašto nisu priskočili. Ubijenu je našla jutros kućepaziteljica koja joj je čistila stan pa je zato imala ključ.

Tragovi krvi doveli su je do spavaće sobe u kojoj je zatim ugledala užasan prizor. I Luisella i ja pogledasmo prema ulazu. Doista, po podu su bile mnogobrojne mrlje krvi, ocrtane kredom.

Jasno je što se dogodilo. Ubojica ju je udario iznenada pošto ju je prijevarom naveo na to da mu otvori. Pobjegla je zatim u spavaću sobu. Čak se uspjela i zaključati iznutra. Vrata su naime provaljena. Ondje ju je uhvatio i masakrirao. Ubio ju je luđak kriminalac. Posvuda je ostavio otiske prstiju, čak i u kuhinji kamo je otišao po trlicu. Bio je sam.

Šutjeli smo. Bio sam potresen, a i Luisella. Ipak ne toliko da ne bih shvatio kako je vješto ispleo svoju mrežu. Uvijek me iznenađivao pa i sad kad je rekao:

— Znate li za Lentizzija?

— Što, je li i on mrtav?

— Ne, samo je otpušten. Nije premješten nego otpušten. Nije li vam to rekao vaš Miletti? Pa neprestano ste s njim u telefonskoj vezi.

— Da, rekao mi je.

— Iako u postelji, stari je o svemu dobro obaviješten. Ali to otkriće nije moja zasluga.

— Nego čija?

— Moga kolege, nazovimo ga tako. Potvrdili su mnogim fotokopijama da je bio gotovo u službi starca. Čak je i potpisivao neke dokumente što ih je starac brižno čuvao u slučaju da se ovaj predomisli. Čujte, naredio sam da ga više na klinici ne čuvaju. A znate li zašto?

— Zašto?

— Iz zloće. I ja sam zao, niste znali? On ne govori, a ja ga ne čuvam. Tako će naučiti. Neka se snađe sa svojim prijateljima. Usputno mi recite, poznajete li Improtu?

— Često su ga spominjali, a vidio sam ga nekoliko puta. To je starčev čovjek, povjerava mu teške poslove, tako mi se barem učinilo. Nikad mi se nije sviđao zbog svojih luđačkih očiju.

— Dobro, a sad se vratimo vašem prešućivanju.

— Komesare, čini mi se da sad znate mnogo više nego ja. Što bih vam ja još mogao reći? Ne vidite li u kakvu sam stanju. Osjećam se još gore. Sve su vam dokazali, priskrbili fotokopije, ispričali, što biste još htjeli. Imate i dokumente u ruci.

Vidjeh da me Luisella iznenađena promatra, bila je još uplašenija nego maloprije.

— Gospođice, ne osvrćite se. Uvijek je spreman odglumiti svoju ulogu. Čak mi je zato i simpatičan. Iovine, pitali ste me što bih još želio znati. Evo što: u cijelom tom poslu nigdje nije spomenuto vaše ime. Posao je propao. Osim toga, zar vam ova nesretnica ovako izmasakrirana nije dovoljna da vas uvjeri kako nije vrijeme da ikoga štitite? Jeste li razumjeli?

— Što želite znati?

— Ne pitam vas o vašem dogovoru s Casalijem na štetu Milettija i obratno. Ne želim znati ništa, jer znam sve. Osim toga poznato mi je zašto ste tako grčevito tražili kćerku i zašto je vas progonio Tonino. O automobilskoj nesreći ne želim znati ništa, to prepuštam vašoj

savjesti. Formalno ste trenutno izvan svake sumnje, a to je na kraju krajeva i ispravno. Samo bih jedno želio znati. Jednu sitnicu, ali vrlo važnu.

— Što vam je rekla gospođa Miletta? Vidjevši da sam zbunjen doda:

— Vi ste me pretekli. Zadržao sam se u Napulju i stigao tek jutros. Želio sam razgovarati s gospođom, a vama je to pošlo za rukom. Stigli ste u subotu ujutro i vidjeli Milettevu, s njom ste razgovarali. Nemojte nijekati, ne bi ničemu služilo. Što vam je rekla? Samo bih to želio znati. — Zatim doda: — Zasad.

Razmislio sam. Nisu me se više ticali privatni Milettevi poslovi.

— Pa, sve — odgovorih.

— Pokušajte se sjetiti. Vjerojatno vam se jadvica izjadala. Ponekad se ljudi u takvu stanju izjadaju i nepoznatima. Stoga pretpostavljam da vam je ispričala biografiju Pina Gargiula, koja je sad i meni već poznata. Vjerojatno je još nešto rekla, neku rečenicu naizgled beznačajnu. Pokušajte se sjetiti.

Izvršno sam se sjećao te na izgled beznačajne rečenice, kao što sam se sjećao tjeskobe na licu te žene kad ju je izgovorila.

— Rekla je da sumnja tko je ubojica, ali da nema dokaza.

— I što još?

— Da namjerava otići na policiju i sve reći — Nije rekla što, ali mi se čini da sam sad shvatio.

Assenza ustane mrmljajući. Iz sobe iziđe tužilac i krenu prema ulaznim vratima. Kroz ista vrata uđu dva čovjeka u bijelim bluzama. Vukli su nosiljku na kotačima i zaputili se prema spavaćoj sobi.

— Dobro, lovine, mislim da je to sve — reče Assenza. — Bolje da odvedete gospođicu. Vraćate li se u Napulj? Izbjegavajte Casalija.

Siđosmo pješke kroz špalir stanara koji su šuteći čekali da iznesu ubijenu, tihiu gospođu koju možda nisu ni pozdravljali.

Kad smo izišli na ulicu, ljudi nas propustiše gledajući nas radozno. Zaputismo se prema automobilu, ne osvrćući se.

Luiselli su oči bile vlažne od suza. Obgrlih je oko ramena i privukoh uza se.

— Hajde, Luisella, nisi je nikad ni vidjela.

— Da, ali ipak je strašno. Jedva sam izdržala dok je komesar govorio. Već je i opis strašan.

Vratismo se u hotel po kovčege. Predasmo vozilo i krenusmo na aerodrom kako bismo stigli na posljednji popodnevni avion za Napulj. Osim sendviča na autocesti ništa nismo jeli čitav dan. Vjerojatno sam se još držao na nogama samo zbog mnogobrojnih kava.

I u Napulju je kišilo jučer, ali sada je kiša prestala. Nebo se pripremalo za svečani zalaz sunca.

Luisella se iznenadi kad vidje da se presvlačim i namjeravam izići. Željela je sve te burne događaje zaboraviti u mojem zagrljaju.

— Zar si zaboravio blizanca? — bilo je prvo što je izgovorila.

— Ne, ne bojim se više. A ako se vratio, ovdje će me najprije potražiti.

— Ostavit ćeš me samu?

— Odmah ću se vratiti.

— Naći ćeš me mrtvu. Dopрати me do vrata. Rekoh joj:

— Zatvori se dobro. Reći ću kućepazitelju da nikoga ne pušta gore.

— Kladam se da se uopće nećeš iznenaditi kad me nađeš mrtvu.

Uzeh automobil iz garaže i krenuh.

Nisam želio vidjeti Miletija, ali morao sam. Uđoh bez teškoća. Medicinska sestra reče mi da ima povišenu temperaturu i da ga ne smijem zamarati. Nakon toga pusti me u sobu.

Ležao je poduprt jastucima i okrenut prozoru. Rame mu je bilo u gipsu. Prepoznao me po koraku.

— Sjedite, lovine. Jeste li zatvorili vrata? Zatvorih vrata. Sjedoh na stolac podno postelje.

— Giulia? Je li stigao odvjetnik? Jeste li mu je povjerali?

— Vašu su kćerku zadržali i odveli u Domodossolu — odgovorili suho. Bilo je beskorisno da ja ostanem ondje. Stoga sam se vratio.

Polako okrenu glavu, gotovo je podignu i zastenja. Nisam mogao razabrati je li mi nešto rekao, mislio sam na ono što mu moram saopćiti.

— Elena je mrtva. Ubili su je jučer poslije podne. Ponovo zastenja. Učini mi se, sa zadovoljstvom.

— Zadovoljni ste, je li? Sad ste napokon zadovoljni. Glava mu klone na jastuk, oči se zatvoriše.

— Da. Čini mi se da sam se oslobodio golema tereta.

— Smatrali ste tu ženu svojom sramotom zbog njezine prijevare.

Kimnu, pokrenuvši lagano glavu na jastucima.

— A vaše se prijevare ne računaju? Njih ne treba osvetiti? Što se to događa sa mnom? Kako to razgovaram sa starcem?

— Što to govorite, lovine? — Shvatio je da je u svemu promašio. Lice mu je bilo blijedo, bolesno, bilo je to lice skršena čovjeka.

— Ja vas pitam za Giuliju, a vi mi govorite o toj ženi. Da, gospodine, oslobodio sam se tereta. Ovdje mi je stajala. — I rukom pokaže na želudac.

— Giulia se neće više vratiti. Uzet će joj u obzir sve olakšavajuće okolnosti i oslobodit će je. Ali neće se vraćati ovamo. Odlučila je zadržati dijete.

Kao da sam ispalio hitac u njega. Prinese ruku licu kao da se želi zaštititi od udarca.

Trebao sam mu reći tri stvari, a izrekao sam samo dvije. Čekao sam da se pribere pa da mu saopćim i treću. Vidio sam kako su na njega djelovale ove dvije vijesti, želio sam ga gledati u lice kad mu kažem i treću. Pričekah. Ali on prekine nit mojeg razmišljanja rekavši:

— Ne razumijem što je nagnalo te dvije da vam se povjeravaju?

— Assenza je shvaćao bolje od njega banalne porive za neobjašnjive postupke. — Umjesto da se stide.

— Osjetile su u meni nešto ljudsko — pohvalih se. — U vama su vidjele samo životinju.

— Lovine, da se niste usudili više tako razgovarati sa mnom, inače... — Uznemiri se. podigne glavu, ali ponovo nemoćno klone na jastuke.

— Inače, don Michele ...

Nije odgovorio. Samo me promatrao.

— Došao sam vam reći još nešto. Hoću odmah onih pet tisuća franaka.

— Hoćete? Kako se usuđujete?

— Čini mi se da mi nakon svega doista pripadaju.

— Dogovor je bio da mi dovedete Giuliju živu i zdravu. A vi ste je poslali u zatvor. Niste čak ni ostali kraj nje.

— Kao što znate, sposoban sam prisiliti vas da platite svoje dugove; kako nazivate svoja obećanja.

— Što mislite time reći?

— Neki moj prijatelj reče da mu riječ ucjena uopće nije odvratna. Otkrio sam da nije ni meni.

— Uvijek ste računali s ucjenama različite vrste. A prijatelj koji vam to reče jest Casali?

Čas prije činilo se da je gotov, a sad je ponovo bio lucidan kao i uvijek.

— Casali nije prijatelj. Želio se samo uključiti u posao pa me zamolio da mu pomognem. Nisam mu pomogao i on je nahuškao na mene Tonina. Ili obratno, ali nije važno. Ali vi ćete mi platiti, don Michele, i to sve do pare. Pet tisuća franaka.

— Ali, ponovo vas pitam, zašto?

— Don Michele, ne gubite vrijeme. Preostaje još trideset minuta do zatvaranja banaka. Ako za to vrijeme ne pozovete Benettija, odlazim i nećete me više vidjeti. Vidjet ćete nekoga drugog. Obećavali ste mi brda i doline. Doista ste plemeniti. Meni ne treba više od maloga svežnja banknota. To je napojnica koja se daje svakomu tko nam učini uslugu.

Nije više otvorio usta nego je zatvorio i oči. Zatim se ponovo uznemiri i tresući se pokaza prstom telefon.

Ustadoh mirno, podigoh slušalicu i okrenuh broj Lugana. Rekoše da pričekam. Čekao sam. Miletti mi je okrenuo leđa. Kad je telefon zazvonio, javio sam se. Dadoše mi Benettijev ured. Slušao sam kako telefon zvoni, ali nitko se nije javljao.

— Zatvaraju u četiri — promrmlja starac ironično. — Moramo sve odgoditi do sutra.

Kad sam izišao, hodnik je bio pust.

Iz ulice Caravaggio okrenuh u ulicu Manzoni. Casalijev ured nalazio se u ulici Elena. Nije me očekivao. Trenutno se i blizanac bio pritajio, ali vjerojatno tek na nekoliko sati. Dulje neće izdržati.

Sjedio je za golemim pisaćim stolom kao da sjedi na noćnoj posudi. Vidje me kako ulazim i iznenadi se.

— Ovaj put ne možete reći da ste mislili na mene, don Nicola.

— Samo izvolite, dragi moj. Istina, nisam mislio na vas.

Za razliku od Milettijeva, ovo je bio sasvim moderno namješten ured, tj. u skladu s Casalijevim poimanjem modernog. Sjedoh nasuprot njemu.

— Lijepu ste mi kašu umijesili. Benetti nije nikad čuo za deset tisuća franaka. Vjerojatno se niste nadali da ću mu telefonirati i

provjeriti.

— Provjere su uvijek predviđene, odvjetniče, mislite li da sam toliko neiskusna? Bila je to posredna opomena.

— A neposrednu mi je donio Tonino? On i onaj Pappalardo? Kakve ste upute dali toj životinji?

— Zar ste se nadali naći i Giuliju i dokumente?

— A da sam ih našao? Što je bila Giulia u igri? Talac da se pokori Miletija? Bilo bi bolje da mi kažete istinu.

— Možda je i bolje da vam kažem. Dogodila se nesreća.

— Neprestano vam se događaju nezgode. Kakvom ste se to gamadi okružili? Bolje bi vam bilo da odete odavde jer vam je Assenza za petama.

— Ali, dosad je uvijek dobro išlo, zašto bih sad sve mijenjao?

— Jer su se vremena promijenila, eto zašto. Svakako ćete te shvatiti uskoro. I tako od posla ništa ni za koga.

— Zašto ste zapravo došli?

— Da udovoljim radoznalosti.

— Da čujemo.

— Zašto vam se Marullo povjerio? Ne vjerujem da je to uradio radi novca. Poslao je Pina kojega ste prihvatili. Zašto tolika mržnja prema starom Miletiju?

— Pitajte njega.

— Kao da se s njim može razgovarati. Zavuče se u grbu i ne izlazi. Samo ste ga vi mogli izmamiti, i to radi osvete. Ali zbog čega se svetio? Ako mi to otkrijete, neću vam više dosađivati.

— Kako to mislite?

— Lijepo. Mislim na komesara Assenzu. Vreba vas i samo čeka svjedoke koji bi vas povezali s Toninom, bombom i ubijenima u Miletijevoj kući.

Razmisli a zatim reče:

— Zapravo, nije to neka velika tajna. Prije ili poslije saznat ćete istinu. Jeste li upoznali Elenu Miletti? Jeste li je vidjeli?

— Da, i mrtvu i živu.

I ne trepnu. Već je sve znao.

— I niste ništa zapazili? Odmahnuh glavom.

— Elena je bila Marullova kćerka.

Pričeka da se snađem i dok sam ja razmišljao o Eleni Miletta, koju sam poznao tek kratki trenutak, on nastavi.

— Pobjegla je iz kuće s nekim Gargiulom, preselila se u Milano i kad se nakon ljubavnikove smrti pomirila s ocem nastavila je živjeti u Milanu. Miletta je slučajno upoznala deset godina poslije toga, jedini put kad je posjetila oca u uredu. Kad netko nema sreće, onda je nema.

Ne, ništa me na njezinu licu nije podsjećalo na Marulla.

— Ali, bila je visoka — poviknuh bezazleno.

— Majka priroda je hirovita, odvjetniče.

— Je li Miletta znao?

— Kakva su to pitanja. Znao je, dakako.

Pa ipak nije promijenio svoje ponašanje prema Marulli. Ponovo u mislima ugledah grbavca pognutog nad pisaćim stolom, vječno odbojna i smrknuta lica.

— Don Nicola, vi koji znate toliko toga, recite mi još nešto.

— Ali, to je zadnje.

— Kako je moguće da je Marullova kćerka tako dugo držala u tajnosti vlastito dijete? Zašto nije napustila muža, umjesto toga što je gotovo napustila dijete? Čini mi se to čak neljudski na neki način.

— Pa ipak je to uradila iz sasvim ljudskih razloga. — Ta me hrpa govana pogleda anđeoski blago. — Uradila je to da spasi oca robije. Kad je umro onaj njezin Gargiulo, otac je zamolio Miletta da mu posudi novac i potpisao neke mjenice. Sitnica, manje od milijun. Otac joj je tako pomogao i svaki je mjesec obnavljao mjenice vrijednost kojih je neprestano rasla. Onda mu pade na um da krivotvori zetov potpis, ali je ovaj to otkrio i tako ga je godinama držao u šaci. Treba biti gad kao Miletta pa ucjenjivati tako oca svoje žene. Što je mogla kćerka? Otići i sve priznati i tako do kraja upropastiti oca. Držala je sina kod dadilje a zatim u Milanu

— Kako to da se Miletta, saznajući za Pina, nije osvetio odmah i Marulli?

— Vjerojatno je smišljao neku polaganiju i bolniju osvetu. Već godinama Marullo ima bijednu plaću. Jeste li sad zadovoljni?

— Odsad ću gledati svoje poslove i toga ću se držati — odgovorih.

— A da bih bio doista zadovoljan, treba mi još onih deset tisuća franaka.

— U ime čega, molim vas?

— Ni meni se ne gadi riječ ucjena. Assenza vas vreba.

— Iovine, upravo ste me raznježili — odgovori. — Assenzu ću udaljiti kao dosadnu muhu. Pitali ste me o mnogim stvarima, ali ništa o Toninu. Reći ću vam, iako niste pitali. Uhapsili su ga jutros na stanici u Milanu. Što mu je trebalo da ubode nožem policajca? No, to meni ništa ne škodi. Vaš Assenza koji vam je, kako mi se čini, sve draži, nema ni najmanjeg dokaza protiv mene, a Tonino će šutjeti. Što biste još htjeli? Ovih sam dana onemogućio Miletija i potpuno reorganizirao Kufu, čak sam i ime promijenio. A sada da vam još kažem ono najljepše. Posao je osiguran novim ugovorom, dobro sročnim i proučenim. Zarada se povećala za dvije milijarde.

— A moje svjedočenje?

— Zataknite ga za šešir. Zaboravio sam vam reći da će Assenza sutra biti premješten na drugu dužnost, mislim na Siciliju. Lentizzi se vraća na svoje mjesto. Zasad. Poslije će dobiti i nešto bolje. A sve sam to uradio za jedno poslijepodne otputovavši u Rim, dok ste se vi lomili između Napulja i Alpi.

Popeh se gotovo trčeći na treći kat do ureda u ulici Marina. Stigoh zadihan. Vrata su bila otvorena, ali su tri sobice bile prazne. Obiđoh ured nekoliko puta kao da se Marullo mogao sakriti ispod stola. Na onom smiješnom semaforu nad Miletijevim vratima gorjelo je crveno svjetlo.

Odjednom mi sine gdje ću naći Marulla. Jurnuh niza stube i potrčah prema automobilu koji sam ostavio pred kućom

Bilo je kasno, ali portir klinike ne reče ništa kad sam projurio kraj njega. Hodnik koji je vodio do Miletijeve sobe bio je pust, a vrata sobe zatvorena.

Jurnuh unutra, ali zaustavih se na pragu kao gromom ošinut. Bili su ondje obojica, sjedili su mirni i nepomični. Marullo podno postelje. Miletta na postelji poduprt mnogim jastucima. Gledali su se i šutjeli.

Zatvorih vrata i približih se postelji. Miletta je snažno stenjao, gotovo se gušio, a na ramenu koje nije bilo u gipsu izbrojih pet crvenih mrlja, ali bilo ih je više po grudima i ruci. Isticale su se na bjelini posteljine i zavoja i rasle naočigled.

Marullo je u ruci držao nož, jeftin, čak ne ni velik, s nazupčenom oštricom i plastičnom drškom. Ruka mu je mrtvo ležala u krilu. Iza njegovih leđa na stoliću uza zid bio je uključen televizor.

Ugasih ga. Zatim se približih Marullu, uzeh mu nož iz ruke i stavih ga na noćni ormarić, kao da sam ovamo došao napraviti red. Nepomičnost grbavčeva pogleda bilo je posljednje što sam zapazio.

Starac na postelji nešto je govorio. Približih mu se kako bih bolje čuo:

— Želim se ispovjediti, zovite svećenika.

— Da, da, odmah. Ne mičite se, krvarite. Odjednom začuh promukli Marullovo glas:

— Nemojte ga slušati. Neka umre bez blagoslova, ionako ga čeka pakao.

Pogledah ga. Još je buljio u Miletija. Zatim ga zapitah:

— On je, znači, dao ubiti vašu kćerku?

— Ubijao ju je petnaest godina. Ovaj posljednji udarac zadao joj je drugi, ali ipak ju je on ubio.

— Želim se ispovjediti — ponovo će starac. Sagnuh se nad njega:

— Slušamo vas, don Michele.

— Svećenika — ponovi on kao da još može naređivati.

— Vi ste dali ubiti Elenu? Odgovorite. Ispovjedite se.

— Improta — promrmlja. Mrlje krvi bivale su sve veće. — Svećenika.

Marullo zastenje. Okrenuh se prema njemu a on me zapita:

— Što je rekao?

— Improta. Još veća ništarija od njega. Osim toga i luđak.

To je bila pojedinost koja mi je nedostajala. Izvršilac. Sjetih se da sam ga vidio u uredu upravo onoga dana kad je sve počelo i sjetih se ludog pogleda njegovih svijetlih očiju.

Starac se na postelji ponovo uznemiri. Nagnu se na jednu stranu kao da će skočiti s kreveta. Nismo uopće obraćali pažnju na njega, ni Marullo ni ja.

— Dođite, Marullo.

— Ne, moram ostati do kraja. Skupo sam to platio. Vi niste ništa uradili i možete otići. Ja ostajem.

Prije nego što sam otvorio vrata, okrenuh se i pogledah. Sjedio je ondje i dalje nepomičan, s glavurinom u istom položaju kao da se

pokvario mehanizam koji je pokreće. Izidoh.

Na hodniku me dočeka Assenza. Pušio je

— I ovaj smo puta zakasnili — reče ne osmjehnuvši se, bez ironije, kao i jutros u Milanu. Ali očice su mu bile prepune bijesa.

— Jeste li vidjeli? — zapitah i sjedoh kraj njega.

— Da, provirio sam. Niste me zapazili ni vi ni Marullo. Valja priznati da na neki način ipak pravda pobjeđuje.

— Niste ništa poduzeli?

— Ne, više ne vodim tu istragu. Došao sam kao i vi, iz radoznalosti. Ali stigao sam prekasno da spriječim Marulla, kao, uostalom, i vi. Žao mi je zbog njega.

— Ipak je ono Miletijevo djelo.

— Da, shvatili smo to obojica u Milanu, kad smo vidjeli onu jadnicu ubijenu na onaj način.

— Spomenuo je Improtu. Zacijelo je njega poslao i u Faito.

— Da, to je stari znanac policije. Luđak i kriminalac, kojega je trebalo već davno uhapsiti. Trebalo, da. Uz dobru volju sve se može uraditi, ali Milette je nije imao. Umjesto toga, uhićeni su ponovo Catello i njegova žena.

Pripalih i ja cigaretu. Pomislih sa sažaljenjem na to dvoje jadnika, ali ne rekoh ništa. On prvi prekine šutnju:

— A vi, kako se osjećate?

— Slomljen, a vi?

— Isto tako.

Gdje li će naći drugog Assenzu?

— Zna, Milette nije Improtu poslao u Faito. Tina je na neki način sama skrivila svoju smrt. Stari je poslao Improtu da prati Tinu jer je počeo sumnjati da ga vara. I tako je Improtu trag doveo u Faito. Nije ništa poduzeo nego je telefonirao Miletiju tražeći upute.

— Kako znate sve to?

— Luđak je telefonirao u ured, a Marullo je čuo. Marullo je sve čuo i vidio. Dugo mi je pričao o svemu.

— U naumu ga je spriječila Giulia?

— Točno. Vidio ju je i telefonirao staromu a zatim je, poslije njezina odlaska, prešao na djelo. Dobro je rekao Marullo — kao da je Milette ubio vlastitim rukama.

— Znači, znali ste i o Giulijinim šetnjama u Faito?

— Da, u utorak poslije podne. Za drugi dolazak djevojke saznali smo od bračnog para Belella, a potvrda su bili zaboravljeni kovčeg i torba.

— Dolazila je i treći put. — I ispričah mu svoj razgovor s Giulijom u hotelu u Formiji.

— Sve se, dakle, slaže. Što se tiče Elene, recite mi, niste li Millettiju preko telefona ponovili njezinu rečenicu da će otići na policiju? Jadnica! Ali niste vi krivi.

— Pa ipak, to što sam rekao starom, bilo je dovoljno da ga potakne na odluku, već je ionako mrzio tu ženu.

— Znate, lovine, niste tako glupi kao što sam mislio. Neodgovorni jeste, ali niste glupi. Znali ste mnogo manje od mene, niste uživali Marullovo povjerenje, pa ipak ste jutros ondje u Milanu odmah sve shvatili. Morate samo izmijeniti način života, ne smjer, samo način, i sve će biti dobro. Inače ćete proći gore nego sada, vjerujte mi. Poslušajte me i promijenite način života. I zadržite uza se Luisellu.

Nije ustao, ustao sam ja. Žurilo mi se, već sam imao telefonski žeton u džepu. Na odlasku ga zapitah:

— Zašto ste mi savjetovali da izbjegavam Casalija?

— Pomislio sam da ćete pokušati dobiti one franke, a nisam znao da je Tonino još u Milanu i da su ga uhapsili. Brinuo sam za vas.

— Marullo?

— Da, i to mi je on rekao. Casali mu je rekao o vašoj pogodbi. Jeste li pokušali?

Kimnuh i on shvati. Pruži mi ruku i reče:

— Počnite živjeti drugačije.

Stisnuh mu ruku i izdržah pogled njegovih pametnih očica. Zatim mi reče:

— Premjestili su me. Saznao sam to danas, odlazim sutra. Znate, lovine, ovo je zemlja u kojoj nije dopušteno ubijati, pa ipak svi ubijaju.

U predvorju bolnice bio je javni telefon. Okrenuh broj:

— Luisella?

Isto tako brzo kao što sam zgrabio slušalicu, ona odgovori:

— Nema me. Mrtva sam.

Kraj
ŽELEZNI

www.CroWarez.org
www.BosnaUnited.net

Table of Contents

[Attilio Veraldi Kad kum plaća](#)

[1](#)

[2](#)

[3](#)

[4](#)

[5](#)

[6](#)

[7](#)

[8](#)

[9](#)

[10](#)

[11](#)

[12](#)

[Kraj](#)